

aangepast dd.19 04 2013

Revitalisering landgoed Elswouthoek te Overveen

Revitalisering landgoed Elswouthoek te Overveen

19 april 2013

Voorwoord

Als familie hebben wij landgoed Elswouthoek gekocht. Al jaren rijden we langs dit pand, op weg naar onze werkplek Parnassia aan Zee, naar de Kennemerduinen voor een fietstocht, Koningshof voor een wandeling of stationnetje Overveen voor een hapje eten. En dan kijken we er vol bewondering naar. Elswouthoek is een mooi statig pand met een nog indrukwekkender boom in de tuin – dachten we altijd. Maar dat het een landgoed betrof met zo’n betoverende natuur erbij, ontdekten we pas toen het officieel te koop stond. Dit overtrof ons zo dat de bewondering omsloeg in ware liefde. Wij hadden nooit gerealiseerd dat het witte huis onderdeel was van een 7,5 hectare groot landgoed met weilanden, duinen, bomen, water, arbeiderswoningen en paardenstallen. Nadat we drie keer het landgoed met de makelaar bezocht hadden, ‘trokken we alles uit de kast’ om dit unieke project met de gehele familie te kopen.

Het is ons doel om de gebouwen en het landgoed, waaraan duidelijk decennialang geen onderhoud is gepleegd, in ere te herstellen om er vervolgens te kunnen wonen en het leven er te laten leven zoals het ooit bedoeld was. Daarnaast willen we het landgoed zo veel mogelijk ecologisch beheren. Door de verwaarlozing van het landgoed door de vorige generatie eigenaren is het landgoed verarmd; de oude stallen, het land van Goof en de portierswoning zijn verkocht. Verder was de verwaarlozing zo opgelopen dat het prieel door de Rijksmonumentendienst van het landgoed is verwijderd en bij landgoed Elswout is herrezen. Ook het hoofdhuis is ernstig verwaarloosd en moet grondig worden gerestaureerd. Door het landgoed met twee gezinnen binnen één familie te gaan beheren, maken we het mogelijk om anno 2010 een dergelijk object te kunnen onderhouden.

Daar door vele generaties aan het landgoed iets bijzonders is ‘gegeven’, zien wij het als onze plicht om dat ook te doen.

Wij willen dat doen door het landgoed architectonisch te verrijken met een toekomstig monument. De voorwaarden hiervoor zijn dat het zo veel mogelijk volgens het cradle to cradle-principe gebouwd zal worden en dat het voor z’n eigen energievoorziening zorgt. Wij hebben daartoe de opdracht gegeven aan architectenbureau Onix, architect van het jaar 2010 en gespecialiseerd in hout en duurzaam bouwen. Deze toevoeging is in het licht van de bebouwing die er van origine heeft gestaan tot eind jaren ’80, geen toevoeging meer, maar eerder een vervanging te noemen. Sterker nog, het totaal aan bebouwde aantal vierkante meters zal in deze nieuwe situatie een klein deel zijn van wat er begin jaren ’60 heeft gestaan.

Omdat op het landgoed een groot aantal monumentale bomen staan, hebben we direct Jorn Copijn ingeschakeld om te adviseren over de bomen. We hebben al monumentale bomen laten inmeten en we zijn nu stuk voor stuk de bomen aan het inventariseren. Daarnaast hebben we nog vier adviseurs aangetrokken: Michael van Gessel (landschaparchitect), Erik de Jong (hoogleraar cultuur, landschap & natuur), Christian Bertram (cultuurhistoricus) en Marina Roosebeek (restaurantarchitect). Dit team heeft de opdracht gekregen om, rekening houdend met de structuurvisie van de gemeente Bloemendaal, een nieuw masterplan te maken voor de revitalisatie van landgoed Elswouthoek.

Wij spreken de hoop uit dat met dit plan vele partijen gediend zijn. Met deze kwaliteitsinjectie in de vorm van een volledig in ere hersteld landgoed, met spraakmakende architectuur, gebruik van alternatieve energie, oog voor duurzaamheid en toevoeging van natuur, hopen wij te mogen bijdragen aan het algemeen belang van de gemeente Bloemendaal.

Hans Slewe & Aliex Talen
januari 2011

Inhoud

I. Inleiding	
Elswouthoek: mogelijkheden tot ontwikkeling en transformatie van een landgoed, prof. dr. Erik A. de Jong	10
II Cultuurgeschiedenis	
Elswouthoek te Bloemendaal-Overveen: historische ontwikkeling, dr. Christian Bertram	16
III Vier visies op Elswouthoek	
Visie 1. De opdrachtgever	
A. Het landgoed, Hans Slewe	46
B. Toevoegen natuur aan Elswouthoek, Hans Slewe en Aliex Talen	50
Visie 2. De landschapsarchitect	
Elswouthoek: huidige en toekomstige kwaliteiten, Michael van Gessel	52
Visie 3. De architecten	
A. Het naturende huis op Elswouthoek, Haiko Meijer	62
B. Duurzaam bouwen op Elswouthoek, Allart Vogelzang Hans Slewe	72
Visie 4. De restauratiearchitect	
A. Het oude buitenhuis vernieuwd, Marina Roosebeek	76
B. Bijgebouwen Elswoutlaan 4-6 hersteld, Marina Roosebeek	94
IV Over de auteurs	108

Een vervallen landgoed

I Inleiding

Elswouthoek: mogelijkheden tot ontwikkeling en transformatie van een landgoed

prof. dr. Erik A. de Jong

Landgoederen

Gemeentelijke overheden als Bloemendaal staan aan de vooravond van bijzondere taken ten aanzien van hun ruimtelijke structuur. Het garanderen van bestaande kwaliteiten en het beheren en behouden van landschappelijke identiteit in combinatie met een blijvende ontwikkeling van een aantrekkelijk woonmilieu vragen om visie en originele oplossingen die afwijken van de gangbare praktijk zoals die tot nu toe was.

Vooraf een visie op het landschap, waarin verschillende processen moeten plaatsvinden, dient centraal te staan. Een dergelijke nieuwe visie voor de toekomst is samengevat in de Structuurvisie, vastgesteld in de Gemeenteraad op 27 mei 2010, maar is nog geen onderdeel van vast beleid.

Omdat het landschap van de Gemeente Bloemendaal bepaald wordt door landgoederen, die hun oorsprong vinden in ontwikkelingen vanaf de 17de tot en met de 20ste eeuw, wordt aan de zone waaraan zij zulke bijzonder gevarieerde, natuur- en cultuurhistorische waarden verlenen, centrale aandacht besteed. Behoud van kwaliteit en vitaliteit staan hierbij centraal, op het niveau van de gemeente, maar ook van de metropoolregio Amsterdam en het Haarlems stadsgebied.

De waarden van natuur en cultuur, van landschap dat enerzijds voor een groot deel gemaakt is, dat zich anderzijds als natuur heeft

ontwikkeld en als zodanig in stand wordt gehouden, staan garant voor grote sterktes, maar ook voor zwaktes.

Sterktes vanwege de onverbreekelijke waarden tussen landschap en bewoning, die voor een enorm divers en rijk gebied hebben gezorgd, zowel in natuurlijk als cultureel opzicht. Zwaktes, omdat de visie op en het beheer van deze buitenruimte, zowel landgoederen, openbare ruimte als natuurgebieden in de afgelopen tijd aan niet altijd een consequente en heldere culturele, politieke, economische praktijk en deelname onderhevig zijn geweest.

Levende kwaliteit

Kwaliteit komt niet vanzelf tot stand, maar vraagt visie en inzet. Het vraagt om actief beheer en behoud in samenwerking met de beheerders van deze landgoederen. De meest recente audits van een centraal landgoed als Elswout bijvoorbeeld, in beheer bij Staatsbosbeheer, laat zien dat niet alleen binnen deze organisatie maar ook in samenhang met de gemeente, de aan Elswout toegeschreven kwaliteiten niet eenduidig in stand gehouden (kunnen) worden. In sommige opzichten is de instandhouding zelfs met vraagtekens omgeven voor wat betreft het behoud in de toekomst. Consequent wordt de essentiële vraag, namelijk de vernieuwing van de historische kwaliteit, voor een groot deel uit de weg gegaan. Elswout laat zien dat verval van landgoederen

in de Bloemendaalse landgoedzone immanent is, als niet tijdig wordt opgetreden en gedachten over de continuïteit worden ontwikkeld voor objecten in hun context, dus in samenwerking tussen beherende instanties en de gemeente. Wat nu als parel wordt aangemerkt, kan bij gebrek aan een gedeelde visie op vernieuwing en het ontwikkelen van gezonde, geïntegreerde, vitaliteit, in een natuurlijke cyclus van verval snel afkalven. Bovendien, zo blijkt uit de recente Bloemendaalse geschiedenis, is het van belang dat de gemeente in algemene zin, verrommeling en versnippering tegengaat, maar ook exclusieve woonmilieus behoudt, terwijl in bepaalde omstandigheden soms toevoegingen aan bestaande (ook waardevolle) structuren moeten worden gedaan. Ook dit vraagt om visie wat wel en niet mogelijk is, en dat vraagt om het ontwikkelen van kwalitatieve hoogstaande vernieuwing, van behoud en instandhouding in combinatie met ontwikkeling, en ook, in bepaalde gevallen: processen van transformatie.

Behouden en vernieuwen

Dit is een thema dat in het overheidsbeleid, en vooral in nieuwe erfgoedopvattingen, centraal is komen te staan. ‘Behoud door vernieuwing’ is met name in de erfgoedtheorie een belangrijk begrip geworden dat in iedere nieuwe situatie opnieuw getoetst dient te worden. Wat moet worden behouden, wat kan vernieuwd worden?

Behoud gaat over behoud van materiële structuren en objecten, waarden over immateriële opvattingen over wat deze materie vertegenwoordigt in de huidige tijd, hoe die waarden gerevitaliseerd kunnen worden en ook weer voor onze tijd betekenis kunnen krijgen. Vitalisering bestaat niet alleen meer uit beheer en meer of minder passieve restauraties, die vaak bedoeld zijn een situatie te herstellen of te ‘bevriezen’. Deze maatregelen leiden op zichzelf niet tot vitaal erfgoed. Soms doet een herbestemming dat wel, of het zoeken naar continuïteit van oorspronkelijke functies; deze leidt vaak tot meer actieve en eigentijdse wijzen van omgang met erfgoed. Dat alles telkens onder bepaalde voorwaarden en met een streven naar het behoud van

materiële en immateriële waarden, maar ook afhankelijk van het bewust inbrengen van nieuwe oplossingen die om een investering vragen van visie, kwaliteit, financiën.

Levend erfgoed

Door zijn integrale verweving van processen van natuur en cultuur is het landgoed met zijn diverse gradiënten van tuin naar ecologisch bestand en samenhang tussen water, aarde en architectuur, een voorbeeld van levend erfgoed. Anders dan architectuur vormt het landgoed, om met een Italiaanse term te spreken, een ‘opera aperta’: een ‘open kunstwerk’. In deze theorie kijkt het landgoed af van maatregelen ten aanzien van gebouwde en meer statische architectuur. De dynamiek van natuur en landschap, met hun cyclus en verval, vraagt om een dynamische aanpak, waarin processen, zowel historische, eigentijdse als toekomstige in het verlengde van elkaar worden gelezen. In het bijzonder historische landschappen, zowel ontworpen tuin- en landschapsarchitectuur als natuurlandschappen, zijn gebaat bij mogelijkheden tot continue ontwikkeling en voortgang.

Vooraf historische landschapsarchitectuur, waaronder de landgoederen vallen, is gebaat bij het waarderen van de diverse gradiënten tussen natuur en cultuur op een vitale en levendige manier. Veelal zijn zulke landschappen verwaarloosd, ondanks de eraan toegeschreven waarden. Deze waarden zullen zichzelf niet kunnen revitaliseren. Zij vragen om een visie die zo’n complex helpt zichzelf te revitaliseren door te denken vanuit het landschap met zijn onderliggende structuur of ordening, het plantaardig materiaal en de authentieke functies die eigen zijn aan een landgoed, zoals bos- en natuurbeheer, de (sier-)tuin, de boomgaard, de zorg voor waterhuishouding en het houden van dieren (paarden, bijenteelt etcetera). Dit stelt tevens de vraag naar de inrichting met hekken en de bebouwing met opstallen.

Het karakter van vele Nederlandse landgoederen kenmerkt zich door een veelal continue ontwikkeling van de natuur en het landschap zelf (die een dynamische ontwikkeling van zichzelf hebben), als wel van de continue menselijke interventie die dit

materiaal tot doel en uitgangspunt nam. Actief beheer was altijd een voorwaarde tot een succesvol en kwalitatief hoogstaand landgoed, evenals persoonlijke smaak en private economische investering. Deze continuïteit is wat landgoederen tot ver in de twintigste eeuw gedragen heeft. Het presenteert tegelijkertijd een situatie van wat vele landgoederen in de late 20ste eeuw nu juist ontbeerd hebben: zij moeten onder moeilijke omstandigheden overleven. Ze krijgen grote waarden toegeschreven, maar directe, actieve en continue ondersteuning in adequaat beheer is zeer zeldzaam. Zelden bestaan landgoederen nog in particuliere handen die bereid zijn te investeren in beheer, behoud en ontwikkeling.

Stijlfase of levend erfgoed

Vanwege zijn dynamiek kan een landgoed niet alleen als een stilistisch, statisch object beschreven en gewaardeerd worden, als een relict uit voorbije tijd. Het gaat om een bedrijf, waar natuur en landschap actief worden beheerd, in stand gehouden en ontwikkeld, van tuin tot meest intrinsieke natuurwaarde. Dit beheer verleent het landgoed zijn eigenlijke waarde in onze cultuur. Het heeft vanaf de 17de eeuw gezorgd voor dynamische aanpassingen en veranderingen in het landschap, ten aanzien ook van functies en bebouwing. Elswout en omgeving laten dat bijvoorbeeld goed zien, met fasen van aanleg en bebouwing die zich continu hebben ontwikkeld in de 17de, 18de, 19de en vroeg-20ste eeuw.

Particulier en openbaar

De meeste landgoederen in Bloemendaal hebben geen particuliere eigenaar meer. Als we willen spreken van vitale en levende cultuur, dan is de eigenaar van het landgoed een belangrijk gegeven in de kwestie van beheer en behoud. Onder de juiste voorwaarden kan een eigenaar, met zijn geldelijke investering, een uitermate belangrijke bijdrage leveren aan de vitalisering van een landgoed, en daarmee ook zijn context – vaak meer dan institutionele beheerders kunnen. De gemeenschap verplicht zich af te wegen of het een dergelijke investering juist niet als een daad van cultuur en als intentie moet waarderen. Zonder eigenaren zou er geen

landgoedcultuur hebben bestaan. Als het landgoed zich op deze wijze kan vernieuwen, is zeker het algemene belang gediend. Erfgoed blijft zo op een vitale wijze behouden, natuurwaarden gewaarborgd, een zone behouden en beheerd op een wijze die recht doet aan de cultuur- en natuurhistorische waarden. Men kan niet zeggen dat de waarden van landgoederen in de Bloemendaalse gemeente in het algemeen of op Elswouthoek in het bijzonder in de afgelopen jaren op adequate wijze zijn gediend. De kwaliteit van de gehele landgoederenzone kan voor de toekomst alleen worden afgemeten aan de wijze waarop particulieren, instanties en overheden samen afspraken maken over beheer, inrichting, gebruik en toegankelijkheid. Daarvoor is eigenlijk een masterplan nodig dat het bestaande verschil in waardering tussen algemeen en privaat belang deels opheft.

Dat er sinds 1995 en 2003 in Bloemendaal geen nieuw beleid is opgesteld ten aanzien van landgoederen, laat zien dat nieuw te formuleren beleid dringend nodig is in het licht van de biologische cyclus die beplantingen doormaken, van de nieuwe aanspraken op het landschap, van nieuwe ideeën over cultuurlandschap en erfgoed en van het gemeenschappelijke belang dat aan de landgoedcultuur kan en moet worden gehecht. Bovendien wil een dergelijke vernieuwing vooral ook een duurzame bijdrage leveren aan het landschap, opdat waarden op een lange termijn behouden kunnen blijven.

Dat betekent dat naast algemene concepten, regels en afspraken, ook projecten individueel moeten worden gewaardeerd en afgewogen in relatie tot bestemmingsplannen. Leidend moeten daarbij zijn de kwaliteit en vitaliteit van de voorgestelde plannen, het honoreren van de bereidwilligheid tot investeringen die leiden tot het realiseren van een kwaliteit die werkelijk vitaal is. En die leiden tot een nieuwe visie die landschap en landgoed waarderen als meer dan een stilistisch object, maar vooral vanwege de essentiële dynamiek, eigen aan het geheel. Daartoe behoort een waardering voor proces, verandering en, dynamiek. Dat alles dient allereerst het landschap met zijn natuur en cultuurgeschiedenis te waarderen en tot uitgangspunt te nemen, en deze vervolgens in overeenstemming te brengen met een transformatie waarbij

alle onderdelen zullen winnen. Daarbij inbegrepen de grotere landschappelijke context buiten het object.

Revitalisering

Dit voorstel tot de revitalisering van Elswouthoek doet een weloverwogen poging om dit landgoed in alle opzichten recht te doen. Het gaat daarbij uit van een nieuwe en diepgaande historische analyse. Het baseert zich verder op een grondige studie van het aanwezige landschap met al zijn verschillende waarden. Geschiedenis en landschapsanalyse zijn hier beide de kern, de lens waardoor de toekomstige revitalisering wordt gezien. Daarbij zijn gradiënt en dynamiek kernbegrippen. Deze kunnen alleen tot stand komen als het landgoed ook zijn intrinsieke functies van wonen en landschapsbeheer opnieuw naar behoren duurzaam kan uitoefenen. De geschiedenis van het beheer van het landschap geeft aan dat dit wonen en werken telkens een leidraad zijn geweest in de ontwikkeling van de landgoederenzone. Dit is een proces dat nu gemaskeerd wordt, omdat vele landgoederen hun eigen, relatief recente, afbakening hebben gekregen als herkenbaar object. Dat maakt het begrip hiërarchie in het Structuurplan tot een oneigenlijk waarderingsinstrument, want deze hiërarchie is telkens wisselend van aard geweest, geen vaststaand begrip dat door de eeuwen heen een eenduidige betekenis heeft gehad. Zo heeft de 19de-eeuwse bouwlust van de Borski's Elswout door verschillende satellietbuitens omgeven, die telkens voor nieuwe accenten en hiërarchische verhoudingen hebben gezorgd. Het heeft de dynamiek van het landschap niet aangetast, maar eerder vergroot naar een nieuwe, dynamische samenhang. Dit historische gegeven kan een actuele, hedendaagse betekenis krijgen.

Dat er een opdrachtgever is die het op zich wil nemen deze revitalisering op zich te nemen, is iets dat de gemeenschap moet waarderen; wat in het geheel niet wegneemt dat er regels en voorschriften moeten zijn, algemene kaders waarbinnen ontwikkelingen kunnen plaatsvinden maar bij voorkeur ook kaders en regels die zijn toegesneden op de problematiek van individuele landgoederen. Alleen dan kunnen het geheel en het onderdeel tot

een nieuwe, duurzame en integrale rijkdom komen die het weer twee- tot driehonderd jaar kan uithouden. Het toestaan van een werkelijk dynamische aanpak kan ook een voorbeeldwerking hebben en een brug slaan tussen bestaande en nieuwe opvattingen. Het hoeft eenheid en samenhang niet in de weg te staan, integendeel, het kan deze op een nieuwe wijze borgen. Daarmee kan een nieuw hoofdstuk in de betekenis van de Bloemendaalse landgoederen geschreven worden, met behoud, ja zelfs met versterking van alle aanwezige waarden.

Cultuurgeschiedenis

Deze ontwikkeling wordt hier in 4 fasen in kaart gebracht:

1. Duingrond zonder en met hofstede 1582 - ca.1790
2. Zanderij naast buitenhuis ca. 1790 - 1880
3. Buitenhuis naast landschapspark 1880 - 1920
4. Landhuis met architectonische tuin naast landschapspark 1920-2010

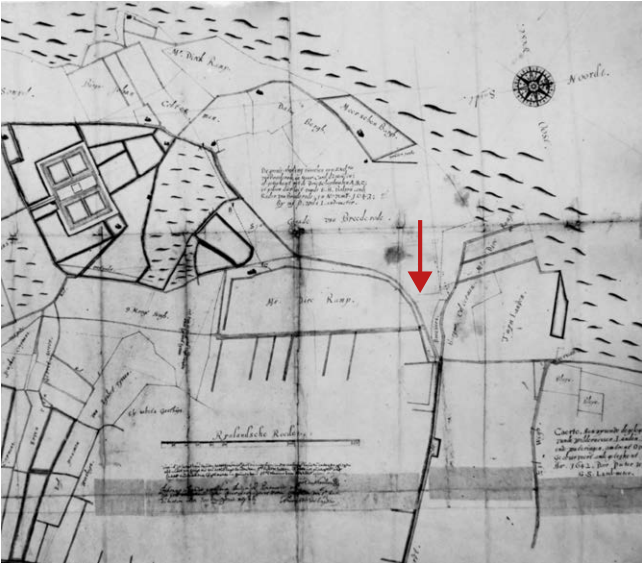
1. Duingrond zonder en met hofstede 1583 - ca. 1780

De begindatum van het onderzoek, 1583, is ontleend aan een van de eerste gedetailleerde kaarten van de omgeving van het latere Elswouthoek. Een detail van de kaart toont het Overveense einde van de Brouwersvaart of Rampevaart. Het huis aan de linkerkant op het terrein van de heer Bronchorst is huis Rolland of Huis te Ramp. Boven de groene percelen loopt de Rampenlaan. Voor de brug over de Brouwersvaart komt er een weg uit de duinen uit op de Rampenlaan, de latere Elswoutslaan. Het duinenterrein boven de Elswoutslaan is de plek van het latere Elswouthoek. Terwijl aan de overkant van de Brouwersvaart het terrein al door ontzanden vlak is gemaakt voor de blekerij, is de kant van Elswouthoek nog helemaal woest.

Een kleine zestig jaar later, in 1642, wordt de ontwikkeling van Elswout zichtbaar. Hier is inmiddels een grote geometrische tuin ontstaan (links). De van de Brouwersvaart in de richting van Elswout afbuigende Elswoutslaan is duidelijk te zien.

Kaart van de Brouwersvaart van P. Bruynsz., 1583. De pijl toont het latere Elswouthoek. Noord-Hollands Archief, inv.nr. 51000475

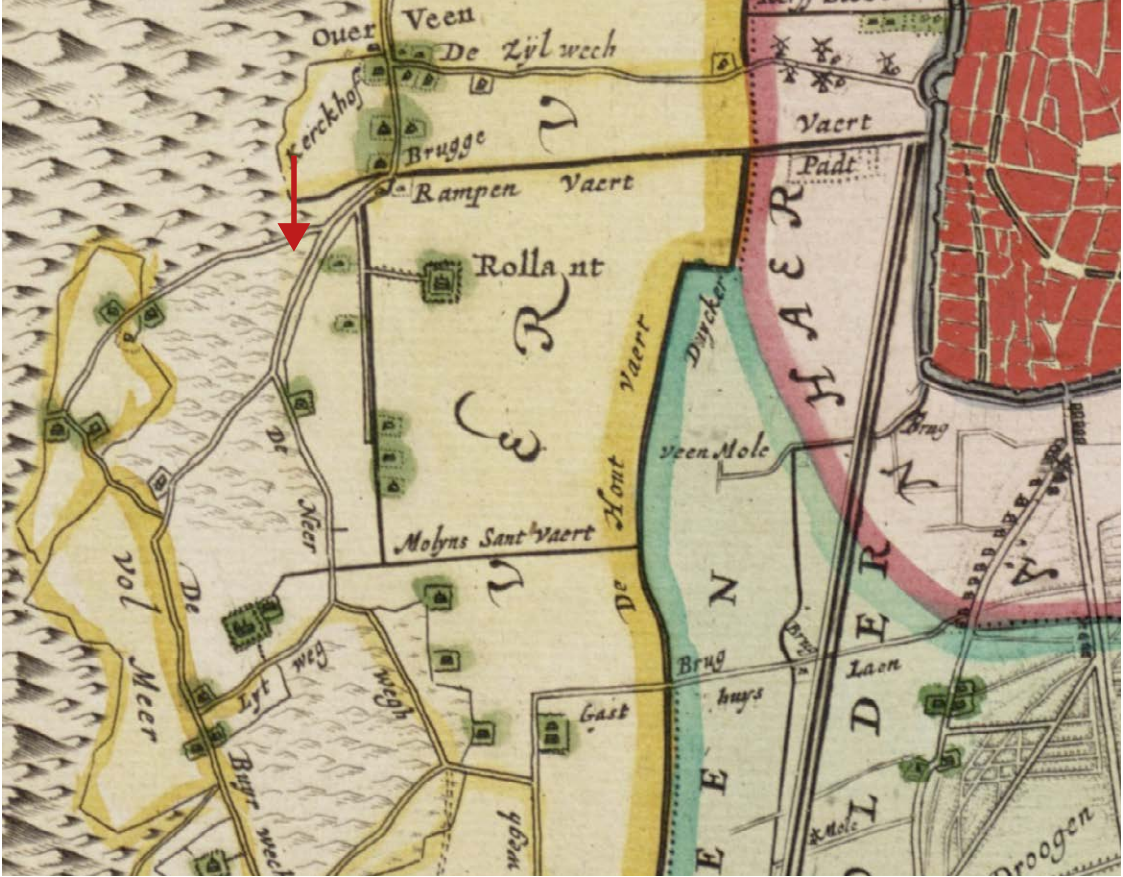
Kaart van de wildernissen, landen, wegen en wateren bij Overveen van P. Wils, 1642. De pijl wijst het latere Elswouthoek aan. Nationaal Archief, coll. Hingman, supplement, nr. 688.

In 1690 wordt er voor de eerste keer melding gemaakt van een huis op het terrein van Elswouthoek. Belangrijker dan het huis was kennelijk de tuin: verkocht werd ‘de grondt van een welbeplante thuyn met sijn heijninge en huysinge (...)’. Waarschijnlijk was de tuin in de zeventiende en achttiende eeuw niet meer dan een nutstuin met groente en fruit.

Een kaart van voor 1687 laat zien dat de omgeving van het nieuwe huis inmiddels ontsloten was door een drietal wegen: de latere Elswoutslaan (‘De Neerwegh’), de latere Brouwers-kolkweg/ Duinlustweg (‘De Buyrwegh’), en een schuine verbindingslaan tussen de twee wegen over het terrein van Elswout die later verdween. Elswout heeft inmiddels een zanderij, die het zand via een eigen vaart (‘Molyns Sant Vaert’) per schuit richting Haarlem kan verschepen. Op Elswout zijn dan ook al heel wat duinen verdwenen, op het terrein van het naburige latere Elswouthoek toont de kaart nog duintoppen.

Op een kaart is de naam ‘Elswouthoek’ pas omstreeks 1730 voor de eerste keer te zien, namelijk op de kaart in het plaatwerk ‘Het Zegepralent Kennemerlant’. Hoewel er voor 1690 een huis met een tuintje op het terrein was gebouwd, dat in 1720 zelfs als ‘pleijsier plaats’ werd omschreven, zien we hiervan op de kaart en op de tientallen prenten van Kennemersche buitenplaatsen in het plaatwerk niets terug. Hieruit kunnen we opmaken dat het huis nog steeds geen presentabel buitenhuis was.

Detail uit Kaartboek van de landen gelegen in het Hoogheemraadschap Rhijnland, voor 1687. De pijl wijst het latere Elswouthoek aan. Noord-Hollands Archief, coll. Prov. Atlas Noord-Holland, nr. 2510-08

2. Zanderij naast buitenhuis, ca. 1790 - 1880

De eerste interessante veranderingen op het duinterrein van Elswout naast huis Elswouthoek zijn op een kaart uit 1794 te zien: van de Brouwersvaart takt nu een nieuwe sloot af, die onder de Duinlustweg doorloopt tot aan een ‘Zandery’. Op zich had Elswout al langer zanderijen, de zanderij met eigen sloot naar de Brouwersvaart naast huis Elswouthoek lijkt echter nieuw te zijn. De schetsmatige gegevens op de kaart laten zien dat het terrein in de punt van de Duinlustlaan en de Elswoutlaan en in een strook langs de Elswoutlaan reeds zijn afgezand. Gezien het feit dat de afzanding al in een gevorderd stadium is beland, is het aannemelijk dat de zanderij een aantal jaren voor 1794 is begonnen, wellicht rond 1790. Het huis van Elswouthoek naast de nieuwe zanderij van Elswout is nog steeds niet op de kaart ingetekend.

Uit het laatste decennium van de achttiende eeuw zijn ook twee aquarellen bekend van huis Elswouthoek. Het blijkt eigenlijk uit twee huizen naast elkaar te bestaan, allebei voorzien van een klokgevel, tamelijk aftands en met een rommelige schutting. Het gebouwencomplex heeft zijn rol als beeldmotief dus niet aan een statig uiterlijk te danken, maar eerder aan schilderachtig verval. Als het gebouw in 1790 al in staat van ontbinding verkeerde, hebben we hier met een oud gebouw te maken, waarschijnlijk het al in 1690 genoemde eerste huis.

Detail uit kaart: Gedeelte van Noort Kennemerlant; uit: Zegenpralent Kennemerlant, ca. 1730. Noord-Hollands Archief, coll. Provinciale Atlas Noord-Holland, 0610

Detail uit kaart: Afteekening van de stad Haarlem (...), D. Engelman en J. van Jagen, 1794. Noord-Hollands Archief, coll. Provinciale Atlas Noord-Holland, nr. 51.000367-1 k

Op een kaart is het gebouw pas kort voor zijn verdwijnen in 1809 ingetekend, namelijk op de kaart van Gerrit van der Pauw uit 1805. Hier is in de punt van de Duinlustlaan en de Elswoutlaan een huis te zien, dat echter nog steeds niet meetelt bij de tientallen met naam genoemde buitenplaatsen. Het hele terrein bij huis Elswouthoek is ingetekend als zanderij, van enige parkaanleg bij het huis of op het zanderijterrein zien we hier nog niets.

Vijf jaar later, in 1810, is aan de Elswoutlaan (hier ‘Agter Wegh’ genoemd) een klein gebouw gekomen, dat nu deel uitmaakt van Elswouthoek (Elswoutlaan 2).

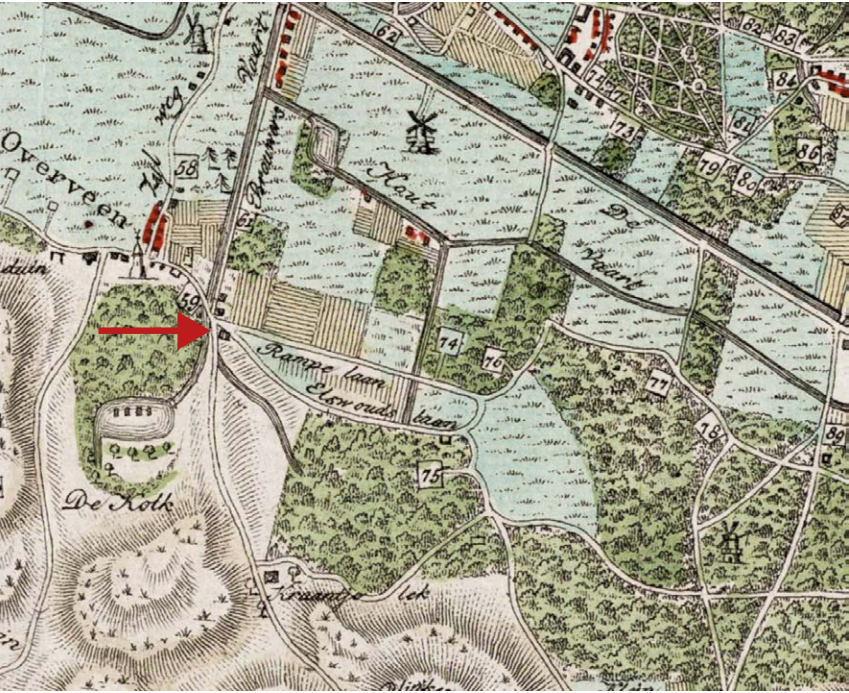
Ook op het zanderijterrein blijkt de tijd niet stil te hebben gestaan: de zanderijsloot op de zanderij van Elswout is langer geworden.

Omdat de verpondingkaart alleen voor de belasting relevante informatie geeft, kunnen we er verder geen informatie over de inrichting van het terrein aan ontlelen.

Uit verschillende schriftelijke bronnen weten we echter dat Elswout na 1781 onder de eigenaren mr. Jacob Boreel, diens kinderen en vervolgens onder Willem Borski I een parkaanleg in ‘Engelse’ landschapstijl heeft gekregen, waarschijnlijk aangelegd door de Duitse landschapsarchitect Johann Georg Michael (Michaël) (1738-1800).

Huis Elswouthoek vanuit de Elswoutlaan, H. Tavernier (1734-1807), ca. 1790. Noord-Hollands Archief, coll. Provinciale Atlas Noord-Holland, nr. 2646.

Detail van: Kaart van de omstreken der stad Haarlem, G. van der Pauw AZ. en C. van Baarsel, 1805. Noord-Hollands Archief, coll. Provinciale Atlas Noord-Holland, nr. 0614. N.B.: noorden links.

Het bijgebouw aan de Elswoutslaan:
Kaart van de landeryen geleege in
de jurisdictie Overveen, C. Kool AZ.,
1810.

Kaart van Elswout van Hendrik van
Zutphen uit 1813.

Detail van: Kaart van de
landeryen geleege in de
jurisdictie Overveen, C. Kool
AZ., 1810. Noord-Hollands
Archief, coll. verpondingkaarten/
grondbelasting, nr. 0010.

De veranderingen tussen 1781 en 1812 zijn
in detail te zien op een enorme wandkaart
die de landmeter Hendrik van Zutphen in
1812 maakte.

Wat opvalt, is dat zowel het oude
Elswouthoek als de belendende zanderij van
Elswout een ingrijpende transformatie heeft
doorgemaakt. Die valt samen te vatten in de
volgende drie hoofdpunten:

- het oude, gammele huis op Elswouthoek
is door een nieuw statig buitenhuis
vervangen en heeft een tuin gekregen;
- het terrein is door een nieuwe, rechte sloot
gescheiden van de zanderij van Elswout;
- en het terrein van de zanderij van Elswout
is voor de helft ingevuld als ‘Engelse’
landschapstuin.

Het nieuwe huis met tuin

Het nieuwe huis is een schepping van de
bekende architect Bartholomeus Wilhelmus
Hendrikus Ziesenis (1762 - 1820) uit 1809.
Het staat met de rug naar de Brouwers-
kolkweg/Duinlustlaan en heeft zijn ingang

Detail van de kaart van Elswout,
Hendrik van Zutphen, 1812. Noord-
Hollands Archief, coll. Elswout, op rol.

Detail kaart H. van Zutphen, 1812. (Letter k: 'Het Huis op Elswouthoek')

Detail huistuin Elswouthoek. Kaart H. van Zutphen, 1812.

aan de kant van de Elswoutslaan. Hier is ook de hoofdingang van Elswouthoek. Aan het huis grenst een tuin met onregelmatige bedden en slingerpaden.

Tussen de vlakke, afgezande strook langs de Elswoutslaan en het duinenplateau loopt nu een – op een bocht na – rechte sloot richting Elswout, en langs de sloot een langwerpig bosperceel met slingerpaadjes.

Het langwerpige parkperceel langs de sloot richting Elswout

De belangrijkste nieuwe aanleg is het langwerpige tuinperceel langs de sloot richting Elswout, op het zanderijterrein. Hier concentreren zich de verrassingen die een wandelaar in een landschapstuin hoort tegen te komen. Een op een schot geschilderde obelisk dient als point de vue vanaf de sloot.

Iets verderop, bij de aftakking van een slingerende laan over het duinenplateau, lokt een heuvel met trappenopgang en een grot de wandelaar.

De zanderij met slingerlaan en nieuwe zanderijsloot

De slingerlaan die bij de grot aftakt en door de nog niet afgezande duinen loopt ontsluit niet alleen de duinen voor de wandelaar, ze vormt tevens de grens

Op schot geschilderde obelisk o.i.d. Detail kaart H. van Zutphen, 1812.

Grottenhuisje op heuvel. Detail kaart H. van Zutphen, 1812.

Detail kaart H. van Zutphen, 1812.

Nieuwe zanderijsloot. Laan met zicht op weiland.

Detail kaart H. van Zutphen, 1812.

Zanderij met kruiwagens en zandschuit. Detail kaart H. van Zutphen, 1812.

tussen het landschapspark en de nog steeds werkende zanderij. Preciezer gezegd: de werkzaamheden in de zanderij zijn voor de wandelaar zichtbaar gemaakt en geven – op veilige afstand – bedrijvigheid aan het ideale landschap van het nieuwe landschapspark. In het gedeelte van de zanderij takt nu een tweede zanderijsloot af van de sloot die we al op de kaart uit 1794 zagen.

Waar de slingerlaan het terrein van het huidige Elswouthoek verlaat en langs een weiland loopt, zijn een paar bomen weggelaten om een vrije blik te kunnen waarborgen.

Op het zanderijterrein is de zanderij ook in 1812 nog niet tot stilstand gekomen.

Samenvattend kan men zeggen dat het cultuurlandschap rond Elswouthoek tussen 1781 en 1812 een nieuwe kwaliteit heeft gekregen. Niet alleen is er een nieuw huis gekomen en voorzien van een ‘state of the art’-huistuin, ook de naburige zanderij heeft een interessante transformatie ondergaan. De zanderij is niet meer een afgescheiden ‘bedrijfsterrein’, maar is nu door middel van een slingerlaan richting Elswout geïntegreerd in een totaalontwerp. De slingerende zandsloten doen zelfs vermoeden dat bij hun vormgeving al rekening is gehouden met een toekomstige parkaanleg. De eerste kronkelende zanderijsloot, die we al in 1794 tegenkomen, is nu verlengd. Hij sluit aan op de slingersloten van Elswout en maakt

samen met de nieuwe rechte sloot van het duinplateau van Elswouthoek een eiland (het ‘grote’ eiland). Ook al is de diameter van het eiland door het graven van nieuwe sloten sindsdien kleiner geworden, de grote vorm van het duinplateau als eiland was geboren.

In 1826 is de tweede zanderijsloot al – op een overgang na – doorgetrokken tot de rechte sloot richting Elswout. Het ‘kleine’ eiland is ontstaan, dat nu nog de grote vorm van Elswouthoek bepaalt.

Op de kadasterkaart van 1826 is bij het bijgebouw aan de Elswoutslaan een nieuw vierkant gebouwtje verrezen, wellicht gaat het om een stal.

Uit de literatuur weten we dat het huis Elswouthoek uit 1809, dat we hieronder op een litho van Lutgers uit omstreeks 1838 zien, rond 1840 werd verbouwd. Lutgers schrijft hierover: ‘Sedert de hier voorkomende afbeelding vervaardigd is, is het huis aanmerkelijk vergroot, en de voorgevel aan ene andere zijde gebragt; terwijl ook het daarvoor gelegen terrein door een cierlijk ijzeren hek is omsloten geworden’.

Twintig jaar later, in 1860, kreeg Elswouthoek een stalgebouw aan de overkant van de Elswoutslaan. Het gebouw bestaat nog, maar maakt geen deel meer uit van Elswouthoek.

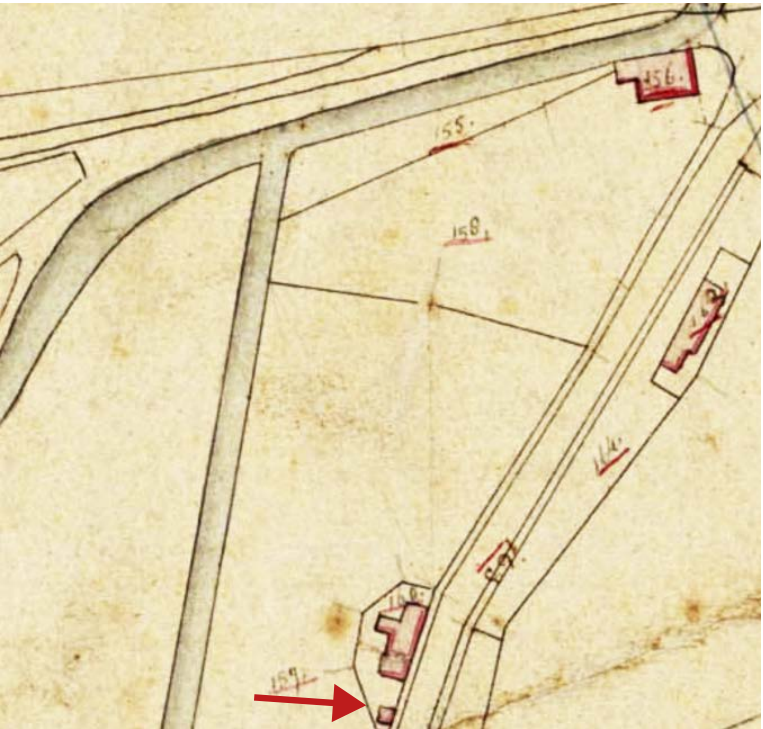
Detail van Kadasterkaart Bloemendaal B 1, F.J. Nautz, 1826. Noord-Hollands Archief, coll. kadastrale kaarten, nr. 0382

Over de ontwikkeling van het terrein na 1826 en vóór een nieuwe ontwerpronde in het begin van de jaren 1880 is weinig bekend. Waarschijnlijk bestond echter al in de eerste decennia van de 19de eeuw een plan welke duinen in de volgende decennia van de zanderij gespaard moesten blijven om later reliëf te geven aan een landschappelijke vormgeving van het zanderijterrein. Kennelijk stopte men ergens rond het midden van de 19de eeuw met de zanderij. Het zanderijterrein kon samen met de rest van Elswout een nieuwe fase in.

3. Buitenhuis naast landschapspark 1883-1920

De eigenaar van Elswout, Willem Borski II (1834-1884), gaf in 1883 de opdracht aan de bekende Duitse landschapsarchitect Eduard

Elswouthoek omstreeks 1838, P.J. Lutgers. Uit: Nierhoff, A.M.G. Bloemendaal lanen en wegen (1963): tussen p. 58 en 59.

De pijl wijst het nieuwe bijgebouw aan. Detail van: Kadasterkaart Bloemendaal B 1, F.J. Nautz, 1826.

Petzold om een plan te maken voor het hele landgoed Elswout, dus ook met de zanderij van Elswout naast het huis Elswouthoek. Het vlakke terrein langs de Elswoutslaan met het huis en de tuin van Elswouthoek, het bijgebouw aan de Elswoutslaan en verder tot de bocht in de vaart richting Elswout maakte geen deel uit van de planning.

Wel kunnen we uit de kaart opmaken dat er ondertussen een langwerpig gebouw (een stal?) was opgetrokken achter het bijgebouw aan de Elswoutslaan.

Petzold maakte twee kaarten: de hier afgebeelde, niet gesigioneerde ‘Karte des Landgutes Elswout in der Nähe von Haarlem (Nach alten Karten ergänzt)’ en het schetsmatigere ‘Plan von Elswout’, gesigioneerd en gedateerd ,Bunzlau in Schlesien Mai 1883‘.

Petzolds plannen voor Elswout werden vanwege het overlijden van Borski in 1884 niet verwezenlijkt. Toch zijn de op de kaart getoonde structuren op het zanderijterrein nu nog traceerbaar. Kennelijk heeft Petzold voor het zanderijterrein naast Elswouthoek

‘Karte des Landgutes Elswout in der Nähe von Haarlem’, detail Elswouthoek, E. Petzold, 1883, Noord-Hollands Archief, coll. Elswout, op rol.

de in 1883 bestaande vormgeving weerggegeven. Wat opvalt, is de nieuwe wegvoering langs de grenzen van het ‘hoge eiland’. Aan de afvallende hellingen staan nu bomen die het eiland naar buiten afschermen. Het centrum van het eiland lijkt van hoge begroeiing vrijgehouden te zijn. Aan de rechterkant van de lege vlakte zijn nog restanten te zien van de slingerlaan, die al op de kaart van 1812 te zien was.

Nieuw is daarentegen een koepel met zicht richting Duinlust. De koepel bestaat nog, maar werd in de twintigste eeuw naar Elswout verplaatst.

Interessant is ook wat er niet te zien is: het nu nog bestaande huisje op het hoogplateau dat deel uitmaakte van een fazanterie.

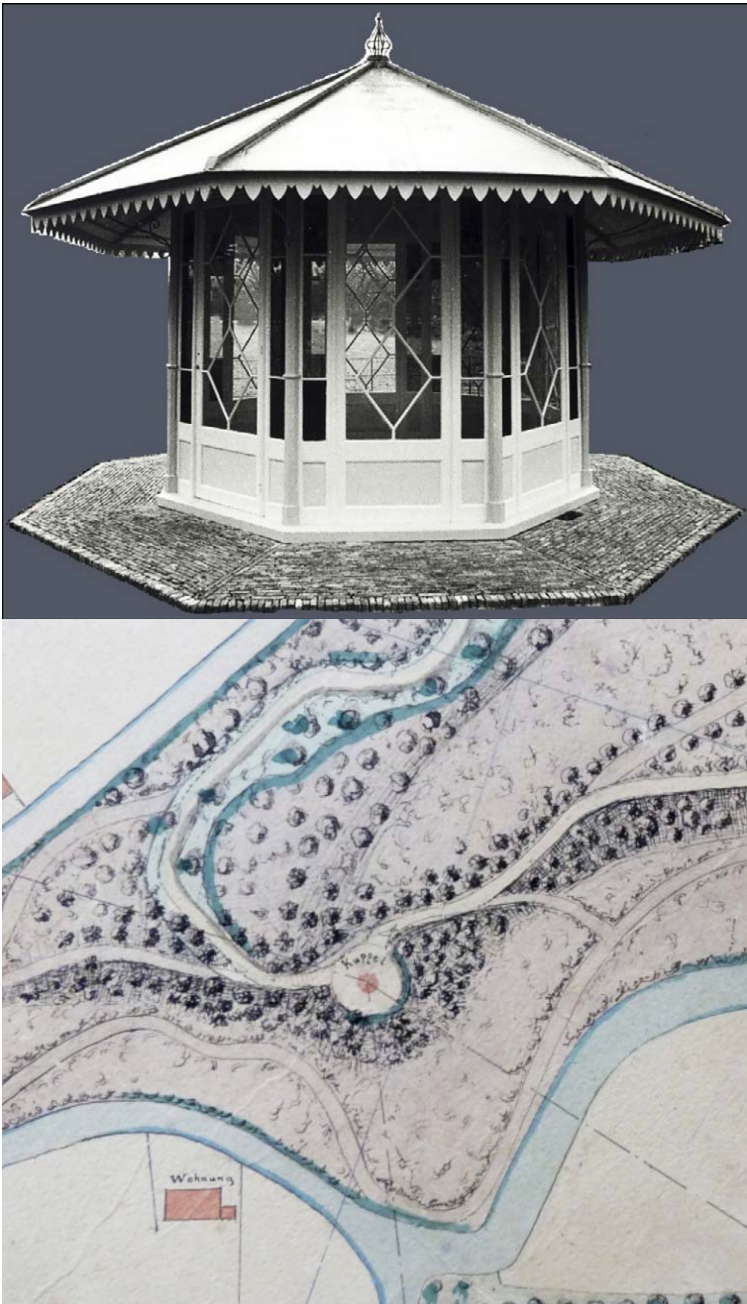
De op de kaart van Petzold uit 1883 zichtbare indeling van het Hoge eiland van Elswouthoek is nog goed te zien op een luchtfoto uit 1937.

Hier is ook te zien dat het centrum van het Hoge eiland op de restanten van de oude slingerlaan en een laan annex boomgroep in de rug van de fazanterie na van hoge begroeiing is vrijgehouden.

Pas vanaf de late jaren zestig van de twintigste eeuw lijkt het terrein steeds meer dichtgegroeid te zijn.

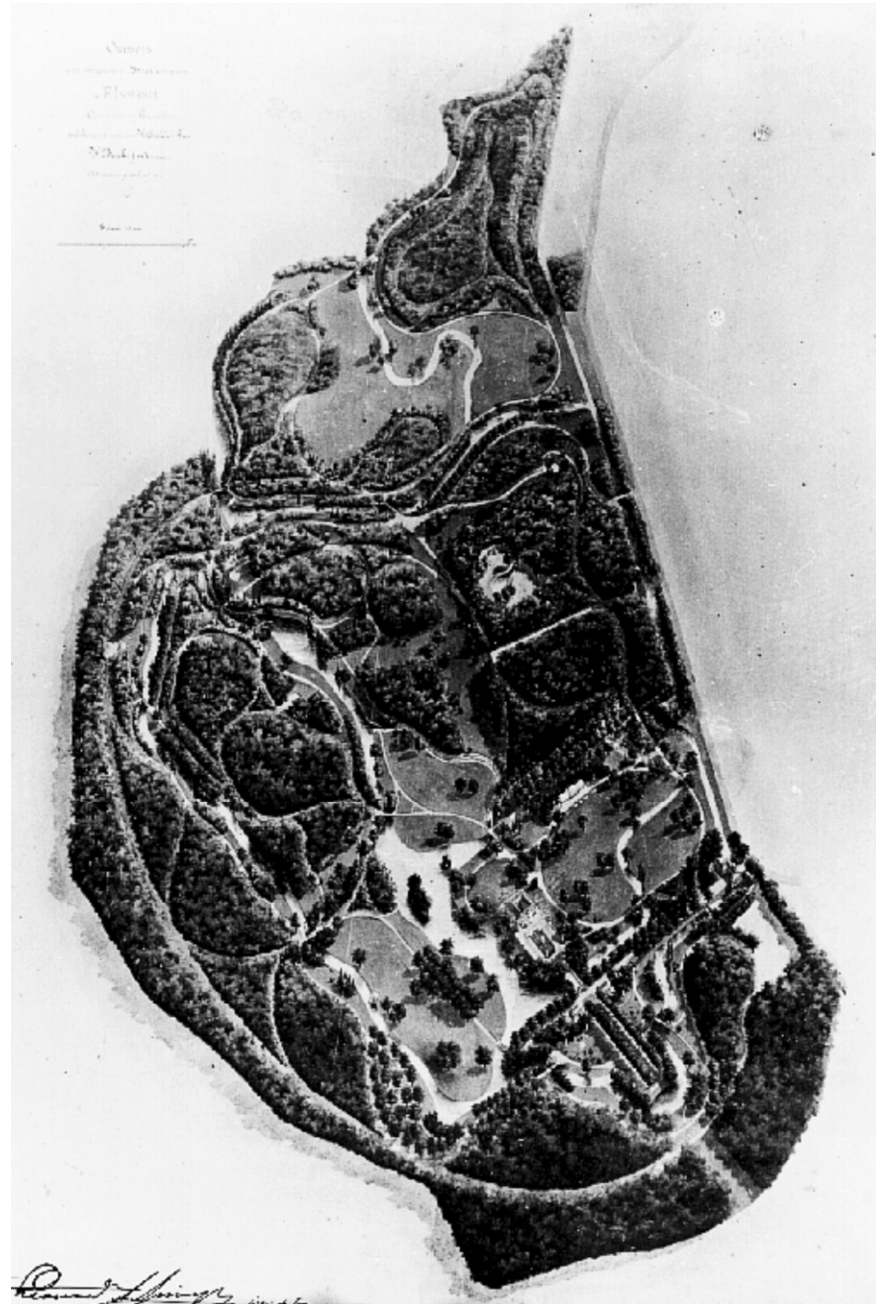
In 1883 maakte ook een medewerker van

De ‘Glazen koepel’ van Elswouthoek op de kaart van Petzold (1883), en thans op Elswout.

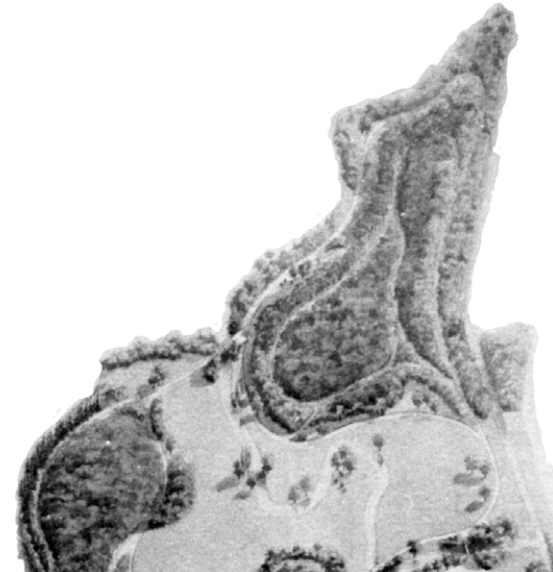

Op de kaart van Petzold (1883) nog ontbrekend: het voormalige huisje van de fazanterie op het Hoge eiland. (Foto augustus 2010, Ch. Bertram).

Luchtfoto van het Hoge eiland van Elswouthoek uit 1937, kadaster Apeldoorn

Elswout, ontwerp
L.A. Springer, 1883.

Petzold, de jonge Leonard A. Springer, een ontwerp voor Elswout. De zanderij van Elswout naast Elswouthoek is hier voor het grootste gedeelte als bebost terrein weergegeven. Ook het plan van L.A. Springer kwam niet tot uitvoering.

4. Landhuis met architectonische tuin naast landschapspark 1920-2010

Huis Elswouthoek, in 1909 al een keer verbouwd door de Amsterdamse architect

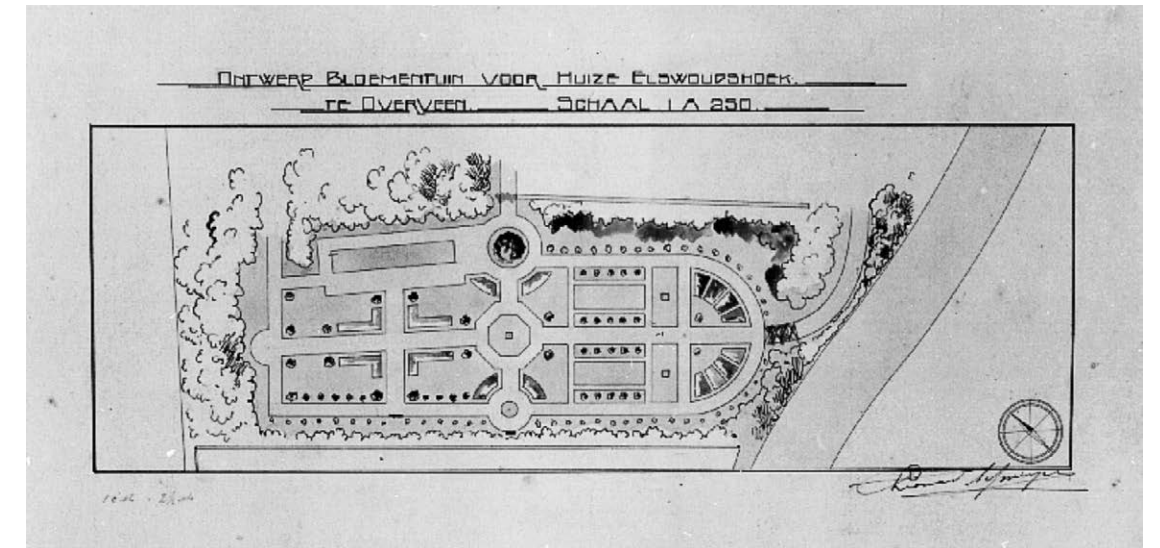
Foeke Kuipers (1871-1954), werd in 1920 opnieuw uitgebreid. Architect was de Overveense architect R.B. Stojj.

Ook in de directe omgeving van huis Elswouthoek vonden na 1920 ingrijpende veranderingen plaats onder de nieuwe eigenaar Hendrik Luden en een nieuwe bewoner, de Bloemendaalse burgemeester jhr. A. Bas Backer.

In 1920 kreeg de bekende tuinarchitect Leonard A. Springer, die al in 1883 een ontwerp voor Elswout had gemaakt, de opdracht om een bloementuin te ontwerpen tussen het hoofdhuis en het bijgebouw aan de Elswoutslaan.

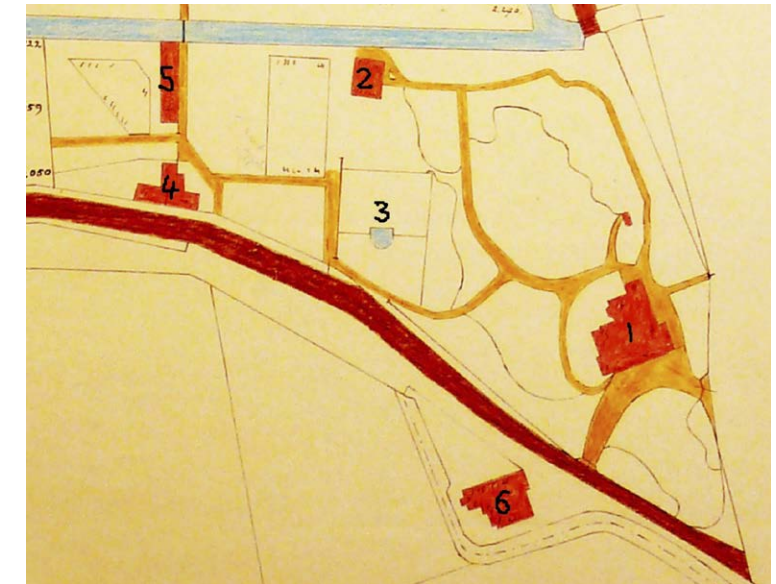
Uiteindelijk werd het plan niet verwezenlijkt, maar werd eerst, in 1924-25, een houten zomerhuis ('cottage' of 'clubhuis') in de tuin gebouwd. Dat is afgebrand in 1988 of '89).

Voor het vlakke terrein tussen het zomerhuis en het hoofdhuis ontwierp de bekende tuinarchitect Gerard Bleeker (1882 - 1956) in 1929 een nieuw-architectonische tuin met rosarium en een ovaal waterbassin. Ook zien we nu een tenniscourt bij het zomerhuis. In 1932 moet de tuin zijn voltooid. Hij werd gepubliceerd in het boek 'Tuinen in Holland' van de landschapsarchitect en vakpublicist Johan Pieter Fokker (1889 - 1963).

Elswouthoek, bloementuin, niet uitgevoerd ontwerp, Leonard A. Springer, 1920. WUR Wageningen, Bijzondere Collecties.

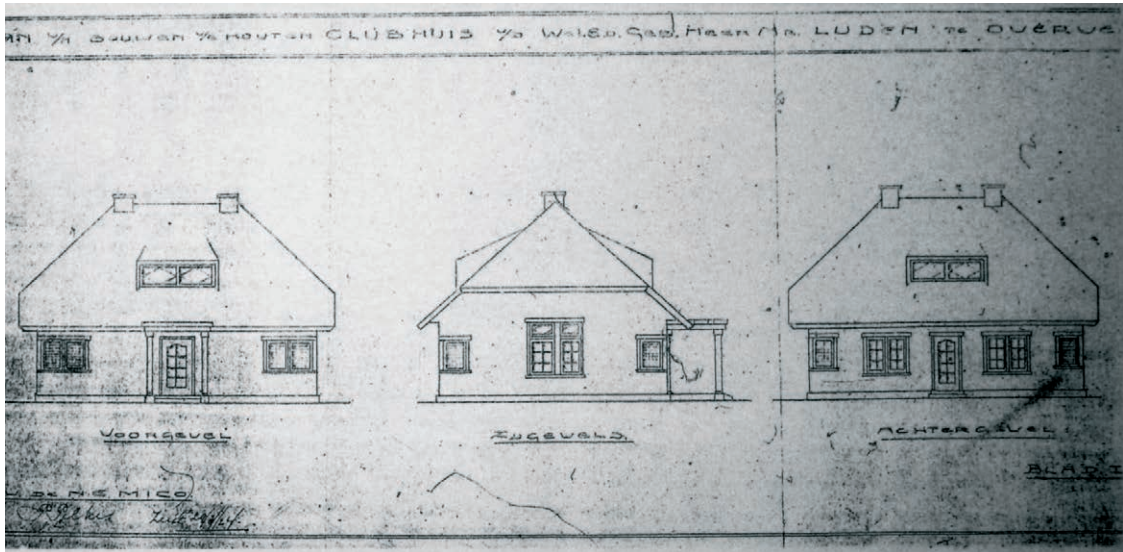
De veranderingen 1860 tot 1930 op een kaart uit 1950

- 1 hoofdhuis in verbouwde staat
- 2 zomerhuis (cottage)
- 3 bloementuin met waterbassin
- 4 bijgebouw aan de Elswoutslaan uit begin 19de eeuw
- 5 stalgebouw
- 6 stalgebouw uit 1860 aan de overkant v/d Elswoutslaan

De bloementuin van Bleeker was als architectonische tuin geconcipieerd, met twee trapjes in de hoeken, lage steunmuurtjes van baksteen, vierkante bedden met als centrum een podest voor een zonnewijzer. Vanuit het cottage gezien vormde het waterbassin met zijn steunmuur en de bekronende figuur van een putto of engel met vis de achtergrond en afsluiting van de bloementuin. Het beeld was gebaseerd op het beeldje van Verrocchio uit ca. 1470 in het Palazzo Vecchio in Florence. Trappen, steunmuurtjes, waterbassin en engel bestaan nog, zij het in gehavende toestand.

Ten slotte is er nog de rij oude bomen, die vanaf de ingang van het terrein richting het hoofdhuis loopt. Hier hebben we te maken met een restant van de laanbeplanting van de Duinlustweg, die bij een gebiedsruil (rond 1935?) bij het terrein van Elswouthoek is getrokken.

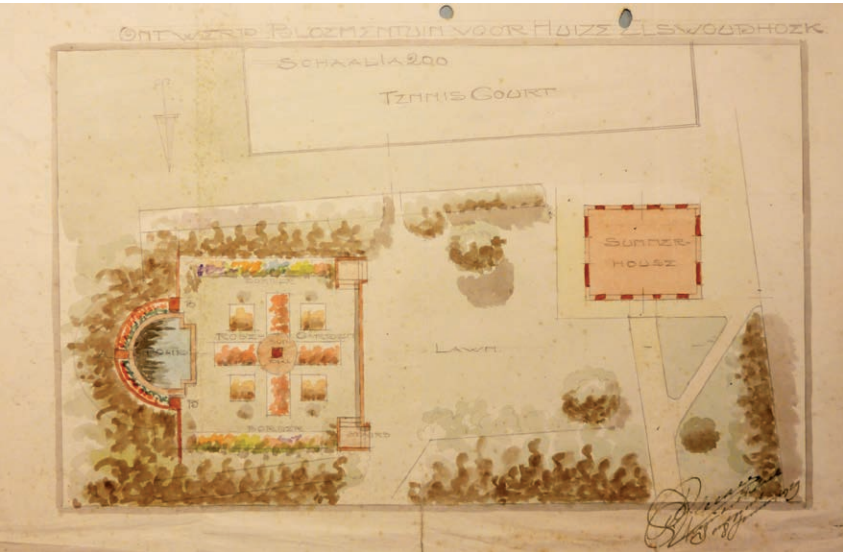
Zomerhuis of cottage, bouwtekening, 1924. Gemeente Bloemendaal, bouw- en woningtoezicht.

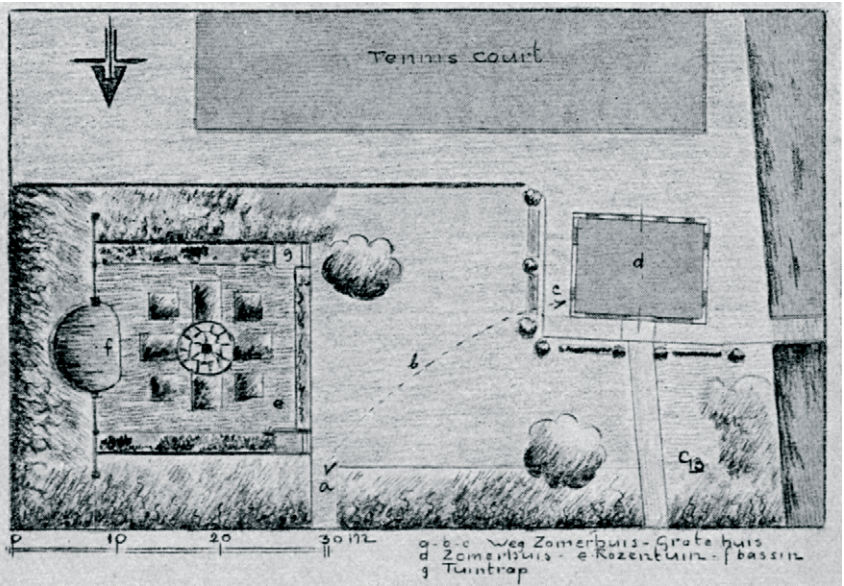
Cottage met links het hek van de tenniscourt. Foto uit ca. 1932. Noord-Hollands Archief, coll. Bloemendaal, nr. bld_7282.

Zomerhuis 'Cottage' met op de voorgrond de engel met vis, foto uit ca. 1932. Noord-Hollands Archief, coll. Bloemendaal, nr. bld_7281.

Ontwerp van G. Bleeker voor de architectonische tuin voor Elswouthoek, 1929. Noord-Hollands Archief, coll. Elswout

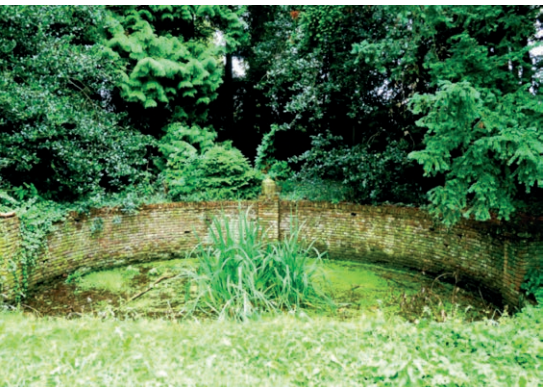
afb. 43: Aangepast plan v. G. Bleeker voor de architectonische tuin van Elswouthoek, ca. 1930. Uit: Bleeker, G. Tuinkunst (ca.1950), 43 afb. 22.

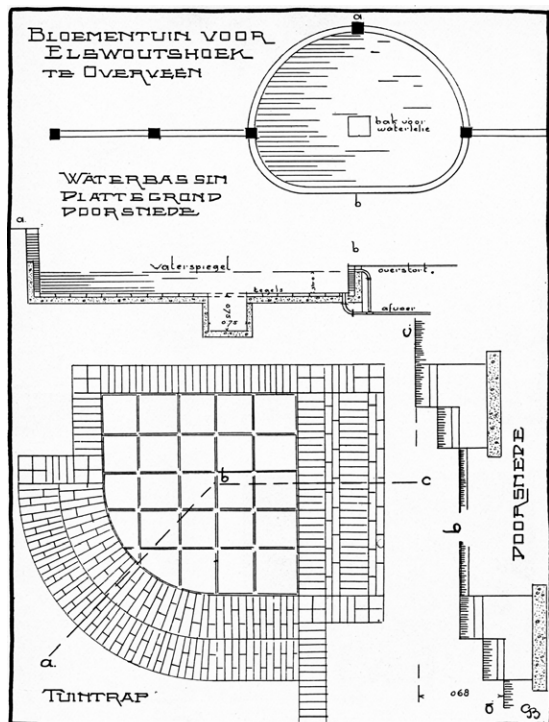
Het ovalen waterbassin in de architectonische tuin. Uit: Bleeker, G. Tuinkunst (ca.1950), 45 afb. 25.

Putto op Elswouthoek omstreeks 1932

Bloementuin van G. Bleeker, waterbassin. Toestand augustus 2010. Foto Ch. Bertram

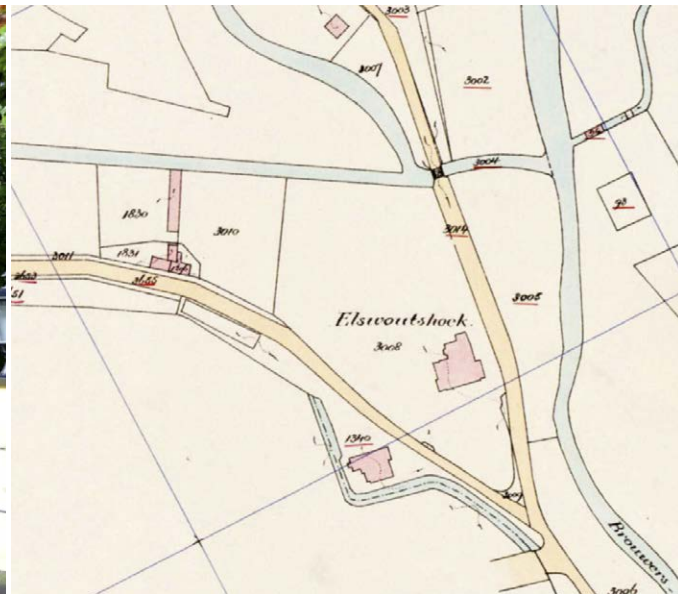
Bloementuin van G. Bleeker, water-bassin en tuintrap, constructietekening. Uit: Bleeker, G. Tuinkunst (ca.1950), 44 afb. 24.

Bloementuin van G. Bleeker, tuintrap, toestand in augustus 2010. Foto Ch. Bertram

Oude Duinlustweg. De restanten van de laanbeplanting op het terrein van Elswouthoek. Foto Ch.Bertram, augustus 2010.

Kadasterkaart Bloemendaal B1, 1928. De Duinlustweg loopt nog op korte afstand langs huis Elswouthoek. Noord-Hollands Archief, coll. kadasterkaarten, nr. 0383.

Het nieuwe traject van de Duinlustweg op een luchtfoto uit 1937. Kadaster Apeldoorn

Samenvatting:

Elswouthoek omvat in zijn huidige gedaante een aantal cultuurhistorisch interessante structuren uit verschillende perioden.

Op de eerste plaats is hier het (later nog verschillende keren verbouwde) huis uit 1809 te noemen dat de oorspronkelijke bebouwing uit omstreeks 1690 verving. Bij het huis hoorde al eind zeventiende eeuw een nutstuin, die voor 1812 werd herschapen in een landschappelijke aanleg met slingerpaden. Ook nu nog is de omgeving van het huis nog in grote lijnen in landschapstijl vormgegeven, ook al heeft een deel van het terrein in de twintigste eeuw een invulling gekregen in nieuw-architectonische tuinstijl.

Vanuit de hoek van Elswoutslaan en Duinlustweg met huis Elswouthoek liep een afgezande strook langs de Elswoutslaan verder richting Elswout. Hier bevonden zich in ieder geval vanaf 1810 de groentetuinen van Elswout, met een klein gebouwtje uit dezelfde tijd. Een gebouwtje op deze plek bestaat nog, de moestuinen zijn nu weilanden.

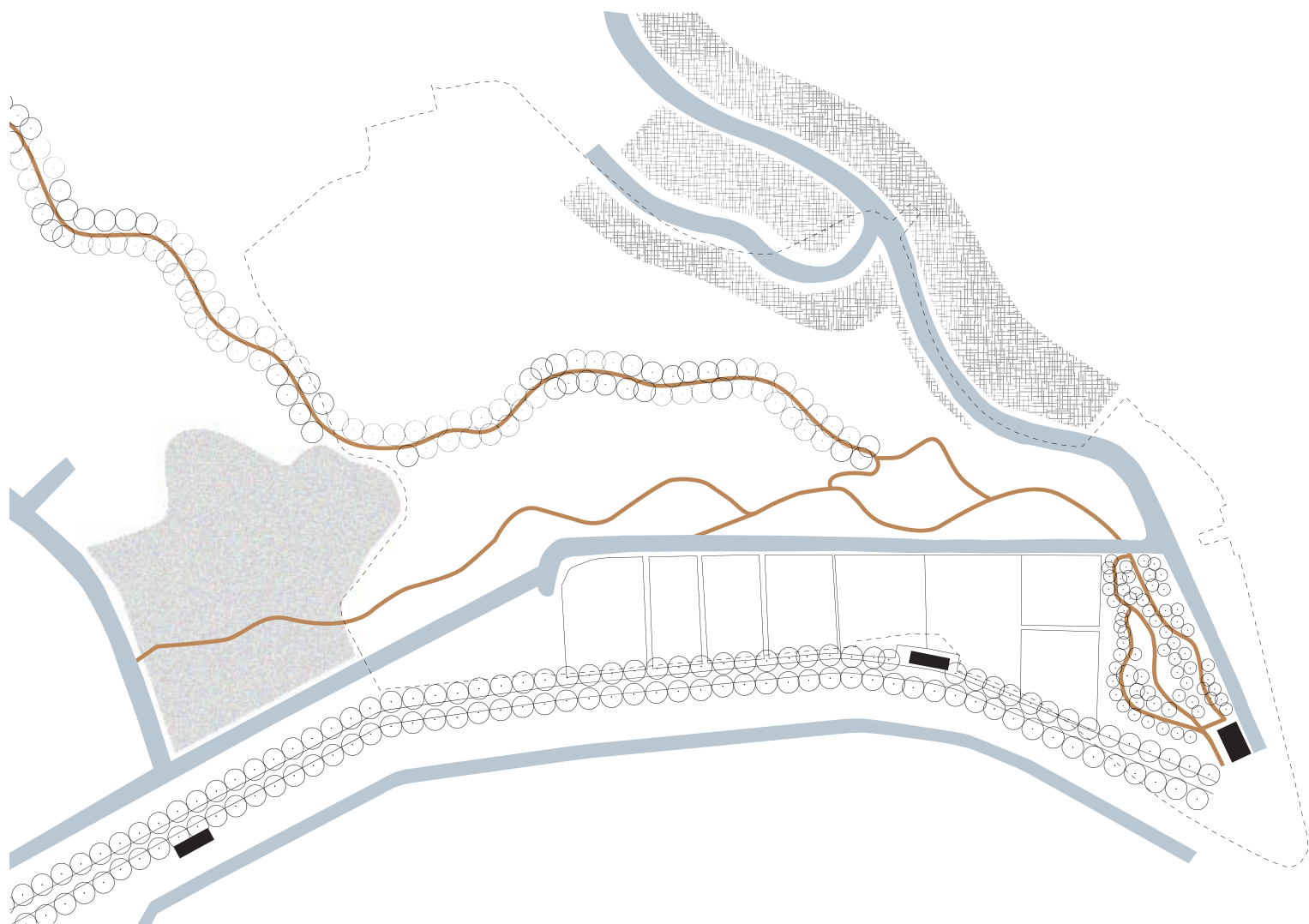
Ten noordwesten van huis Elswouthoek, aan de overkant van de zandvaart die ook nu nog door het terrein loopt, bevond zich tussen ongeveer 1790 en 1850 een van de zanderijen van Elswout. Interessant is dat tijdens het afzanden van het terrein en bij de aanleg van kronkelende in plaats van rechte zanderijsloten kennelijk al rekening werd gehouden met de aanleg van een ‘Engelse’ landschapstuin. Rond 1812 was van de ‘Engelse’ landschapstuin nog niet veel meer te zien dan de vormgeving van de huistuin van Elswouthoek, een smalle parkstrook langs de zanderijvaart richting Elswout, en een slingerlaan dwars over het zanderijterrein heen. In 1883 zien we op het hele voormalige zanderijterrein een landschappelijke parkaanleg, met als middelpunt het ‘hoge eiland’. Dat is in grote lijnen wat er ook nu nog te zien is.

Grote veranderingen maakte in de eerste drie decennia van de twintigste eeuw niet alleen het hoofdhuis door, maar ook zijn directe omgeving. De negentiende-eeuwse landschappelijke vormgeving werd weliswaar in grote lijnen gehandhaafd, maar in de jaren 1920 ook aangevuld met contrasterende, nieuw-architectonische structuren van een rosarium met half rond waterbekken en fontein. Hierbij hoorden ook een tennisbaan en een houten zomerhuisje (‘cottage’ of ‘clubgebouw’). Het zomerhuisje werd rond 1989 na een felle brand gesloopt; de bakstenen structuren van de nieuw-architectonische tuin van de hand van tuinarchitect Gerard Bleeker zijn daarentegen nog aanwezig.

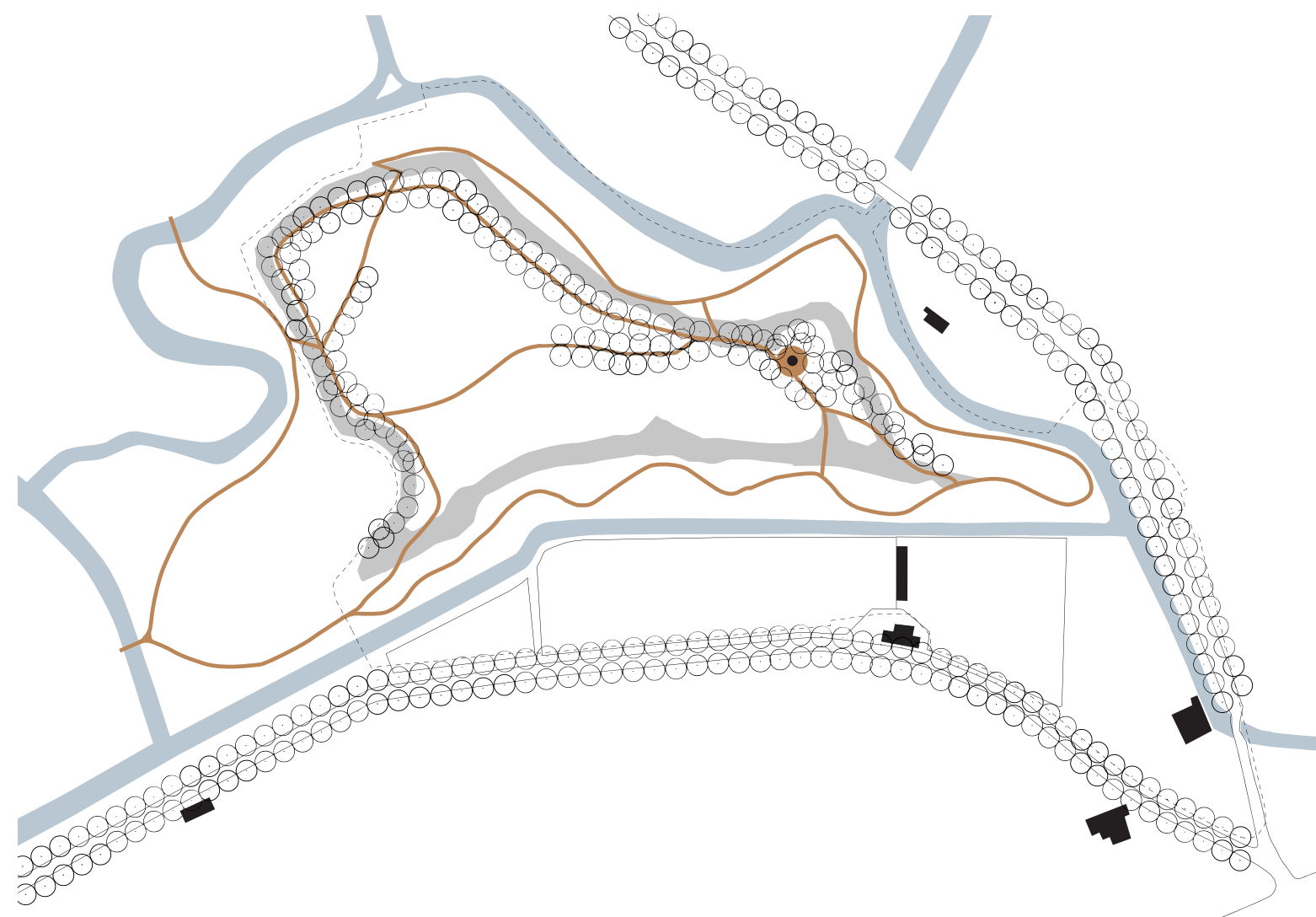
Cultuurhistorisch interessant zijn ten slotte ook de restanten van de laanbeplanting van de Duinlustweg, die het oude tracé van deze eeuwenoude weg laten zien.

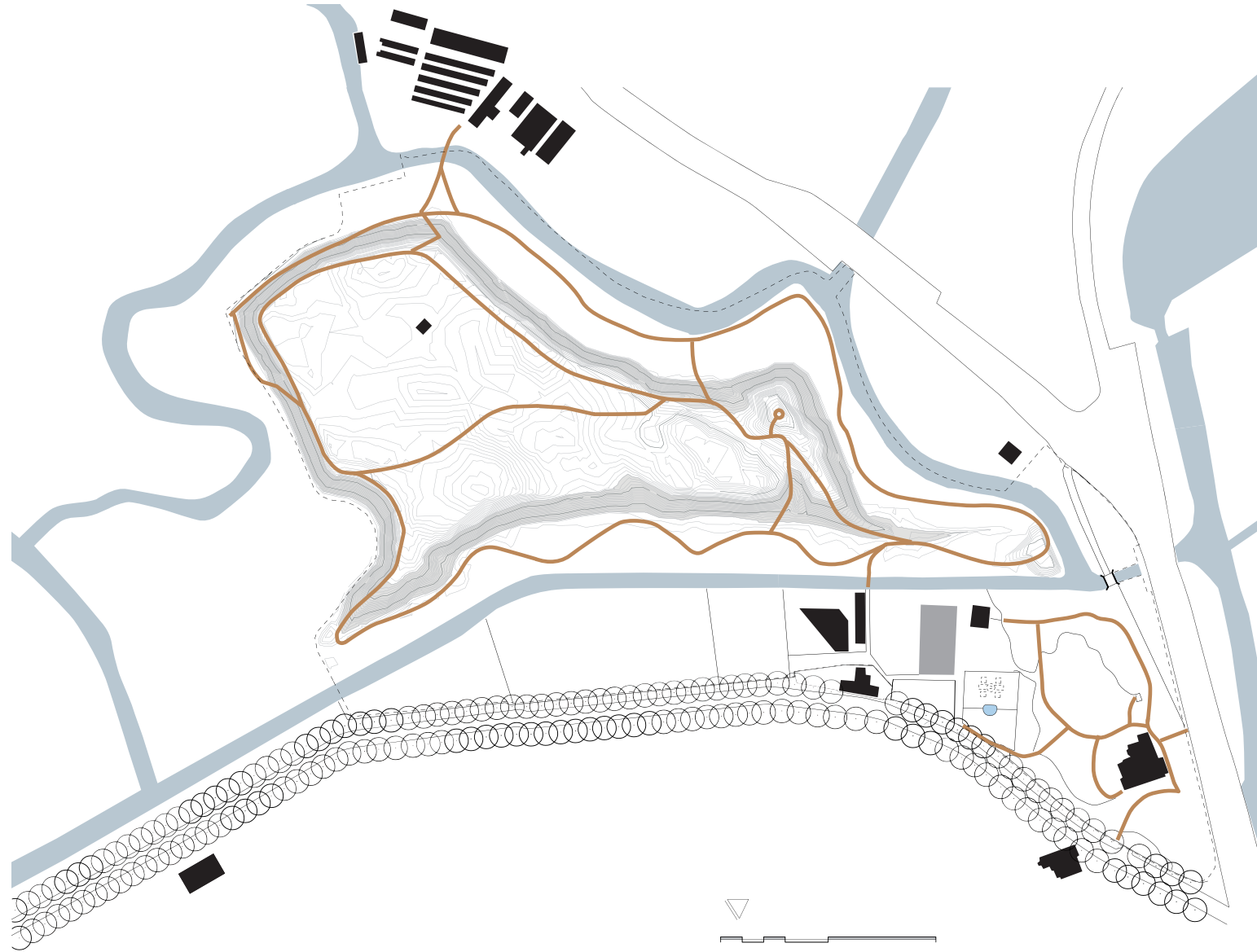
Elswouthoek, luchtfoto uit 1945, Royal Air Force. Kadaster Apeldoorn

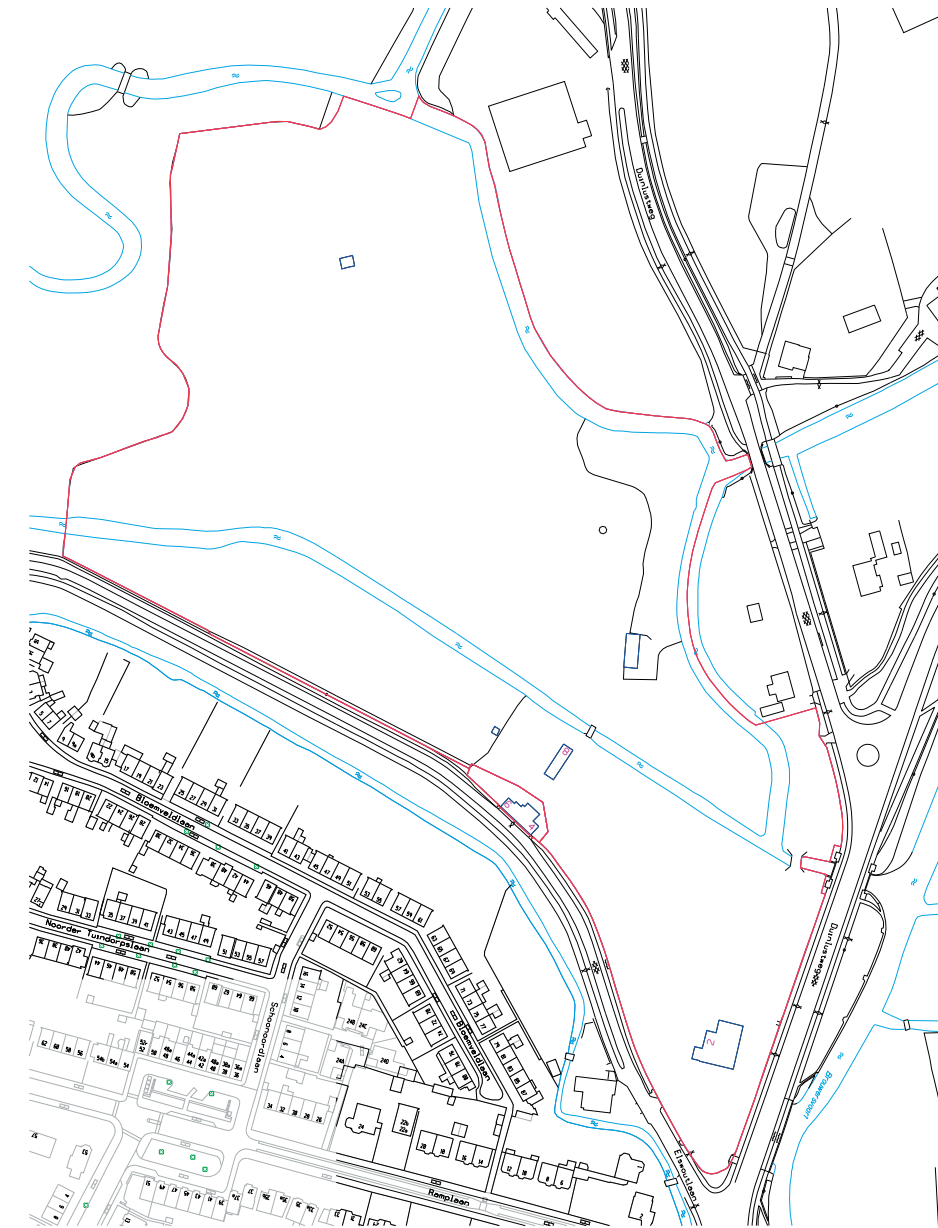
Schema situatie 1812

Schema situatie 1883

Schema situatie 1950

Huidige kadastrale situatie

Bronnenlijst:

Behalve de in de tekst genoemde en kaarten, prenten en foto's zijn vooral de volgende teksten gebruikt:

Albers, L.H. Landgoederen van Zuid-Kennemerland. Inventarisatie en beschrijving van cultuurhistorische aspecten van de tuinen, parken en bossen. (Rapport, in opdracht van de Stichting NCM). Amsterdam: Stichting Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming, 1984. (Elswothoek: nr. 25, pag. 94)

Allan, F. Geschiedenis en beschrijving van Haarlem, van de vroegste tijden tot op onze dagen; door F. Allan, Leraar aan 's Rijks Kweekschool voor Onderwijzers te Haarlem; onder medewerking van Dr. C. Ekama, bibliothecaris van Teylers stichting; Mr. A. Enschedé, gemeentearchivaris; Mr. H. Gerlings Cz, stadsbibliothecaris en C.J. Gonnet, adj. gemeentearchivaris. [In 4 delen]. Haarlem: J.J. van Brederode, 1874-1888. (Elswothoek: 131)

Bertram, Ch. Noord-Hollands Arcadia. Ruim 400 Noord-Hollandse buitenplaatsen in tekeningen, prenten en kaarten uit de Provinciale Atlas Noord-Holland. Met een bijdrage van Erik A. de Jong. Alphen aan den Rijn: Canaletto, 2005. (Elswothoek: 106).

Bleeker, G. Tuinkunst. Het ontwerpen en tekenen van kleine villatuinen. Alkmaar: Arti, z.j. [ca. 1950]. (Elswothoek: 40-45)

Blok, E. Jongere tuinkunst 1900-1940. De tuinen van K.P.C. de Bazel, K.C. van Nes, G. Bleeker, C.A. Cool, J.P. Fokker. (Nederlandse tuinarchitectuur, III). Amsterdam: Nederlandse Tuinenstichting, 1992. (G. Bleeker: 71-89).

Dam en Partners Architecten, red. Elswouthoek Overveen. Historische inventarisatie oktober 2009. (Ongepubliceerd verslag). Amsterdam: Dam en Partners, 2009.

Fokker, J.P. Tuinen in Holland. (Reeks Moderne Schoonheid). Amsterdam: Kosmos, 1929. (Elswothoek: 67-68).

Geenen, G., G. Roeleveld. Leonard A. Springer, tuinarchitect. (Scriptie en onderzoeksverslag Wageningen, Landbouwhogeschool Wageningen, landschapsarchitectuur, 1982). Wageningen: LH Wageningen, 1982. (Elswothoek: 241).

Gonnet, C.J. 'Elswout'. Haerlem Jaarboek 1933 (1934): 42-63. (Elswothoek: 55).

Graafland, J.A., red. Foeke Kuipers Architect B.N.A. Amsterdam 1899-1915. (Bibliotheek voor de moderne Hollandsche architectuur, II.1). Bussum: Gustav Schueler, 1916.

Groeneveld, I. Elswouts historisch beeldmateriaal. Stagepresentatie 23 juli 2002. Begeleiders: Ton Butter en Erik de Jong. (Ongepubliceerd typoscript), 2002.

Hoekstra, P. Bloemendaal, prove ener streekgeschiedenis. Wormerveer: Meijers, 1947. (Elswothoek: 129, 168, 203, 213).

Lutgers, P.J., e.a. Gesigten in de omstreken van Haarlem naar de natuur geteekend en op steen gebragt door P.J. Lutgers. Haarlem: C.A. Spin [tekstdruk], H.J. Backer en Desguerrois en Co. [steendruk], 1837-1844.

Moes, C.D.H. L.A. Springer tuinarchitect dendroloog. Rotterdam: De Hef, 2002.

Nierhoff, A.M.G. Bloemendaal: lanen en wegen, hun naam en geschiedenis. Bloemendaal: Gemeente Bloemendaal, 1963. (Elswout: 57-61; Elswouthoek: afb. tussen 58 en 59)

Oldenburger-Ebbers, C.S. 'De tuinarchitectuur van Johann Georg Michael (1738-1800)'. Bulletin KNOB 90.3 (1991): 73-79.

Oldenburger-Ebbers, C.S. 'De tuin- en landschapsarchitect Carl Eduard Adolf Petzold (1815-1891) en zijn werken in Nederland'. Groen 42.7-8 (1986): 27-34.

Post, W. De gemeente Bloemendaal in de Franse tijd. Bloemendaal: J.M. de Wit, 1985. (Elswothoek: 35, 36 afb. 21).

Rohde, M. Eduard Petzold-Weg und Werk eines deutschen Gartenkünstlers im 19. Jahrhundert. (Dissertatie Universiteit Hannover, Fachbereich Landschaftsarchitektur und Umweltenwicklung, 1998). Hannover [ongepubliceerde dissertatie], 1998.

Slager, J., H. Wieringa, N. Enderman. Bloemendaal voor de lens. Ignatius Bispinck en het Gemeentelijk Fotoarchief. Haarlem: Schuyt, 1998. (Elswothoek: 87, 90, 91, 92).

Tromp, H.M.J. Elswout te Overveen. (Bijdragen tot het bronnenonderzoek naar de ontwikkeling van Nederlandse historische tuinen, parken en buitenplaatsen, XII). Zeist: Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1983.

Vrijland, C.W.D. 'De zanderij van Elswout'. Haerlem Jaarboek 1953 (1954): 64-76.

Vrijland, C.W.D. 'Elswout, grandeur en décadence'. Haerlem Jaarboek 1993 (1994): 125-139.

Vrijland, [C.W.D.]. 'Elswout in beeld'. Haerlem Jaarboek 1963 (1964): 136-137.

Vrijland, C.W.D. 'Elswouthoek'. Haerlem Jaarboek 1942 (1943): 111-114.

Vrijland, J.S.M., C.W.D. Vrijland. De buitenplaatsen Elswout, Duinvliet, Sandenhoeff, Koningshof, Duinlust, Bloemenheuvel, Lindenheuvel en Overveek en Elswout's Duinen, Kraantje Lek, gronden in en nabij het dorp Overveen, Bleekenberg met het Jachtduin. [Haarlem: Joh. Enschedé, 1939].

Wijck, H.W.M. van der. De Nederlandse buitenplaats. Aspecten van ontwikkeling, bescherming en herstel. Alphen aan den Rijn: Canaletto, 2e druk aangevuld met register, 1983. (Elswout in de 19de eeuw: 333-343).

Zijlstra, B. Nederlandse tuinarchitectuur 1850-1940: waard om beschermd te worden! [Deelstudies over de tuinen voor particulieren van: Henri Copijn, Leonard A. Springer, Hugo A.C. Poortman, Dirk F. Tersteeg en John Bergmans]. Amsterdam: Nederlandse Tuinenstichting, 1986. (Leonard A. Springer)

Zijlstra, B. Nederlandse tuinarchitectuur tussen 1850-1940: waard om beschermd te worden! [Deelstudies over de tuinen voor particulieren van: Carl Eduard Petzold, Dirk Wattez, Petrus Hermannus Wattez, Samuel Voorhoeve]. Amsterdam: Nederlandse Tuinenstichting, 1987. (C.E. Petzold)

Dit landgoed kan weer allure krijgen door het toevoegen van verdwenen beplantingsvakken en het aanleggen van sierlijk gebogen paden.

III

Vier visies op Elswouthoek

Visie 1, de opdrachtgever

A. Het landgoed

Begin oktober 2009 hebben we met twee gezinnen uit de familie Slewe het landgoed Elswouthoek aangekocht: Rob en Françoise Slewe, die het grote huis en 1 hectare grond hebben gekocht, en Hans en Aliex Slewe, die de resterende 6,5 hectare grond hebben aangekocht. Rob en Françoise gaan in het grote huis wonen en werken. Zij zullen de komende jaren bezig zijn met het restaureren van het grote huis, dat kampt met heel veel achterstallig onderhoud. Ons gezin heeft de overige 6,5 hectare verworven. Daarop staan twee arbeiderswoningen, aan de Elswoutlaan nr. 4 en 6, twee schuren (waarvan er een door de vorige eigenaar is weggehaald in verband met asbestverontreiniging), een paardenbak, een fazanterie en een uitkijkpunt. Deze opsomming stond ook als zodanig in de brochure van de makelaar. Op de huisnummerkaart staat ook Elswoutlaan 2a beschreven, een woning die in 1998 afgebrand is. Toen wij in augustus 2009 voor het eerst het landgoed betraden, werden we direct gegrepen door zijn schoonheid. Met veel enthousiasme zijn we begonnen met het uitwerken van de plannen. Ons eerste plan hebben we uitgewerkt met landschapsarchitect en boomchirug Jorn Copijn en architect Diederik Dam. Helaas werd in april 2010 duidelijk dat de gemeente vond dat dit plan onvolgende was uitgewerkt; RO en Groen keurden het plan daarom af. Wij hebben toen besloten het plan niet naar het college te sturen, maar in te trekken. Na overleg met de Welstand Bloemendaal en met de Rijksmonu-

mentendienst hebben we een nieuw plan gemaakt. We hebben aan professor Erik de Jong gevraagd om ons hierbij te ondersteunen. Aan landschapsarchitect Michael van Gessel hebben we gevraagd om dit tweede plan uit te werken. Voor zijn werkzaamheden heeft de heer Bertram een nieuw uitgebreid cultuurhistorisch onderzoek gedaan. Naast deze drie heren zijn we ook van architect gewisseld; we hebben aan Haiko Meyer en Allart Vogelzang van architectenbureau Onix gevraagd een nieuw ontwerp te maken voor ons houten, ecologische huis. Met deze deskundigen hebben we de afgelopen maanden gewerkt aan een nieuw plan, hetgeen vandaag aan u wordt gepresenteerd. Het landgoed Elswouthoek is helaas sinds de jaren ‘50 ernstig verwaarloosd. Tot die periode is het landgoed in originele staat gebleven. Zie de tekening hieronder uit 1950. Het landgoed had toen nog een oppervlakte van ruim 10,8 hectare; nu is dat 7,5 hectare. Het land van Goof langs de Duinlustweg werd als eerste verkocht, met de schuren, kwekerijen, de slangenmuur en de fruitbomen. In de jaren ‘70 werd de portierswoning aan de Duinlustweg verkocht, gevolgd door de paardenstallen en de woning aan de Elswoutlaan. Wat overbleef, was het grote huis, de personeelswoningen en de tuinderswoning van nummer 2a. Het landgoed Elswouthoek had in de jaren ‘70 zijn huidige omvang.

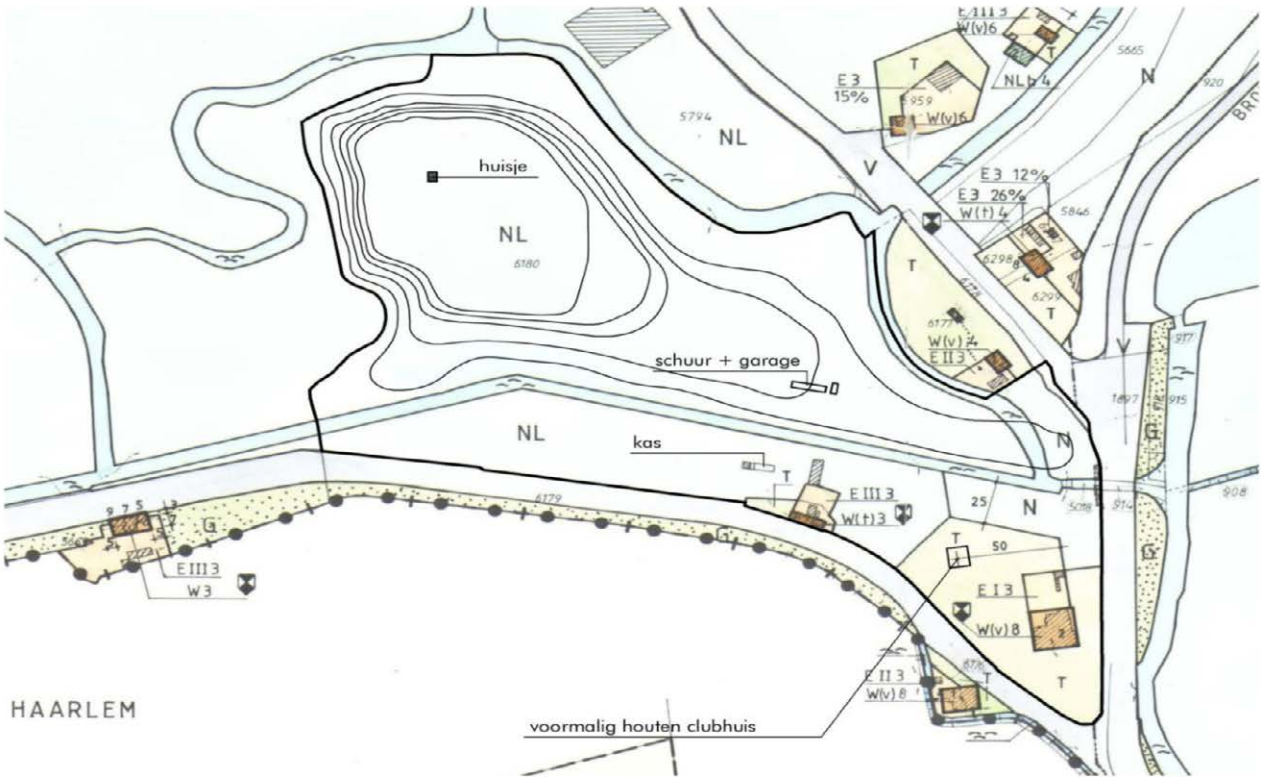
Hans Slewe

De laatste eigenaar was de familie Heertje, van wie wij het landgoed gekocht hebben. In de jaren ‘80 is de heer Heertje overleden. Mevrouw Heertje, zijn tweede vrouw, mocht op het landgoed blijven wonen. De heer Heertje had een dochter uit zijn eerste huwelijk, die was gebrouilleerd met mevrouw Heertje en was geëmigreerd naar Amerika. Dat mevrouw Heertje geen erfgenaam was, is waarschijnlijk de reden geweest dat zij geen onderhoud heeft gepleegd aan het hele landgoed. De schuren, de kas, de hekken, de bomen, het grote huis: alles is verwaarloosd. Kenmerkend voor deze periode van verwaarlozing is het gegeven dat het prieel, dat in vervallen toestand was geraakt, door de Rijksmonumentendienst is weggehaald uit Elswouthoek en is verplaatst naar het landgoed Elswout. Door de verkoop in de jaren ‘70 van belangrijke onderdelen van het landgoed (de kwekerij, de stallen en de woningen), waren toen alleen nog de twee stallen, de arbeiderswoningen en het grote huis overgebleven. In 2005 heeft de gemeente een nieuw bestemmingsplan gemaakt voor het landgoed. Daarbij heeft zij helaas nagelaten om de schuren, de kassen, de fazanterie, het prieel en de tuinderswoning te bestemmen. Omdat mevrouw Heertje geen erfgenaam was en ook nog eens jarenlang ruzie had met haar stiefdochter, die het huis uiteindelijk zou erven, had zij er geen belang bij om dit goed te controleren. Het is onbegrijpelijk dat de gemeente Bloemendaal de bovenstaande gebouwen

niet heeft bestemd, omdat het zonder deze gebouwen onmogelijk is om een landgoed te beheren. Immers: zonder stallen kunnen er geen paarden lopen en zonder schuur ontbreekt er een stalling voor de machines waarmee het onderhoud gepleegd moet worden, zoals een tractor, grasmaaiers, etcetera. Ook de tuinderswoning, die er meer dan zestig jaar heeft gestaan en die door een calamiteit (brand) is vernietigd, is niet bestemd. Een tweede groot probleem is dat de Elswoutlaan niet langer een idyllisch landweggetje annex paardenspoor is, maar een drukke doorgaande weg, waarop de afgelopen jaren twee dodelijke

ongelukken hebben plaatsgevonden. De personeelswoningen liggen praktisch tegen het asfalt aan, precies in een bocht van de weg. De weg is bovendien onverlicht, waardoor auto's er met groot licht rijden, dat bij het passeren van de woningen op de gevel en door de ramen schijnt. Wij willen het landgoed graag nieuw leven inblazen, maar hebben dan wel minimaal de vierkante meters aan bebouwing nodig die er volgens de huisnummerkaart aanwezig was om een landgoed goed te kunnen beheren. Op de kaart hieronder staat de bebouwing die nodig zou zijn om Elswouthoek te kunnen revitaliseren.

DAM
&
PARTNERS
ARCHITECTEN

Samen met Michael van Gessel, Erik de Jong en Onix hebben we gekeken hoe we met zo minimaal mogelijke bebouwing toch een landgoed kunnen beheren en zodoende kunnen behouden voor de toekomst. Samen met mijn broer hebben we gekeken hoeveel vierkante meters we mogen bouwen volgens het bestemmingsplan en hoeveel ruimte we nodig hebben. Wij komen tot de conclusie dat we precies zo veel vierkante meters nodig hebben als we ter beschikking hebben volgens het bestemmingsplan, namelijk 735 m². In de bijlage staat het bebouwingsoverzicht dat ik heb gemaakt op basis van het bestemmingplan. Maar belangrijker dan de vierkante meters op een rijtje te zetten, is wat de gemeente Bloemendaal ervoor terugkrijgt: een volledig gerenoveerd en in ere hersteld landgoed, dat zijn eigen energie opwekt, biologisch verbouwt en een beperkte openstelling voor het publiek biedt. Daarnaast wordt er natuur toegevoegd door de aanleg van paddenpoelen (op verzoek van de paddenvereniging Bloemendaal), ijsvogelwanden, vogelnesten, een ooievaarsnest, zwaluwnesten en schuilplekken voor kleine vogels. Alle gebouwen zullen bovendien op ecologisch verantwoorde wijze gebouwd worden en CO²-neutraal zijn.

Overzicht bebouwing en bebouwingmogelijkheden Elswouthoek

	m2 bebouwing bij aankoop	bouwrechten volgens bestemmingsplan + vernieuwbouw schuren	principe verzoek plan Gessel/ Copijn
Hoofdhuis	329	440	329
Uitbreidingsmogelijkheden hoofdhuis		75	75
Rentmeesterwoning		0	150
Dienstwoning 4	45	50	50
Uitbreiding dienstwoning 4		35	0
Dienstwoning 6	95	50	50
Uitbreiding dienstwoning 6		35	0
Schuur met berging	93	0	0
Kassen met broeibakken			
Schuur met stallen	81	81 (vernieuwbouw)	81
Fazanterie	24	24 (vernieuwbouw)	
Prieel			
Berging		50	
	667	840	735
		735 (min 105 vernieuwbouw)	

Hans Slewe en Aliex Talen

B. Toevoegen natuur aan Elswouthoek

Elswouthoek is in tot de jaren ‘50 een landgoed geweest met ruim 10 hectare aan bos, weiland, water en duinen. De jaren daarna is het landgoed langzaam in verval geraakt. De laatste 25 jaar werd het landgoed totaal niet meer onderhouden, wat tot gevolg had dat esdoorns en prunussen de boel overwoekerden. Wij willen het park weer in oude stijl restaureren en hebben daarvoor de hulp van Jorn Copijn en Michael van Gessel ingeschakeld. Daarnaast willen we ook extra natuur toevoegen.

Biologische landbouw

Op het landgoed zal weer groente en fruit verbouwd gaan worden. Op biologische wijze: er zullen op het hele landgoed geen bestrijdingsmiddelen worden gebruikt.

Paddenpoelen

Op verzoek van de plaatselijke paddenvereniging is ons gevraagd om ook een drietal paddenpoelen aan te leggen. Jaarlijks worden tijdens de trek van de padden uit de duinen naar het water vele padden doodgereden op de Brouwerskolkweg. Door op Elswouthoek een aantal paddenpoelen te maken kunnen we voorkomen dat de padden deze weg nog langer moeten oversteken. Paddenpoelen zijn een soort vijvers die niet aangesloten zijn op een sloot of beekje. Er mogen geen vissen in zitten; padden moeten er hun eitjes kunnen achterlaten zonder dat er natuurlijke vijanden in

het water aanwezig zijn. Overigens maken niet alleen padden, maar ook salamanders en andere reptielen gebruik van paddenpoelen. De paddenpoelen zullen in het totaalplan worden meegenomen en worden aangelegd als het plan als totaal wordt geaccepteerd.

Ijsvogelwanden

Op het landgoed Elswouthoek zijn een aantal ijsvogels waargenomen. Na twee strenge winters hopen we dat er nog ijsvogels over zijn. In ieder geval willen we op een paar plekken langs het water met de wortels van omgevallen bomen ijsvogelwanden maken.

De ijsvogelwanden zullen aangelegd worden aan de westkant van het landgoed, omdat het op die plek het rustigst is en de sloot daar mooi kronkelt in het land. Ook zijn er daar veel overhangende takken. De ijsvogel is een viseter die vanuit zulle takken over het water jaagt. Om ijsvogels te kunnen lokken, zal de sloot wel moeten worden uitgebaggerd, zodat er weer helder water terugkomt waardoor vissen beter zichtbaar zijn.

Ooievaarsnest

Op het weiland langs de Elswoutlaan willen we graag een ooievaarsnest plaatsen. Gewoon, omdat we het leuk vinden en omdat een ooievaar bij een landgoed hoort.

Herplant met fruitdragende bomen en struiken

Alle bomen en struiken die worden aangelegd, zullen fruitdragend zijn, dit om vogels meer vogels in het gebied te krijgen. Vogels zijn gek op bessen. De vaak felrode kleur en de lekkere smaak zijn niet te versmaden voor onder andere lijsters, goudvinken en zwartkoppen. Deze bomen en struiken bloeien in het voorjaar, zodat er ook allerlei insecten op af komen, zoals zweefvliegen, hommels en bijen. Ter bescherming van kleine vogels tegen roofvogels zullen er op een aantal plekken dichte struiken worden geplant, zodat de kleine vogels zich daarin kunnen verbergen. Door de aanplant van veel vruchtdragende bomen en struiken zal de biodiversiteit sterk toenemen. Samen met de aanleg van paddenpoelen, waardoor er meer water komt op het landgoed, zal dit veel nieuwe natuur brengen.

Rapport Grontmij

De Grontmij heeft voor ons twee onderzoeken gedaan: een naar de invloed van de aanleg van een paardenbak op de natuur en een tweede rapport over de invloed van onze plannen voor een tweede huis op de natuur. In beide rapporten komt de Grontmij tot de conclusie dat er geen negatieve invloed is van onze plannen op de natuur, sterker nog: er wordt gesproken van een sterke verbetering. De rapporten kunnen op verzoek worden verstrekt.

Visie 2, de landschapsarchitect

Michael van Gessel

Elswouthoek: huidige en toekomstige kwaliteiten

Kernkwaliteiten

Elswouthoek, de naam zegt het al, maakt deel uit van het veel grotere Elswout. Elswouthoek ligt in de uiterst noordoostelijke hoek van dit omvangrijke landgoed. De ontwikkelingsgeschiedenis, en daarmee de cultuurhistorische betekenis, van Elswouthoek en Elswout hangen dan ook ten nauwste met elkaar samen.

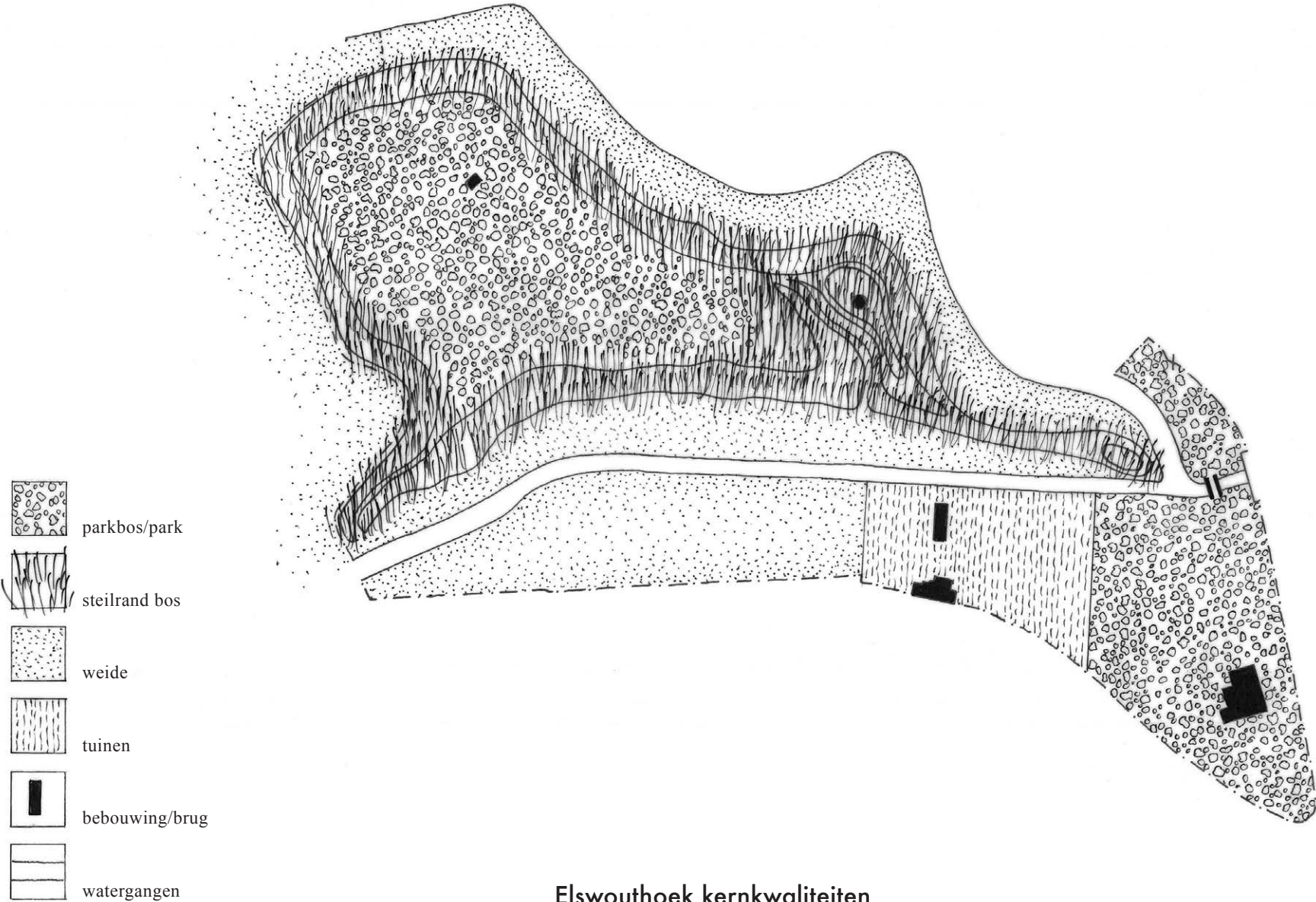
Beide landgoederen zijn ontstaan in de tijd dat de duinen werden afgegraven ter winning van het zand en om landerijen te verkrijgen die dicht bij het grondwater waren gelegen en daarmee beter bruikbaar voor landbouw, beweiding en tuinbouw en niet in de laatste plaats voor het stichten van schitterende huizen met aansluitende parken. Daarmee ontstond een in ruimtelijk, ecologisch en cultuurhistorisch opzicht, rijkgeschakeerde binnenduinrand van bijzonder grote waarde.

Direct al bij de ontzandingen is rekening gehouden met het toekomstig parklandschap door de watergangen, die noodzakelijk waren om het zand af te voeren, een landschappelijke, meanderende vorm te geven. Dat is ook op Elswout gebeurd. De landschappelijke hoofdstructuur werd daarmee vastgelegd. Vervolgens werd dit gebied omgevormd tot een omvangrijk en buitengewoon gevarieerd parklandschap. Een park dat in loop der eeuwen werd gewijzigd en aangepast om aan de opeenvolgende modes in de parkarchitectuur te voldoen, zonder dat echter de oorspronkelijke hoofdopbouw werd gewijzigd.

Als men niet op de hoogte is van de huidige grondeigendommen staat het huis Elswouthoek inderdaad in de uiterst noordelijke hoek van het landgoed Elswout omringd door een klein en relatief autonoom parkgebied dat aan de noordzijde grenst aan de oude Duinlustlaan, aan de westzijde overgaat in het daar aanwezig park en bosgebied en aan de zuidzijde nu zicht heeft op een wat rommelige zone maar vroeger ruimtelijk werd afgesloten door de hier aanwezige en nu verdwenen of geheel vervallen tennisbaan, rozentuin en cottage.

De rest van het eigendom van Elswouthoek behoort ruimtelijke en landschappelijk eigenlijk meer bij de royale en buitengewoon karakteristieke aanleg van Elswout dan bij het bescheiden park rondom het huis Elswouthoek. Dat karakteristieke schuilt in het grote contrast tussen de restanten oude duinen en de totale vlakke afgravingen die nu in grasland liggen met meanderende waterlopen, boomgroepen en solitaire. Dit scherpe contrast tussen landschappelijke landerijen en de duinrestanten met hun steile randen, is buitengewoon kenmerkend. Daarmee behoort het overgrote deel van eigendom van Elswouthoek ruimtelijk, visueel en cultuurhistorisch meer bij Elswout dan dat het een autonoom landgoed is.

Deze situatie en deze kernkwaliteiten zijn in het revitaliseringsplan voor Elswouthoek uitgangspunt.

Elswouthoek kernkwaliteiten

Heldere en duidelijke te onderscheiden deelgebieden

Het huis Elswouthoek met omringend parkgebied heeft een duidelijke begrenzing en vormt een eenheid op zichzelf. Er is één belangrijke zichtlijn die verder reikt dan deze aanleg en die loopt vanaf het huis in zuidwestelijke richting voorbij de parkaanleg direct om het huis in de richting van de Hoge Duin die hier een verlandschappelijking heeft ondergaan met in de zichttas een laagte waardoor een doorzicht mogelijk is naar het lage weidegebied aan de noordzijde van dit duinrestant.

De huidige stallen, tuinmanswoningen en broeikassen ten zuiden van de bescheiden parkaanleg rondom het hoofdhuis behoren tot een gebied van tuinderijen en weiden ten westen van de Elswoutlaan. Een gebied met een heel eigen sfeer: laag en nat, kleinschalig, informeel en wat rommelig. In dit gebied is een onderscheid te maken tussen het noordelijk deel ter hoogte van de knik in de Elswoutlaan met genoemde woningen, stallen, paardenweide en restanten van een boomgaard en de zuidzijde waar sprake is van een grotere schaal en openheid. De indeling van dit gebied staat van oudsher loodrecht op de vaart die de scheiding vormt van dit gebied met het park aan de westzijde van deze vaart. Daar ligt het gebied met de oude duin, een hoog en droog gebied, omringd door uitgesproken vlakke en lage graslanden met boomgroepen en bospartijen. Door de afgravingen aan alle zijden is de rand van dit duinrestant uitgesproken steil en hoog. Deze steilrand is dicht bebost en is op een aantal, duidelijk waarneembare maar relatief beperkte schaal, gemodelleerd tot een heuvellandschap. Daarmee is een contrast ontstaan tussen de lage natte weiden rondom dit duinrestant met een parkachtige uitstraling en de open ruimte bovenop dit duinrestant met een meer natuurlijke vegetatie behorend bij een uiterst droge ondergrond.

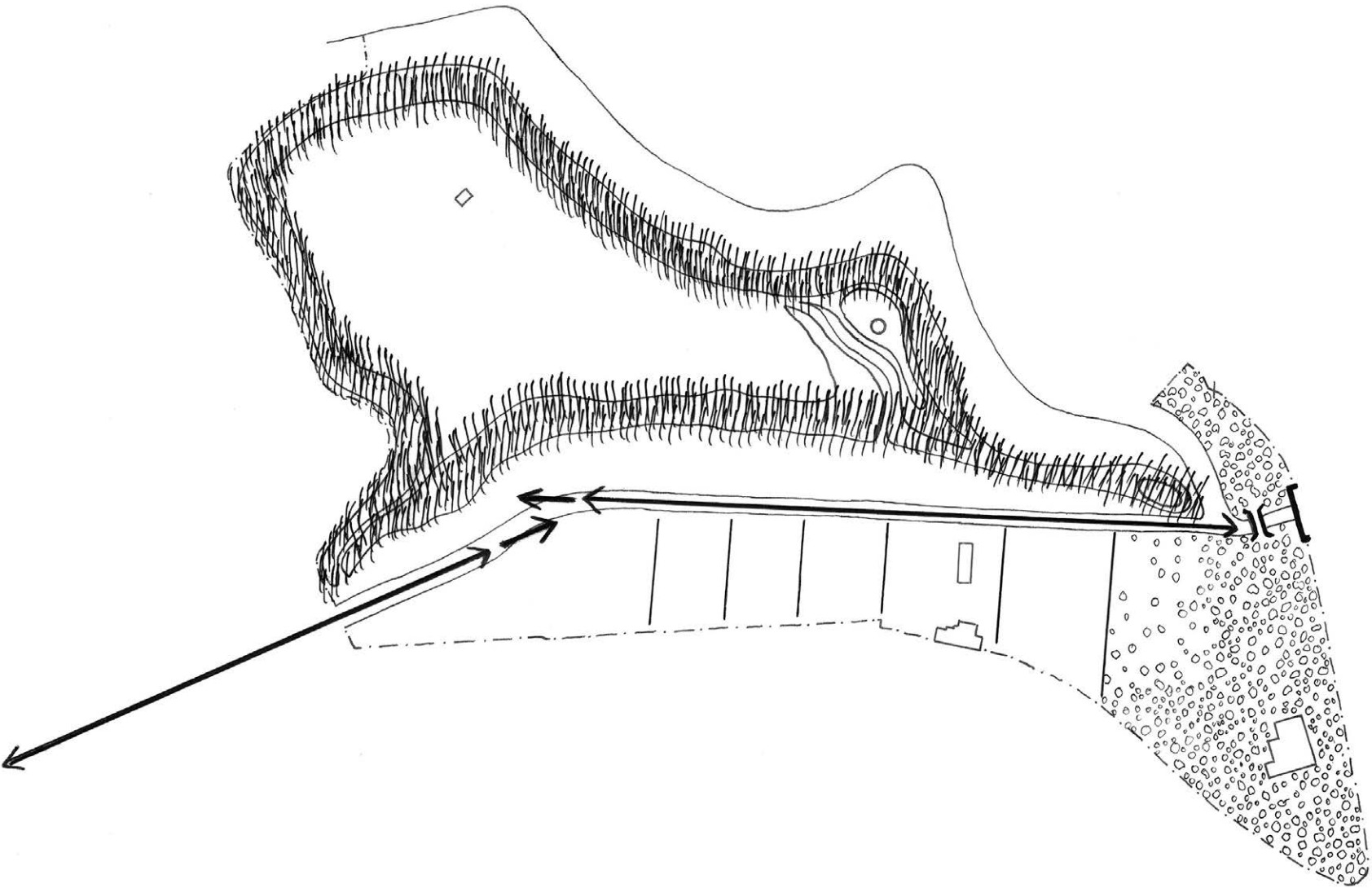
In het revitaliseringsplan zijn deze verschillen aangescherpt, gearticuleerd

Het park rondom het hoofdhuis krijgt weer een kleinschalig landschappelijk karakter waarbij de nog aanwezige en nu monumentale bomen zijn geïntegreerd in de aanleg. De zichttas in zuidwestelijke richting heeft weer nadruk gekregen en de rozentuin

van Bleeker wordt hersteld en krijgt weer de intimiteit die deze tuin nodig heeft.

Het tuinderijengebied wordt getransformeerd naar een nieuwe opzet met behoud van de karakteristiek van dit gebied, te weten een kleinschalig gebruiksgebied met een grote mate van diversiteit aan de noordzijde en een open weide aan de zuidzijde. Die weide staat in het plan, anders dan nu, in een open relatie tot het weidegebied ten zuiden van de Hoge Duin waardoor de aanleg op het grondgebied van Elswouthoek weer veel meer gaat behoren tot de parkaanleg van Elswout. Voor beide landgoederen winst. Het gebied ten westen van de watergang langs het tuinderijengebied is van een grootse landschappelijke schaal met een, voor Nederland zeker, dramatische topografie. Deze grootsheid, deze allure, is uitgangspunt in het revitaliseringsplan. Op de lage, uitgegraven, weidegronden wordt alle opslag langs erf grenzen en sloten verwijderd waardoor de Hoge Duin met zijn beboste steilrand weer als een autonoom object in het open landschap komt te liggen. Het verschil tussen monumentale bomen die behoren bij de oorspronkelijke aanleg en opslag is zeer goed te zien. Aan de noordzijde van de Hoge Duin is een schuur en de paardenbak reeds verwijderd waardoor het pastorale, door de mens verlaten, romantische karakter van deze stijl al sterker is geworden dan voorheen. De doorbraak met een weg door het hier verlandschappelijkte duinrestant wordt verwijderd en het reliëf hersteld. De verhoging aan de noordzijde wordt weer ingeplant met een wintergroene heestergroep waardoor de lange zichttas vanuit het huis op dit noordelijke weidegebied weer wordt ingekaderd en hersteld.

Op de Hoge Duin was conform de tekeningen van Petzold en gezien de luchtfoto's uit de eerste helft van de vorige eeuw een open gebied met een aantal slingerlanen. Dit gebied was geheel dichtgegroeid. Veel opslag is reeds verwijderd waardoor een monumentale groep grove dennen weer zichtbaar is. In het revitaliseringsplan wordt met het herstel van de oorspronkelijke paden, de nu herstelde fazanterie, de realisering van een nieuw prieel en het toevoegen van bomen en boomgroepen maar vooral het aanplanten van een aantal heestergroepen op aanwezige

belangrijkste structuurlijnen

verhogingen in het landschap weer een parkaanleg gerealiseerd. Dit hoog en droog gelegen park is door de vegetatie van een geheel andere aard dan de sappige, groene weiden op de lage, natte gronden. De ruimtelijke maar ook natuurlijke verschillen in het gebied worden daarmee vergroot. De dichte steilrand met zijn stinzenflora blijft de ruimtelijke scheiding tussen hoog en laag parkgebied markeren maar zal door het verwijderen van het vele opslag van vooral de woekerende esdoorn aan ruimtelijke kracht en ecologische betekenis winnen.

Hiërarchie

Gewoonlijk is in een landgoed een duidelijke hiërarchie aanwezig tussen hoofdhuis en bijgebouwen en is het hoofdhuis hét centrale element in het omringend parklandschap. Dat is op Elswout ook het geval. Het hooggelegen hoofdhuis overziet echter niet het gehele park maar slechts het meest zuidelijke deel van deze uitgestrekte parkaanleg. Het huis Elswouthoek in de uiterst noordelijke hoek met het kleine parkgebied daaromheen vormt een element op zich. De aanwezigheid van dit landgoed binnen het grote landgoed Elswout vormt geen enkel probleem en doet ook op geen enkele wijze afbreuk aan de aanwezige hiërarchie tussen het park Elswout en het huis Elswout. De aanwezigheid van Elswouthoek in het landgoed Elswout kan niet als een versnippering van het landgoed worden beschouwd, eerder als een toevoeging, een verrijking. Er zijn dus mogelijkheden om een huis van formaat, en dat is Elswouthoek, toe te voegen aan het landgoed Elswout zonder dat daarbij de eenheid, samenhang en hiërarchie in het landgoed Elswout aan te tasten of te verzwakken.

Proces tot nu toe

In het revitaliseringsplan van januari 2011 is vooral geredeneerd vanuit de cultuurhistorische kwaliteiten en kenmerken van het landgoed zelf. De cultuurhistorisch meest wenselijke locatie van het huis was in de zuidelijke punt van Elswouthoek, ten westen van de bajonet in de watergang tussen de Hoge Duin en het weide- en tuinbouwgebied. Op deze locatie zou het huis deze bajonet en bijbehorende richtingsverdraaiing in de verkaveling betekenis

geven en zou het huis het scharnierpunt gaan vormen tussen de Hoge Duin en het lage weidebied, op respectvolle afstand van het hoofdhuis van Elswouthoek. Daarmee zou een nieuwe laag, een nieuw elan, een nieuwe cultuurhistorische betekenis aan Elswouthoek zijn gegeven. Niet voor niets was de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed enthousiast over dit revitaliseringsplan.

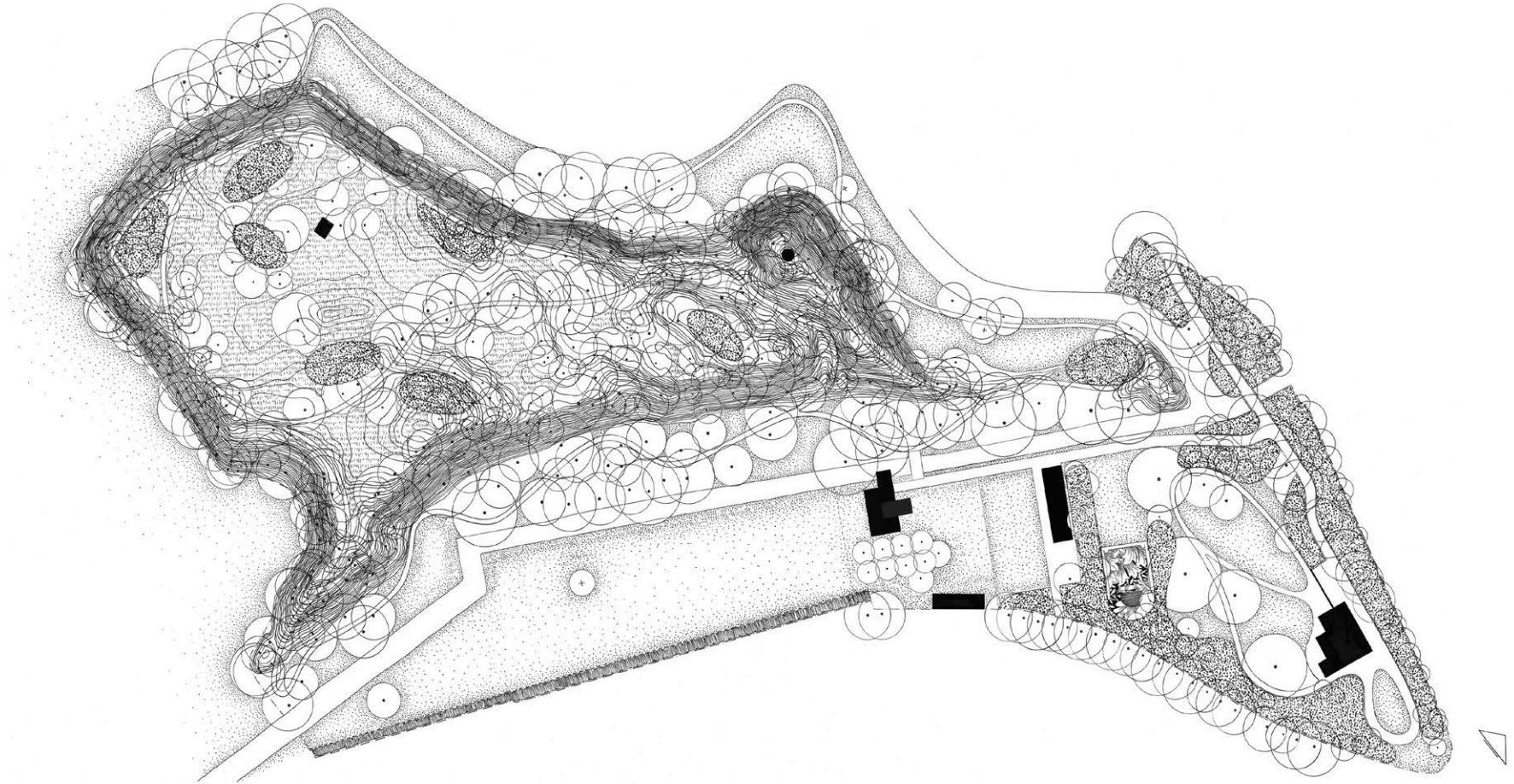
De locatie lag wel midden in de Ecologische Hoofdstructuur, een structuur waarin het planologisch vrijwel onmogelijk is nieuwbouw te realiseren. Wij hadden de hoop dat de aantoonbare verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, cultuurhistorische betekenis en ecologische diversiteit van het plan als geheel meer gewicht in de schaal zou leggen dan dit planologisch bezwaar. Maar dit bleek niet het geval.

Nu is gekozen voor een andere, ecologisch gezien minder kwetsbare locatie, het tuinbouwgebied langs de Elswoutlaan waar nu ook opstallen en woonhuizen staan. Dit gebied ligt ten zuiden, en duidelijk afzijdig, van de landschappelijke parkaanleg bij het hoofdhuis en de daaraan toegevoegde rozentuin van Bleeker uit 1929.

Hier gaan alle nieuwe, verplaatste, herstelde dan wel vernieuwde ontwikkelingen zich concentreren waardoor op de rest van het grondgebied van Elswouthoek de rust kan worden gewaarborgd en het herstel van de oorspronkelijke parkaanleg met al zijn cultuurhistorische, ruimtelijke en ecologische kwaliteiten ter hand genomen kan worden. Behoud en herstel mogelijk maken door een geconcentreerde ontwikkeling toe te laten. Dat zal een enorme winst zijn voor deze nu wel erg verrommelde en versleten parkaanleg.

Landschappelijke/stedenbouwkundige inbedding

Stedenbouwkundig/landschappelijk is het van belang dat de nieuwe ontwikkelingen (het nieuwe woonhuis, het rijtje tuinmanswoningen en de nieuwe stal, ter vervanging van de bestaande) een groep vormen. Elkaar opzoeken. Op de schaal van het landgoed moet sprake zijn van een cluster gebouwen aangevuld en versterkt met

nuttige gebruiksruimte zoals een boomgaard, een paardenbak en eventueel een moestuin. Het moet er allemaal vanzelfsprekend en ontspannen liggen, zoals het bij een gebruiksgebied gaat: logisch en functioneel.

Daarbij is het tevens van belang dat deze clustering wordt gesitueerd ter hoogte van de knik in de Elswoutlaan waar nu ook de tuinmanswoningen zijn gelegen. Het gebied daar zuidelijk van en ruimtelijk meer behorend bij de hierboven omschreven karakteristieke aanleg van Elswout met een afwisseling van hoge en beplante duinrestanten en lage, vlakke weidegebieden met incidentele beplanting, dient daarbij open en als weide in gebruik te blijven.

Deze gewenste landschappelijke/stedenbouwkundige opzet is in het plan gerespecteerd. Weliswaar in een meer ontspannen vorm dan ik het verleden, er wordt bijvoorbeeld niet letterlijk op zelfde plaats gebouwd als eerder het geval was, maar wel in de vorm van een duidelijke clustering gezien op de schaal van het landgoed als geheel.

Tenslotte is het op stedenbouwkundig/landschappelijke schaal essentieel dat deze groep gebouwen duidelijk afzijdig blijft van de parkaanleg bij het hoofdhuis met zijn zichtas in zuidwestelijke richting. In het plan is ook dit uitgangspunt gerespecteerd. De ontwikkeling is geconcentreerd ten zuiden van de aanleg van Bleeker en daar ook van gescheiden door een dichte en parkachtige deels wintergroene beplanting.

De compositie in detail

Het nieuwe woonhuis staat enigszins afzijdig, op enige afstand van de bestaande bebouwing, richt zich op het zuiden, staat aan het einde van de weg en zoekt ruimtelijk contact met de naastgelegen vaart. Deze situering is gekozen om de bebouwingscluster aan de zuidgrens duidelijk af te ronden en gebruik te maken van het fraaie zicht op de weide en de bosrand daar westelijk van. Anders dan op andere plaatsen op Elswout is in dit gebied nooit sprake

geweest van een gecomponeerde zichtlijn. Wel van openheid zodat vanaf de Elswoutlaan vanuit zuidelijke richting tot aan de huisjes zicht blijft op de monumentale en gevarieerde bosrand aan de westzijde van de weide. Nu is de afscheiding met de Elswoutlaan armoedig en afwerend. In het plan wordt uitgegaan van een dichte haag tot op heuphoogte zodat vanaf de Elswoutlaan ruimschoots over het gebied gekeken kan worden. Daarbij is vanuit zuidelijke richting naast zicht op de bosrand in de toekomst ook zicht op het nieuwe woonhuis. In onze ogen gaat het daarbij om een duidelijk nieuwe toevoeging en verrijking van dit zicht. Ook weer niet in de verdediging maar juist zelfbewust maar wel respectvol. Zich voegend, maar architectonische en cultureel ook iets toevoegend aan het geheel.

De tuinmanswoningen zullen in de toekomst niet bewoond worden gezien hun situering dicht aan en in een gevaarlijke bocht van de Elswoutlaan. Achter deze woningen, waar tot nu toe tuinen, maar vooral ook opstallen lagen, wordt de aanwezige serie opstallen verwijderd en verder ook niet gebouwd zodat dit kleinschalige rijtje woningen, straks een werkplaats, weer tot zijn oorspronkelijke eenvoudige hoofdvolume wordt teruggebracht en ook de ruimte krijgt om voor zichzelf te spreken zoals te zien is op de kaart uit 1813.

Juist om deze reden hebben de huisjes weer ruimte gekregen zoals de situatie ook was in 1813 en is de nieuwe stal niet op de plaats van de oude voorgesteld, maar meer in noordelijke richting. Het is daarbij stedenbouwkundig om het even of de stal aan de zuidzijde van de paardenbak of aan de noordzijde wordt gesitueerd. Paardenbak en stal vormen ruimtelijk visueel immers één geheel. Gekozen is echter voor de noordzijde zodat deze hele concentratie van gebouwen en gebruiksfuncties zich duidelijk af scheidt van de parkaanleg bij en rondom het hoofdhuis. Een stevige wintergroene 10 meter brede strook beplanting geeft deze scheiding nog eens nadruk en zorgt voor een visuele en ook groene afscherming vanuit de aanleg rondom het hoofdhuis gezien. De nieuwe stal staat zowel aan de toegangsweg als aan een utilitaire weg naar de zij-ingang

aan de Elswoutlaan. Dit om functionele redenen zodat dit lange en schuur-achtige gebouw zowel dienst kan doen als garage, als stal en werkschuur ten behoeve van het onderhoud van het landgoed.

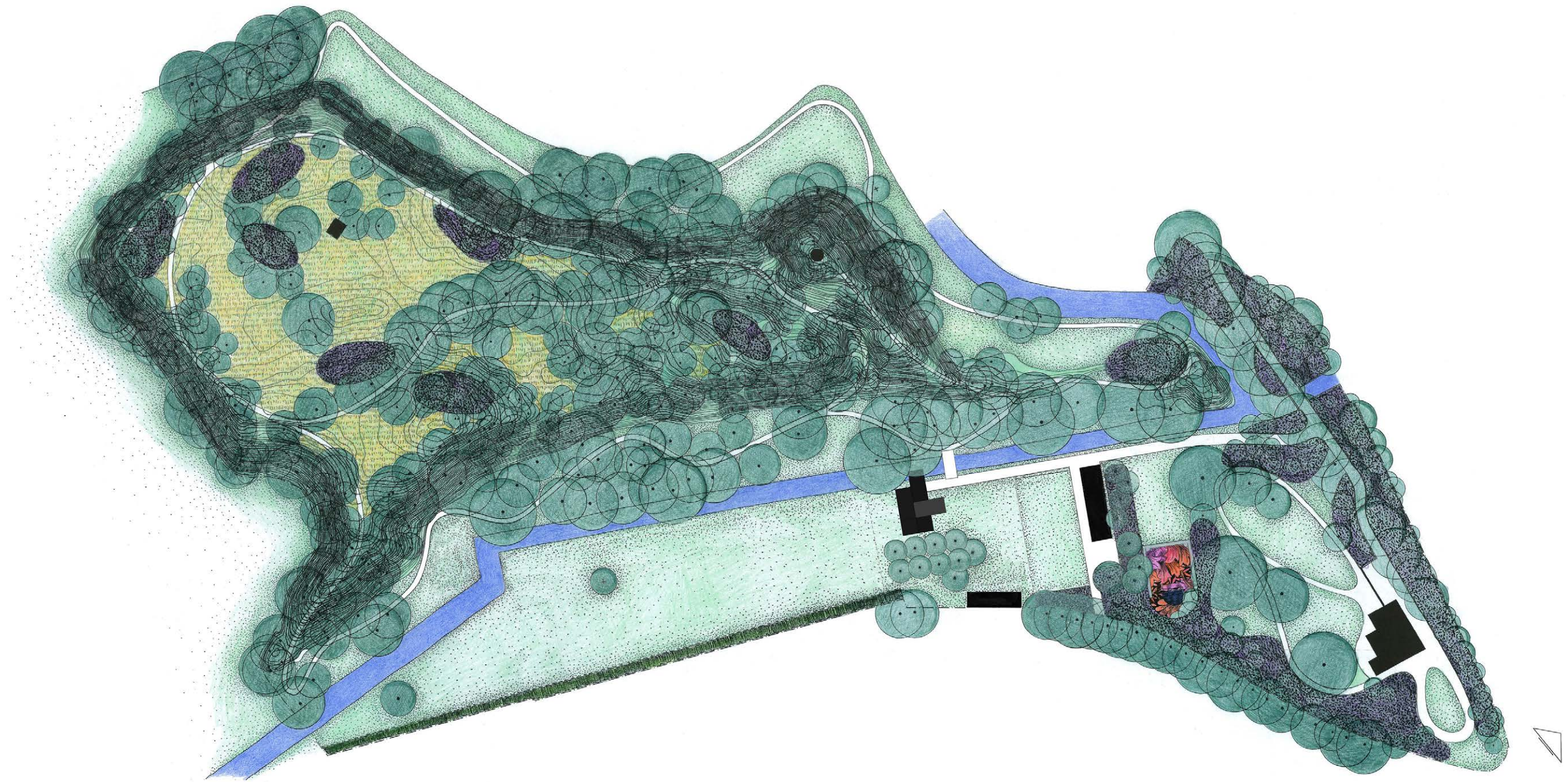
De paardenbak van 20 bij 40 meter ligt daarmee tussen de stal en het woonhuis. Voorheen lag deze paardenbak in het weidegebied ten noorden van de Hoge Duin. Een belangrijk winstpunt van dit samenhangend revitaliseringsplan is dat de paardenbak niet terug komt in dit ruimtelijk, landschappelijk en ecologisch gevoelige gebied maar op deze gebruikslocatie, waar deze voorziening ook hoort.

Passend in dit tuinbouwgebied is ook een boomgaard die door de opdrachtgever programmatisch gewenst wordt. Deze vruchtbomen zijn van een totaal andere schaal en maat dan de park en bosaanleg grenzend aan dit gebied. In schaal en aard voegt de boomgaard zich naar die van de (bedrijfs)bebouwing en niet naar die van het park. Paardenbak en boomgaard complementeren deze gevarieerde opzet van bebouwingsvolumen, versterken de onderlinge relaties en maken het geheel tot een overtuigende clustering van elementen op de overgang van de open weide aan de zuidzijde naar het autonome park bij het hoofdhuis in het noorden en tussen de Elswoutlaan aan de oostzijde en de Hoge Duin aan de westzijde.

Met dit plan wordt Elswouthoek als gehele en samenhangende aanleg nieuw leven ingeblazen en krijgt het een nieuwe betekenis met naast het hoofdhuis en een hersteld park een cluster van gebouwen die een stoere en utilitaire uitstraling hebben en in een ontspannen en logische verhouding tot elkaar staan. De ecologisch hoofdstructuur die aan de zuid- en westzijde van het landgoed loopt, blijft hiermee bespaart van nieuwbouw en dat is in alle gevallen winst.

Er bestaat een reële zorg dat met de stichting van een nieuw huis in een bestaande parkaanleg op den duur de aanleg uiteenvalt in verschillende kavels. Dit gevaar is echter te beteugelen door een duidelijke notariële vastlegging van de samenhang die nu en ook in

de verre toekomst gewenst is. Dat gebeurt ook bij een vereniging van huiseigenaren bij andere buitens en huizen waar dit probleem zich voordoet en waar het belang en kwaliteit van het geheel dient te prevaleren boven dat van het individu of de onderdelen.

Visie 3, de architecten

Haiko Meijer, Onix

A. Het naturende huis op Elswouthoek

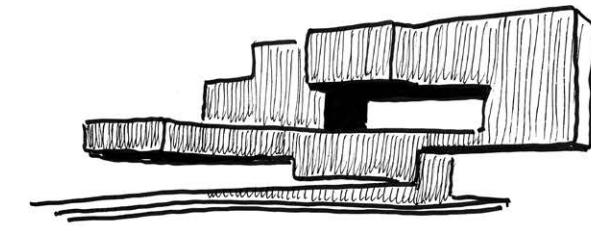
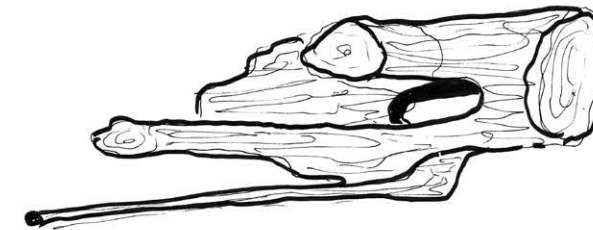
De watergang welke van noord naar zuid loopt, deelt het landgoed op en markeert de grens tussen twee landschappelijke karakters; de oude duinen en de vlakke afgravingen die zijn verlandschappelijk en het gebied met een sfeer van tuinderijen. De oude duinen hebben zich ontwikkeld als lommerrijk bosgebied met aan de zijde van de tuinderijen een gevarieerde, parkachtige en monumentale bosrand. Tussen deze twee landschappelijke karakters verkend het Naturende Huis haar grenzen. Aan het water, aan de duinen en aan het veld creëert het huis een nieuwe plek als intermediair. Zij communiceert met de directe omgeving. Startend vanuit een compact vierkant volume richt het gebouw zich op de diverse kwaliteiten van de omgeving. Als een boomstronk met enkele aanzetten van wortels en takken ligt het huis aan de rand van het water.

Hoewel beide gebieden door de tijd heen beïnvloed zijn door mensen, lezen wij een duidelijk verschil tussen beide. Het duinlandschap ten westen van de watergang is laag dynamisch en bosrijk en zien wij eerder als natuur, dan de aan de oostzijde van de watergang gelegen gecultiveerde weide gronden en tuinderijen die hoog dynamisch en functioneel zijn. Het woonhuis is gelegen op de laatst genoemde zijde en richt zich van daaruit op de verschillende aanwezige landschappelijke kwaliteiten.

Het Naturende huis doet daarmee steeds een poging om met verschillende bewegingen zo dicht mogelijk bij de natuur te komen. Het probeert contact te maken maar weet dat het onmogelijk is. Hiermee uit het een verlangen wat vergelijkbaar is met wat we zien in de fresco De Schepping van Adam van Leonardo de Vinci, waarbij het daadwerkelijke contact tussen Adam en God bewust niet is afgebeeld. Het weglaten van het contact zorgt ervoor dat het beeld intrigeert en spannend wordt. Precies deze spanning proberen wij in dit het woonhuis tot uiting te brengen.

Het woonhuis zoekt contact met het water, maar raakt het niet aan; Het woonhuis wil zo dicht mogelijk bij de boomkruinen zijn, maar mengt zich niet tussen de takken. Het woonhuis oriënteert zich optimaal op de kosmos maar neemt alleen dat wat nodig is tot zich.

Op deze manier ontstaat er op verschillende niveaus een maximale verbondenheid met de plek, maar behoudt het woonhuis ook een zekere bescheidenheid. Het naturende huis laat zich als een boomstronk beïnvloeden door de directe omgeving. Het woonhuis verbeeldt ook hoe interventies op het landgoed zich tot het bestaande moeten verhouden: ze moeten de kwaliteiten optimaal benutten en versterken en op een respectvolle manier omgaan met datgene wat er al aanwezig is.

De tuinmanshuisjes van welleer waren van de arbeiders van het landgoed. Het naturende huis van nu is van de tuinman. Tegenwoordig ben je eigenaar en tuinman tegelijk. In de tuinbouwstrook rijst dit huis op uit de grond. Belangrijk onderdeel van het huis is een grote kas. De planten gaan letterlijk door tot in het interieur.

De stoere schuur op afstand heeft een materialisering en detaillering die verwant is met het naturende huis. De (Onix) definitie van de schuur “een functionele ruimte met karakter die uitdaagt tot ander gebruik” is ook bij het huis van toepassing.

De bomen bepalen voor een groot deel het uitzicht vanuit de woning. Het gevoel in het huis tussen de bewegende bladeren van de bomen te wonen wordt optimaal geësceneerd. De bladeren filteren het licht en geven samen met het zicht op de duinen een soort oer-gevoel nog te kunnen wonen in de natuur.

In het interieur is er sprake van meerdere niveau’s van een landschap, van in elkaar grijpende niveau’s, welke tegelijk ook één zijn zoals de grote open ruimte op het veld welke overgaat in de ruimte tussen de kruinen van de bomen.

Door dit eigentijds antwoord op de directe context, voegt het naturende huis kwaliteit toe aan zijn omgeving en maakt het landgoed niet alleen tot een gebied met een sterk verleden, maar ook met een nieuwe toekomst. De invloeden worden architectonisch vertaald in ruimte, materiaal, vorm, gebruik, licht en uitzicht. In een huis waarin optimaal wordt gezocht naar integratie c.q. inspiratie van de omgevingskenmerken. We proberen de omgang in, met en naast de natuur te agenderen temidden van een gecultiveerd landschap.

In een tijd waarin de hang naar jaren dertig architectuur groot is, is het ook interessant te kijken naar een van de belangrijkste grondleggers van deze architectuur; Frank Lloyd Wright. Hij was als organisch modernist zowel geïnspireerd door de natuur

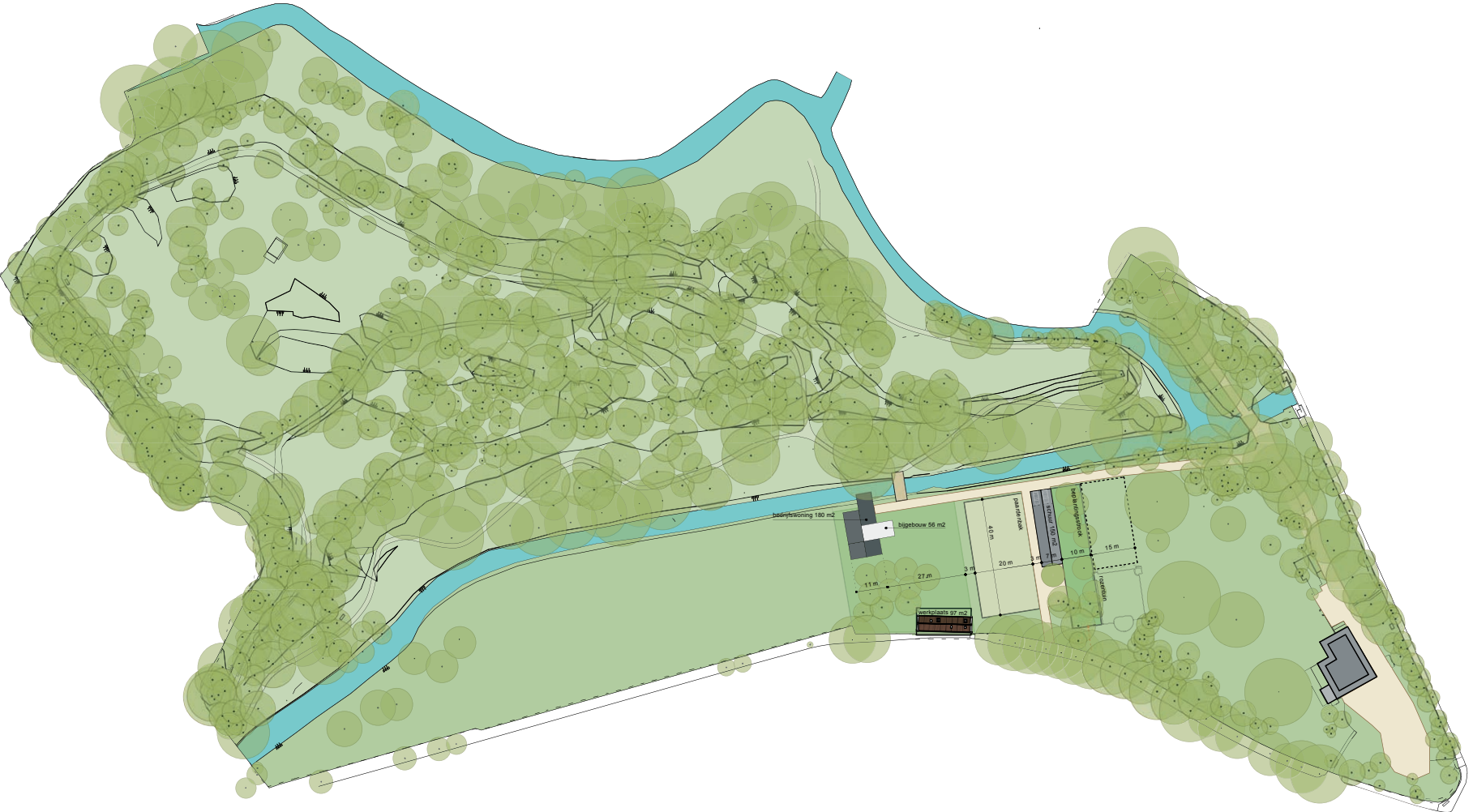
als ook door de mogelijkheden die de techniek bood om nieuwe architectuur te maken. Het huis Falling Water is een mooi voorbeeld van architectuur temidden van natuur, op een plek waar je eigenlijk niet zou mogen bouwen. De open plek in het bos werd tenslotte voor een deel gevuld met een gebouw welke tezamen met de natuur deze plek tot een onvergetelijke synthese heeft veranderd.

Het samengaan van natuur en cultuur is juist op een landgoed een belangrijk gegeven. Naast geschiedenis is er het nu én de toekomst. Met respect voor het verleden voegt dit ontwerp, geïnspireerd door de context, kwaliteit toe aan het landgoed. Het voegt een nieuwe eigentijdse laag toe aan de bestaande architectonische diversiteit en rijkdom.

De nieuwe schuur ten noorden van de paardenbak heeft een sober ingetogen karakter, is van hout vervaardigd en heeft een geraffineerde detaillering die vakmanschap uitstraalt. Als eenlaags volume met kap herbergt het een carport, paardenstal, berging, voorzieningen voor duurzame energie en een zolder.

Door invloeden van de context in het naturende huis op te nemen, ontstaat er een band tussen de drie gebouwen op het nieuwe utiliteitsgebied. Ook de schuur neemt één belangrijk facet mee in relatie tot de voormalige tuinmanswoningen, namelijk het profiel. Zo is de schuur ongeveer het profiel van de bestaande bebouwing, alleen gematerialiseerd in hout. Het naturende huis, ook van hout, heeft op zijn beurt een materiaalverwantschap met de nieuwe schuur. Als uitgehold houten volume biedt het nieuwe huis ruimte aan een nieuwe tuinman met zijn gezin.

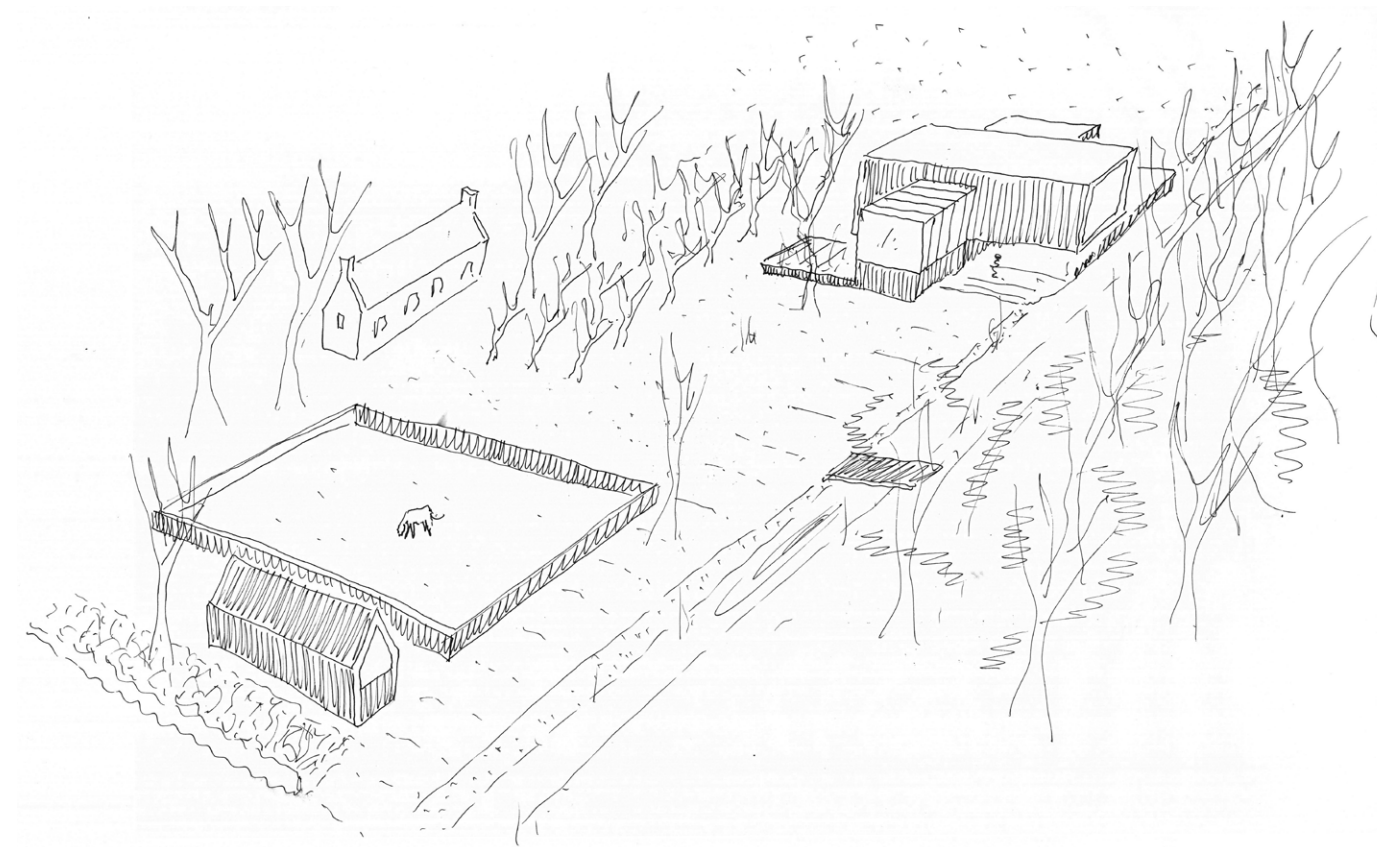
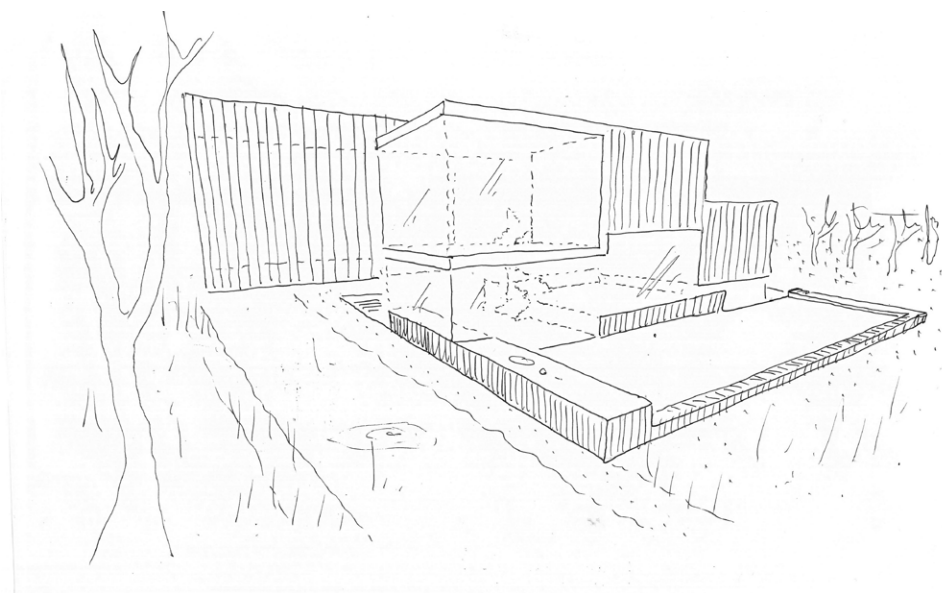
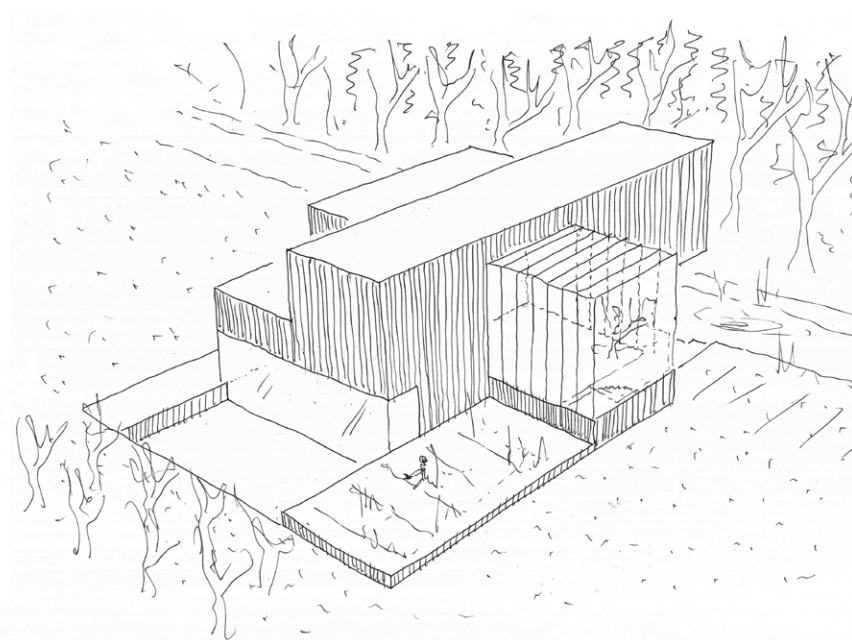
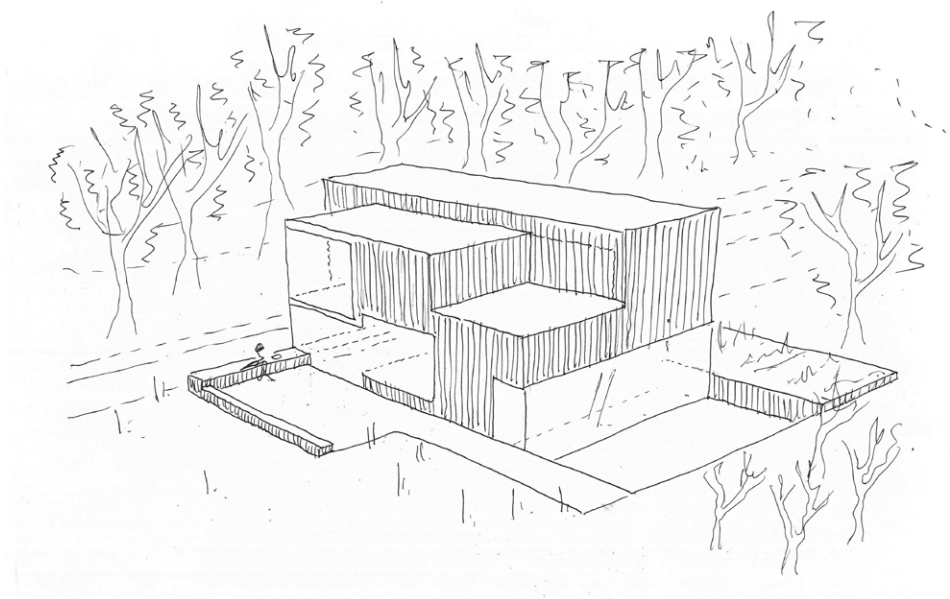
Op gepaste afstand van het monumentale pand nr. 2 vormen de nieuwe bijgebouwen samen met de tuinmanswoningen een mooi cluster aan kleinere volumes t.o.v. het hoofdhuis.

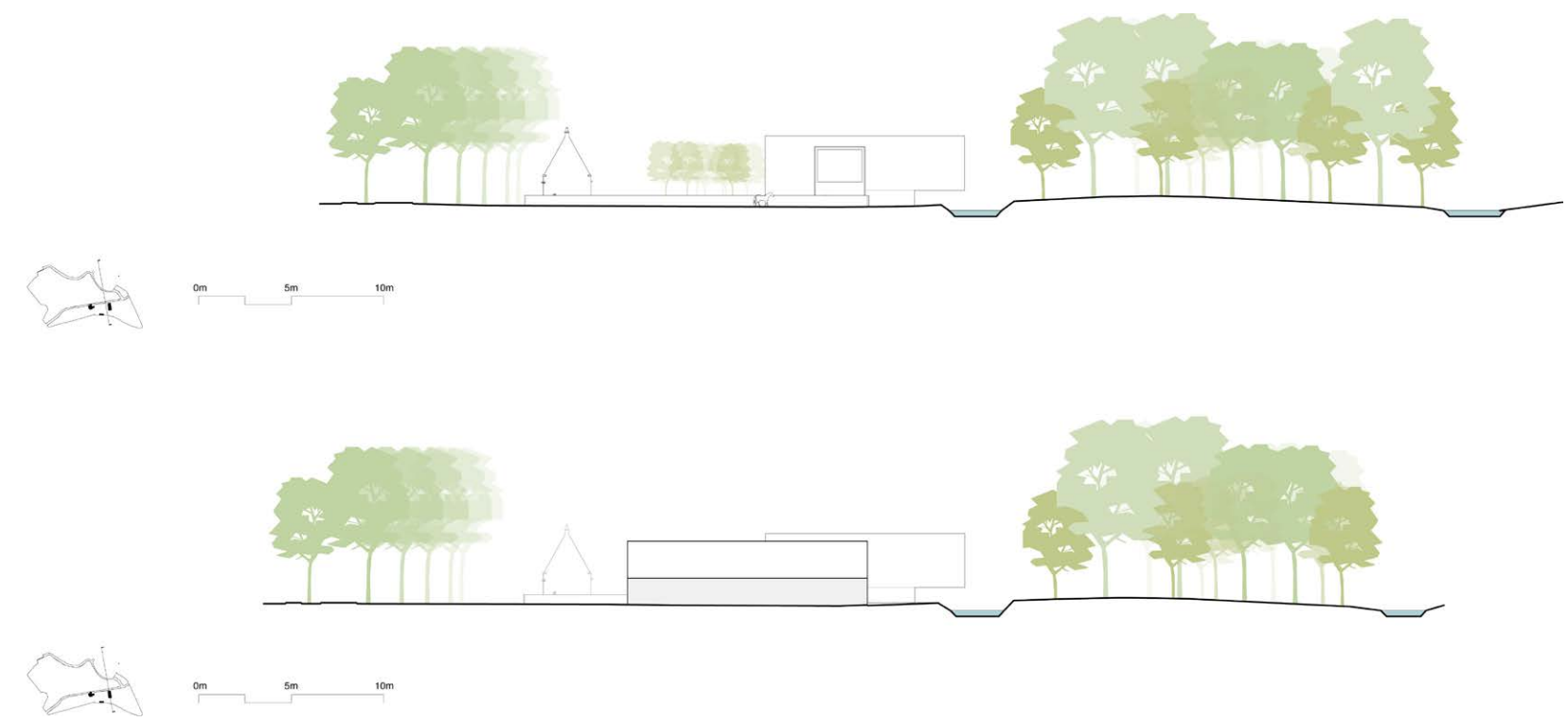
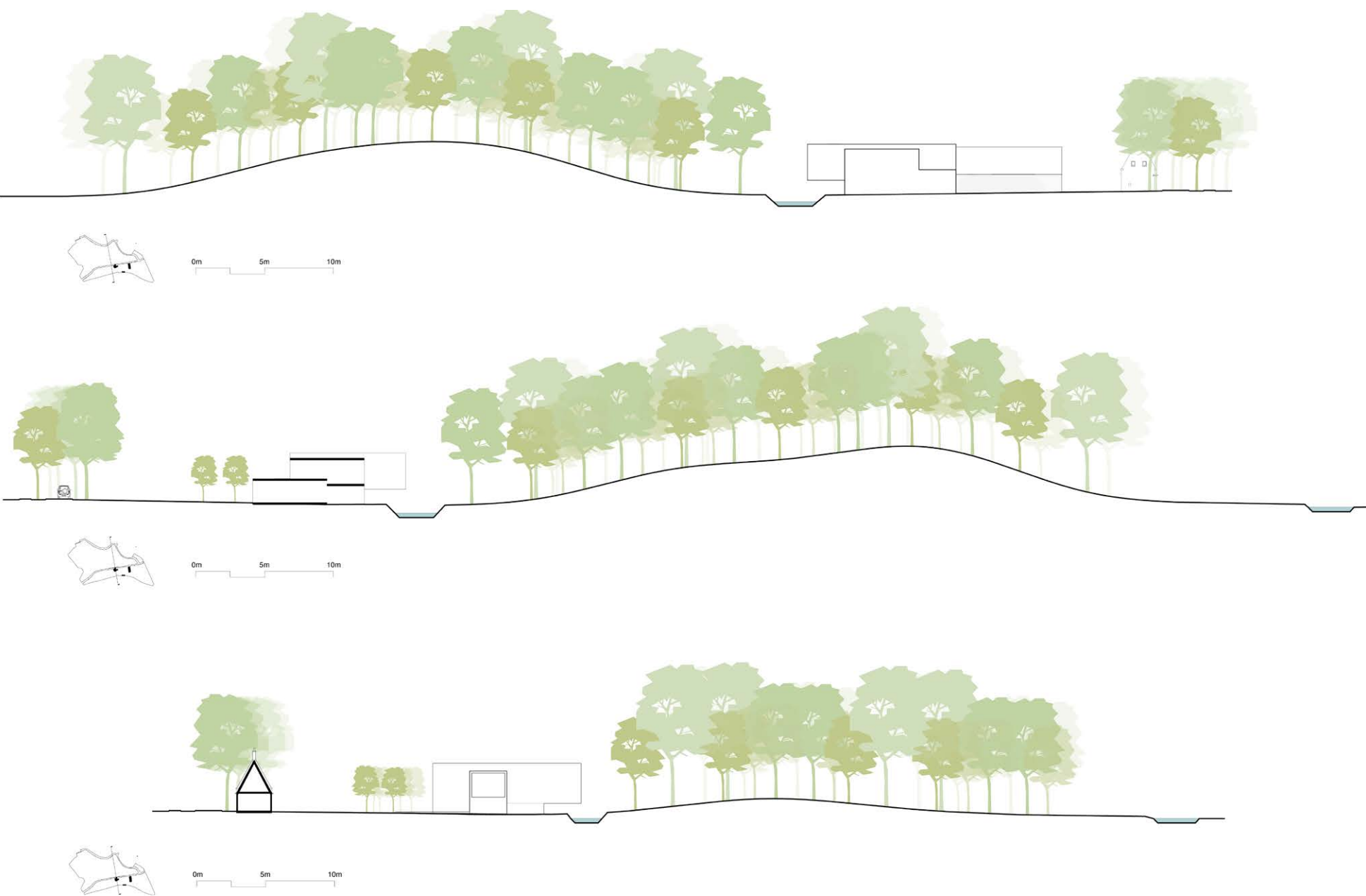

Situatie verplaatst woonhuis

19-04-2013
schaal: 1:1500

Allart Vogelzang en Hans Slewe

B.Duurzaam bouwen op Elswouthoek

Er zal bij de transformatie van het landgoed op zo veel mogelijk vlakken voor duurzame toepassingen worden gekozen. Niet alleen voor de bouwkundige oplossingen, ook voor de algehele transformatie van het landgoed zal gekeken worden naar integrale duurzame oplossingen en methodes. Zo zullen we bij de nieuwe bebouwing kiezen voor een eigentijds ontwerp en moderne uitwerking en zullen we de oude bebouwing in ere herstellen.

Bij het begrip duurzaam denken we aan:

- ecologische duurzaamheid; gebruik van lokaal en natuurlijk materiaal
- sociale duurzaamheid; een maatpak voor het gezin en een gastvrije plek voor de passant
- economische duurzaamheid; compact, integraal ontworpen en ambachtelijk gebouwd

Duurzaam bouwen betekent voor ons het zoeken naar eenvoudige en daarmee betaalbare oplossingen om te komen tot een zo natuurlijk mogelijk gebouw waarin de mens centraal staat. Energiezuinige installaties zijn geen toevoeging, maar vormen een integraal geheel. Dat betekent dat de constructie en het materiaal samenwerken met de installaties om ervoor te zorgen dat er een gezond en prettig binnenklimaat ontstaat. Een gezond gebouw moet in de basis goed zijn, maar moet ook voorzien in de praktische

mogelijkheden van de gebruiker om het zonder verstoringen aan te passen. Het met zorg realiseren van een gebouw met duurzame materialen zorgt er daarnaast voor dat er niet alleen voor de gebruikers een prettig milieu ontstaat, maar dat het ook op de omgeving een positieve uitstraling heeft.

Cradle to Cradle

Er zal op Elswouthoek zo veel mogelijk gebouwd worden volgens het Cradle to Cradle-principe (C2C): *afval* = *voedsel*. De methoden voor duurzame ontwikkeling richten zich op het beperken van de schadelijkheid van de bouwproductie. Het product wordt hier gezien als de keten van achtereenvolgens ontstaan (winning, productie), gebruik (energieverbruik) en afdanking (hergebruik en stort). Het ‘minder slecht maken’ van de bouw bestaat uit het kiezen van schonere grondstoffen, het zuiniger maken van het gebruik en het optimaliseren voor recycling. De centrale gedachte van de *wieg tot wieg-filosofie* is dat alle gebruikte materialen na hun gebruik in het ene product nuttig kunnen worden ingezet in een ander product. De kersenboom wordt vaak als metafoor gebruikt om deze ideale hergebruikscyclus te beschrijven. Het doel van de kersenboom is te voorzien in zijn eigen onderhoud en voedingsstoffen en het maken van nakomelingen. Het ‘naturende huis’ biedt naast een habitat voor de mens, net als de kersenboom, bescherming en voeding voor

insecten en vogels. Om *afval* = *voedsel* te laten werken, moeten biologische en technische bouwstoffen te scheiden zijn en elk in een eigen cyclus worden herverwerkt.

C2C bouwmaterialen

De voorkeur gaat uit naar ecologische bouwmaterialen. Deze materialen composteren na gebruik. Voorbeelden zijn isolatiematerialen op basis van groeibare grondstoffen (zoals vlas en schapenwol), alle producten met het Natureplus-label, alle volhout met het FSC-label en alle stro-, riet- en leemproducten. Ook verf en lijm waarvan de bind- en vulmiddelen voor het grootste deel bestaan uit minerale en plantaardige grondstoffen vallen hieronder. Ecologische bouwmaterialen zijn gemiddeld 15 tot 20 procent duurder dan conventionele bouwmaterialen. De eigenschappen zijn echter ook beter. Ecologische materialen zijn verwerkingvriendelijk en zorgen voor een gezonde leefomgeving. Vaak brengen ze bijzondere voordelen met zich mee, zoals een lage relatieve luchtvochtigheid. Dit levert in huis een evenwichtige vochthuishouding op. Voor een C2C-woning kiest men geen bouwmaterialen van de X-lijst. Hierop staan bouwmaterialen die mutageen, carcinogeen of in andere zin direct schadelijk zijn voor de gezondheid en / of de ecologie. Voorbeelden hiervan zijn purschuim, PVC en acrylverf. Verder worden de materialen van de grijze lijst geminimaliseerd. Deze bouwmaterialen zijn problematisch, maar het gevaar ervan is minder urgent dan de materialen op de X-lijst. De grijze lijst bevat ook bouwmaterialen waarvoor nog geen betere alternatieven op de markt zijn. Voorbeelden hiervan zijn metalen, houtachtige plaatmaterialen zoals OSB, spaanplaat, MDF, multiplex en zware betonproducten.

Passieffhuis

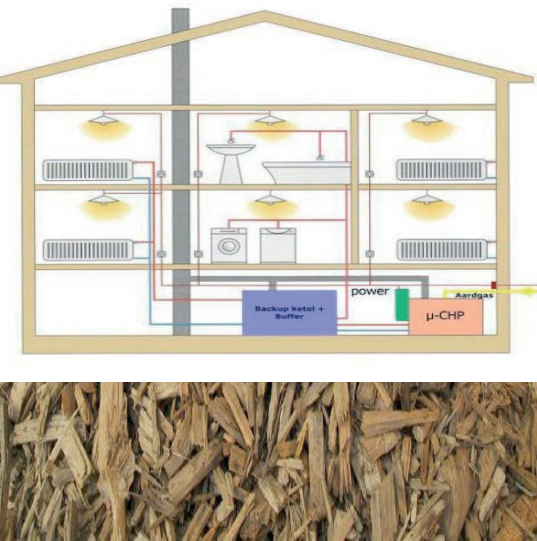
Daarnaast is ons doel om onze eigen energie op te wekken door middel van biomassa, zonnepanelen en warmte/koude-opslag. Alle gebouwen die op het landgoed gebouwd of vernieuwd worden

zullen duurzaam worden gebouwd met uitsluitend natuurlijke materialen. Het is de bedoeling om een zogeheten ‘passieffhuis’ te bouwen. Dit begrip is een verfijning van de term ‘laag-energie-gebouw’. Deze huizen hebben een comfortabel binnenklimaat in zowel de zomer als in de winter zonder dat ze beschikken over een klassiek verwarmings- of koelingssysteem. Het neemt de ‘gratis’ warmte van zon, bewoners en hun apparatuur als vertrekpunt voor de warmtehuishouding van de woning. Door die gratis energie zonder extra inspanning (passief) te benutten, wordt een verwarming (bijna) overbodig. De noodzakelijke verwarming wordt geleverd door middel van vloerverwarming. De norm van het passieffhuis-concept is een jaarlijkse energiebehoefte voor ruimteverwarming van maximaal 15 kWh per m² vloeroppervlak. Een passieffhuis is door zijn hoogwaardig ontwerp en de betere isolatie circa 20 procent duurder dan een reguliere woning van dezelfde omvang. De architectonische vrijheid van passieffhuizen is daarbij zeer groot. Er moet wel aan een aantal basisprincipes worden voldaan: maximaal isoleren, comfortventilatie, efficiënte zonbenutting, luchtdicht bouwen en het gebruik van alternatieve energie.

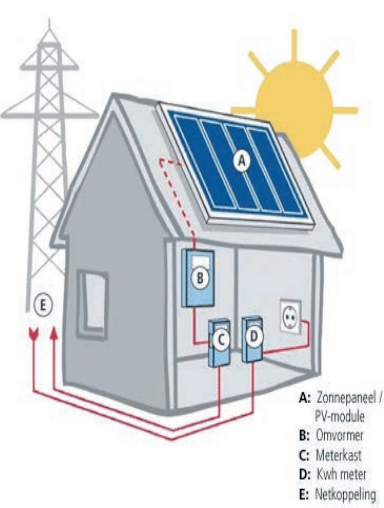
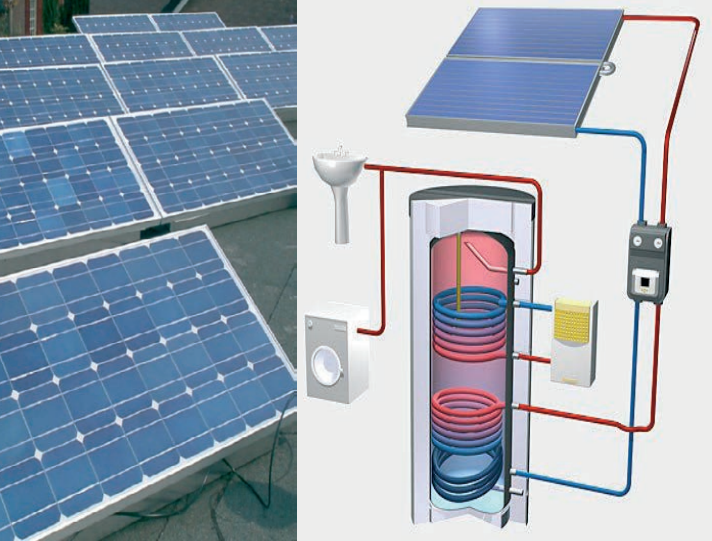
Biomassa

De energieopwekking op het landgoed willen we deels opbrengen door middel van een wkk-centrale (warmte-krachtkoppeling) op biomassa. Biomassa is het drooggewicht van organismen of delen ervan. Hieronder valt de biologische afbreekbare fractie van producten, afvalstoffen en residuen van de landbouw, de bosbouw en aanverwante bedrijfstakken. Op het landgoed zal een biomassacentrale worden geplaatst die ook elektriciteit opwekt. De biomassaketel zal worden gestookt met houtsnippers en overig groenafval van het landgoed. Bij een eventueel tekort kan er ingekocht worden bij bijvoorbeeld hoveniers. Er komt een biomassacentrale die de huizen voorziet van warm water en elektriciteit. We kiezen voor een gezamenlijke biomassacentrale omdat de ruimte zo efficiënter wordt gebruikt en omdat een grote

centrale minder storingsgevoelig is. De biomassaketel zal worden geplaatst onder de paardenshuur in de kelder, naast de houtopslag. Vandaaruit wordt het warm water en de elektra verdeeld over het landgoed. Het plan zal samen met Green Choice en de firma Kapitein worden uitgewerkt. De Europese richtlijn betreffende de bevordering van elektriciteitsopwekking uit hernieuwbare energiebronnen op de interne elektriciteitsmarkt (Richtlijn 2001/77/EG) wordt als richtlijn toegepast.

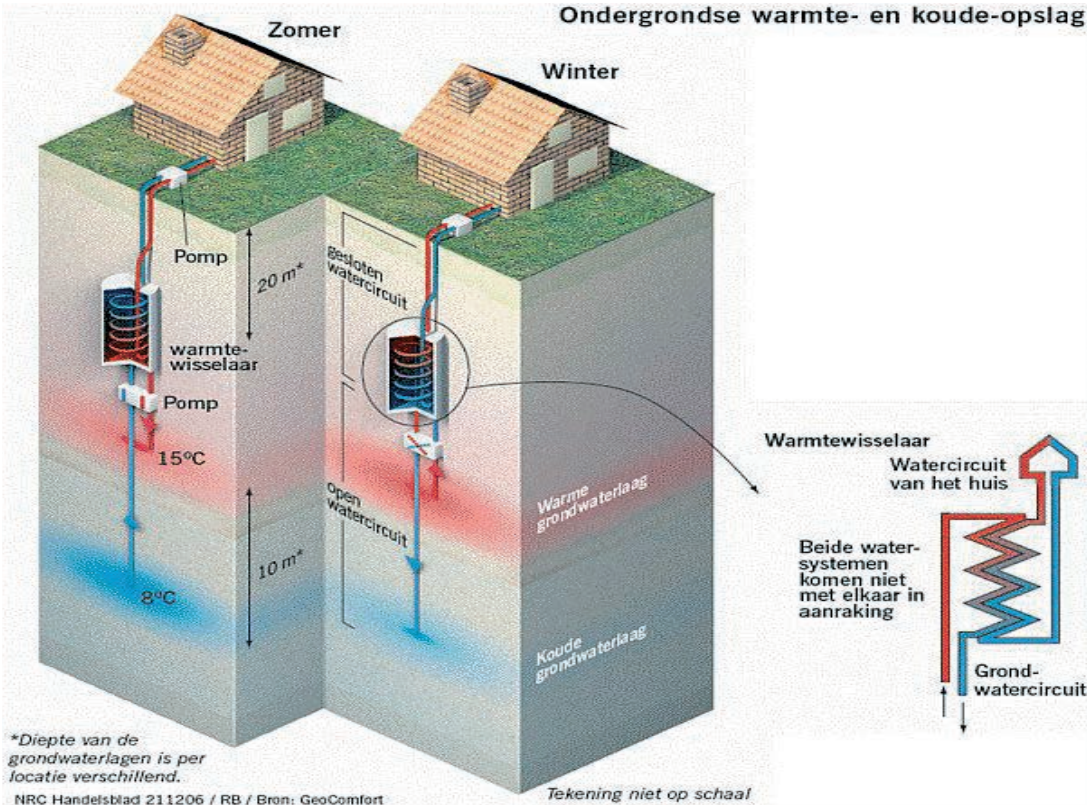

Zonne-energie
Zonne-energie is energie van de zon in de vorm van warmte en licht. Deze energie is (samen met secundaire energievormen zoals windenergie, getijdenenergie en biomassa) goed voor meer dan 99,9 procent van alle hernieuwbare energie op aarde. Op Elswouthoek zullen we gebruik maken van zonnepanelen op de platte daken van de bebouwing, zodat de panelen niet in het zicht komen. Op zowel het grote landhuis als op de nieuwbouw zullen zonnepanelen van twee maal van 7.5 kilowatt worden geplaatst. We zijn het afgelopen jaar reeds ingeloot, daardoor komen we in aanmerking voor de terugleversubsidie van SenterNovem.

Warmte/koude-opslag
Warmte/koude-opslag (wko) is een duurzame methode om energie in de vorm van warmte of koude op te slaan in de bodem. De techniek wordt gebruikt om gebouwen, woningen en kassen te verwarmen en/of te koelen. Wanneer het buiten koud is, zorgt de verwarming binnen voor een behaaglijke temperatuur. Bij zomerse hitte levert de airconditioning aangename koelte. In de winter is er dus een overschot aan kou die in de zomer goed gebruikt kan worden voor koeling. De zomerzon levert op haar beurt warmte die in de winter van pas kan komen voor verwarming. Er is een manier om die warmte en koude op te slaan voor het volgende seizoen, te weten: energieopslag. Een geschikte ‘batterij’ voor de opslag is in Nederland vaak aanwezig, namelijk de bodem. Bij energieopslag in de bodem wordt grondwater gebruikt als transportmedium voor energie. De opslag van energie vindt plaats in aquifers, door de natuur gevormde zandlagen in de bodem. Door in de winter afgekoeld en in de zomer opgewarmd grondwater in deze zandlagen te brengen, wordt een warmtebron en een koudebron gecreëerd. De energie wordt als het ware opgenomen in het grondwater die zich in die zandlagen bevindt. Deze warmte en koude kunnen door het onttrekken van het grondwater weer worden gebruikt voor verwarming en koeling van de woning. Hierdoor kan de woning met een zeer

hoog rendement worden gekoeld in de zomer en verwarmd in de winter. Dit leidt tot een aanzienlijke energiebesparing en vermindering van CO²-uitstoot.

Visie 4, de restauratiearchitect

Marina Roosebeek

A. Het oude buitenhuis vernieuwd, Elswoutlaan 2

Voorgeschiedenis

C.W.D. Vrijland schreef in 1943 dat in 1690 het latere Elswouthoek nog een eenvoudige hofstede was aan de Heereweg in Overveen. Op een aquarel uit 1780 is deze hofstede te zien. Op een tekening van Egbert van Driest uit 1798 genoemd: zicht op Elswouthoek met brug en boerenwoning, is deze hofstede ook te zien. In 1807 kocht Willem Borski I Elswouthoek met Elswout. Volgens Vrijland liet hij een nieuw huis bouwen door de architect Bartholemeus Wilhelmus Hendricus Ziesenis (1762-1820). Dit huis is te zien op een litho van P.J. Lutgers uit Gesigten in de omstreken van Haarlem uit 1837-1844. Het zelfde beeld duikt op in een tekening uit 1836. Dit huis, naar een ontwerp van Ziesenis, met twee bouwlagen en een flauw hellende kap met vier vensterassen is later met een travee vergroot en de gevels zijn ingrijpend gewijzigd. Eigenaar J. van der Vliet kreeg op 18 juli 1860 van het hoogheemraadschap Rijnland een vergunning voor het verleggen van een sloot en van de weg. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat daarna het huis is vergroot. De erfgenamen van mevrouw D. van der Vliet verkopen Elswouthoek aan Willem Borski III, eigenaar van Elswout in 1883. De laatste laat door Eduard Petzold een ontwerp maken voor de aanpassing van het Landschapspark van Elswout en Elswouthoek. Willem Borski III overlijdt in 1884 en mevrouw Van der Vliet

erft Elswouthoek. De eerstvolgende verbouwing vindt plaats in 1909; architect Foeke Kuipers ontwerpt een uitbreiding met een herenkamer, een serre en een loggia en de ingang wordt verplaatst naar de westgevel. In 1920 verkoopt Van der Vliet Elswouthoek aan Hendrik Luden. Daarna wordt Elswouthoek verhuurd. Naar tekeningen uit 1920 van architect R.B. Stoij wordt het huis ingrijpend verbouwd. Aan de zuidgevel wordt een verdieping op de uitbouw van de herenkamer gezet. De gevels van het huis worden verhoogd, de vensters krijgen dezelfde maat als op de begane grond en op het huis inclusief de uitbouw wordt een veel steilere kap met dakkapellen aangebracht.

Ook het interieur wordt ingrijpend gewijzigd. Zo wordt ook een nieuwe trap aangelegd. Op de traponderdelen is wel een substantieel verflagenpakket aangetroffen. De mogelijkheid bestaat dat de trap is hergebruikt. In 1962 zijn de betimmeringen in de kamers en hal op de begane grond vernieuwd. Achter de wandafwerking is een tekst gevonden waarop staat: B.Mayjour, W. Keuning, schilders Hilversum 1962. In de hal zijn sporen van een eerdere betimmering op pleisterwerk aangetroffen. Ook de uitbouw voor de entree aan de westgevel wordt verwijderd. In de jaren zestig is een uitbouw aan de voorgevel gemaakt t.b.v. een drankenkamer bij de serre. De laatste veertig jaar is er nauwelijks

onderhoud verricht aan het huis en de omliggende tuin. In 2009 hebben Rob en Françoise Slewe het huis Elswouthoek met de omliggende tuin gekocht met het doel er met hun gezin te gaan wonen en op de parterre aan de westkant een kantoor aan huis te vestigen voor hun bedrijf.

Analyse en uitgangspunten

Het onderzoek aan de hand van tekeningen en onderzoek ter plaatse laat zien dat er van het oorspronkelijke gebouw van Bart Ziesenis weinig is overgebleven. De ingrijpende wijzigingen omstreeks 1920 bepalen het beeld van het gebouw. Daarbij is het interieur met veel betimmeringen omstreeks 1960 ingrijpend vertimmerd. Uitgangspunt voor de restauratie is om het beeld aan de buitenzijde uit het begin van de 20ste eeuw te handhaven. Met gebruikmaking van zo veel mogelijk oorspronkelijke onderdelen. De kozijnen, ramen, deuren en luiken zijn bepalend voor het beeld. Met uitzondering van de renovatie van badkamers, keuken, kantoor en dergelijke zal het interieur in eerste instantie niet wijzigen. De restauratie zal per onderdeel gedocumenteerd worden; bouwhistorisch onderzoek en kleurenonderzoek naar met name de oudere delen, kozijnen, ramen en gevelafwerking maken hiervan deel uit. De uitkomsten van dit onderzoek bepalen mede de kleur voor de afwerking.

Restauratie

Voor de start van het restauratietraject is in 2010 een monumenten- en bouwvergunning aangevraagd voor een aantal noodzakelijke wijzigingen aan het gebouw en voor het renoveren van de badkamers. Deze vergunning is inmiddels verleend. In de tussentijd is er een restauratieplan opgesteld dat bestaat uit een uitgebreide rapportage van de bouwkundige inspectie van het interieur en het exterieur, dat aan de hand van tekeningen en foto's in beeld is gebracht. Er is een omschrijving gemaakt van de uit te voeren werkzaamheden. Tegelijkertijd is een begroting opgesteld van de bijbehorende kosten.

Samenvatting restauratie

De restauratie zal in 2011 van start gaan. In het restauratieplan zijn de werkzaamheden uitgewerkt. Aan de hand van de analyse en uitgangspunten en de nieuwe functies van het huis zijn hieronder de belangrijkste onderwerpen aangegeven.

Instandhoudingswerkzaamheden

Door het achterstallig onderhoud bestaan de werkzaamheden voornamelijk uit instandhoudingswerkzaamheden aan de gevels en het dak. Uitgangspunt is ook hier het handhaven van de bestaande onderdelen. Bij vervanging zullen de nieuwe onderdelen worden uitgevoerd met gebruikmaking van onderdelen in hetzelfde materiaal of houtsoort en met dezelfde detaillering. Het vernieuwen van de dakbedekking van het platte dak heeft inmiddels plaatsgevonden, omdat langer uitstel het monument verder zou aantasten. De gemeente Bloemendaal heeft hiermee ingestemd.

Veiligheid

Constructieve veiligheid

Op de zolderverdieping wordt een aantal gemetselde muren vervangen door houtskeletwanden. De gemetselde wanden zijn niet ondersteund en veroorzaken scheurvorming.

Inbraak en doorval beveiliging

In de ramen op de verdieping waar het glas bijna tot de vloer reikt zal als doorvalbeveiliging gelaagd monumentenglas worden toegepast, met gebruikmaking van de bestaande sponningen. Als inbraakwering zal een elektronisch systeem worden aangebracht.

Isolatie

Waar mogelijk zal het pand van binnenuit geïsoleerd worden, achter de bestaande betimmeringen. Gebroken ruiten die niet meer hergebruikt kunnen worden zullen worden vervangen door monumentenglas in de bestaande sponning.

Brandveiligheid

In de vluchtwegen zullen rookmelders worden aangebracht.

Inpassen van installaties

In de voorbereiding van de restauratie zal een installatieontwerp gemaakt worden. Gestreefd wordt naar minimaal noodzakelijke installatietechnieken met een duurzaam karakter. Dit ontwerp is een nadere uitwerking van onderstaande onderwerpen:

Verwarming

In het kader van het streven om het landgoed op ecologische wijze te ontwikkelen, is gekozen de verwarming te stoken door midden van een biomassa-installatie, voor pellets, hakhout en houtbriketten. De ketel zal worden geplaatst in een kelder onder het bijgebouw langs de oprijlaan. De verwarmingsinstallatie zal geschoond worden van asbest, dat nu om leidingen en omkastingen van radiatoren zit. Er zal voor radiatoren zo veel mogelijk gebruik worden gemaakt van de bestaande radiatoren en omkastingen.

Elektra en data

Elektra en databekabeling zullen zo veel mogelijk in samenhang met de restauratiewerkzaamheden worden weggewerkt in wanden en vloeren. Data zullen zo veel mogelijk draadloos verstuurd worden.

Sanitair

Waterleidingen en afvoeren zullen zo veel mogelijk langs en door minder monumentale ruimten worden gelegd. Bij de restauratie wordt zo veel mogelijk aansluiting gezocht bij het bestaande leidingwerk. Natte groepen boven hoog-monumentale ruimten zullen zorgvuldig waterdicht worden uitgevoerd.

Het restauratieplan is per ruimte en verdieping uitgewerkt in de ruimtestaat, respectievelijk de rapportage en werkomschrijving. Alle onderwerpen zijn daarin voor wat betreft wand, vloer en plafond uitgewerkt. Pas na het bekend worden van nader bouwhistorisch- en kleuronderzoek zal het worden aangevuld met

details. Het plan dient vervolgens als restauratiebeschrijving en heeft door de historische onderbouwing een grote documentairewaarde.

Fasering van de restauratie

Het restauratieplan is nader uitgewerkt in de fasen waarin het huis gerestaureerd zal worden.

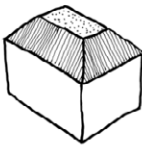
Fase 1: Asbest verwijderen, constructief herstel, slopen van zolderwanden en vervangen door houtskelet. Slopen drankenkamer en restaureren kozijn, slopen wanden ten behoeve van kantoorruimte en aanleggen nieuw toilet. Renovatie badkamers. Aanleggen van het bijbehorende deel van de installaties.

Fase 2: West-, noord-, oost- en zuidgevel met pannendak. Renovatie bijgebouw geschikt maken voor biomassaketel.

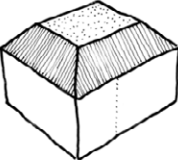
Fase 3: Interieur verdiepingen en begane grond.

Fase 4: Herstel van alle resterende onderdelen afwerken installaties.

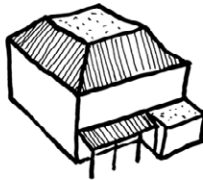
1809

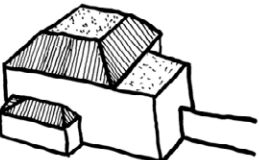
1840-1860

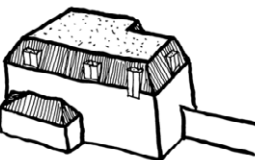
1909

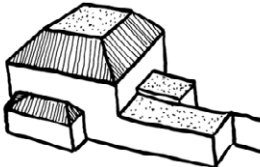
1909-1920

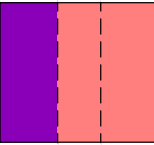
1920

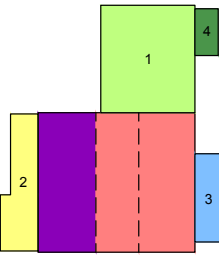
1960

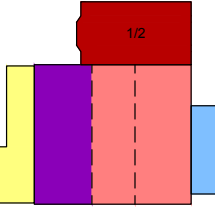
OORSPRONKELIJK HUIS
architekt B.W.H. Ziesenis
oprichting 1809

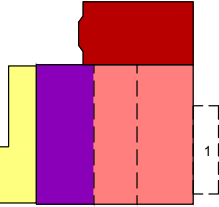
VERBOUWING 1840-1860
architekt onbekend
uitbreiding met 1 travée
gevelindeling gewijzigd

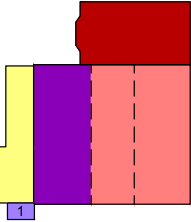
VERBOUWING 1909
architekt Foeke Kuipers te Amsterdam
1. uitbreiding met eetkamer
(onduidelijk of deze zo is uitgevoerd)
2. serre en loggia
3. entree
4. entree keuken + berging
(onduidelijk of deze zo is uitgevoerd)

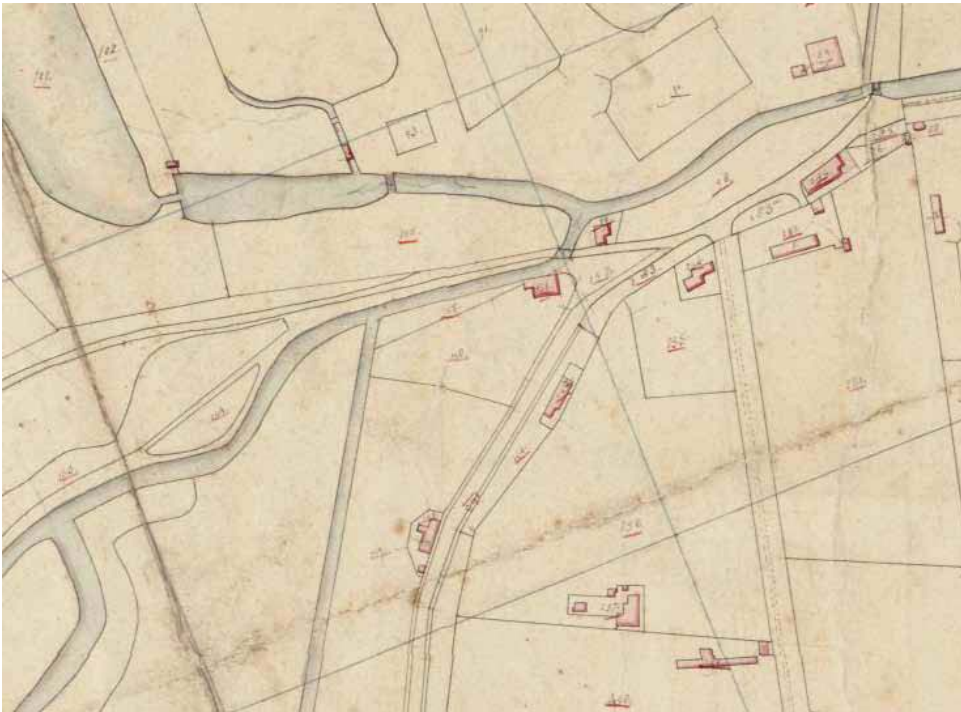
VERBOUWING 1920
architekt R.B. Stoj te Overveen
1. aanpassing uitbreiding met
eetkamer
2. 1e verdieping boven keuken en
eetkamer
3. zolder
4. nieuwe kap

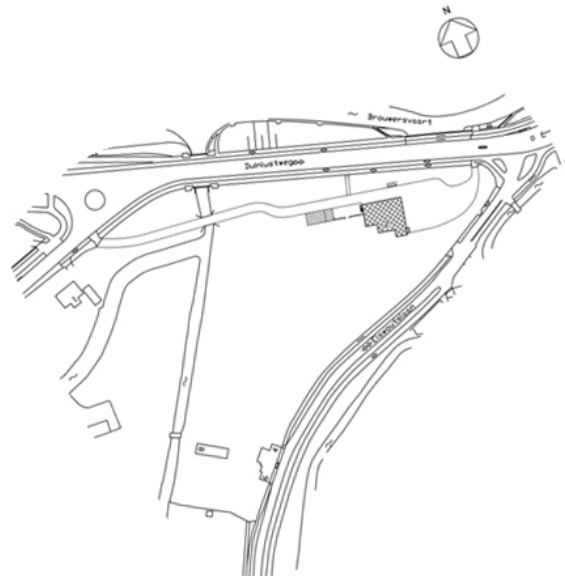
VERBOUWING 1961/1962
architekt onbekend, te Heemstede
1. sloop uitbouw t.p.v. entree
2. interne verbouwing entree en
keuken
3 interne verbouwing badkamer 1e
verdieping

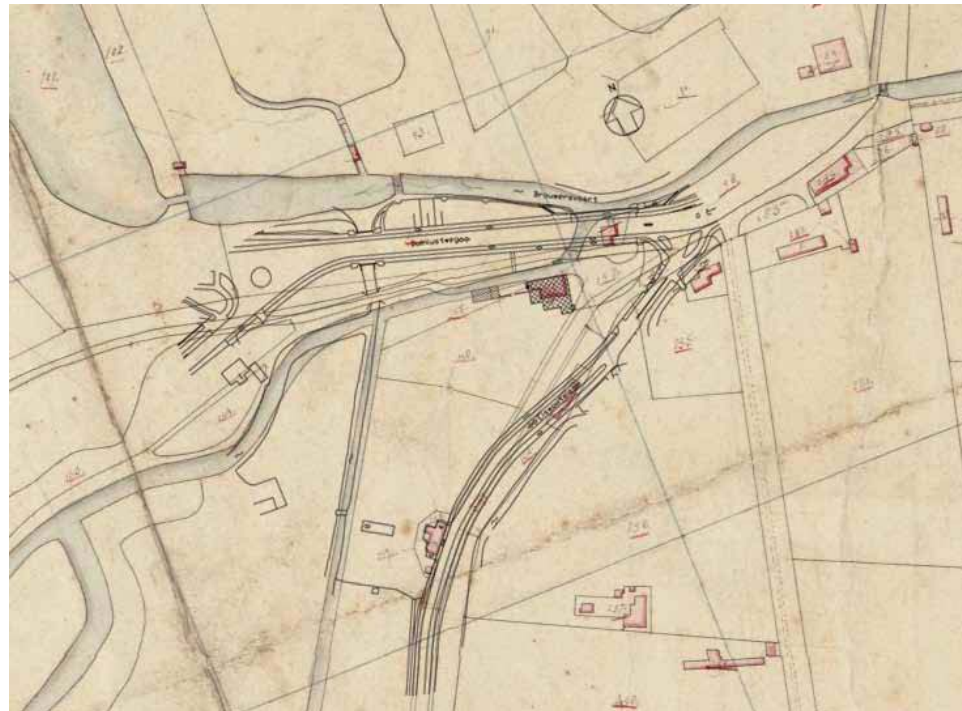
HUDIGE TOESTAND
1. uitbouw serre, datum
onbekend

Kadastrale kaart (minuutplan), Bloemendaal, Noord-Holland, sectie B, blad 01, 1811-1832

Situatietekening uit 2010

Fotomontage kadastrale kaart uit 1811 en situatie anno 2010

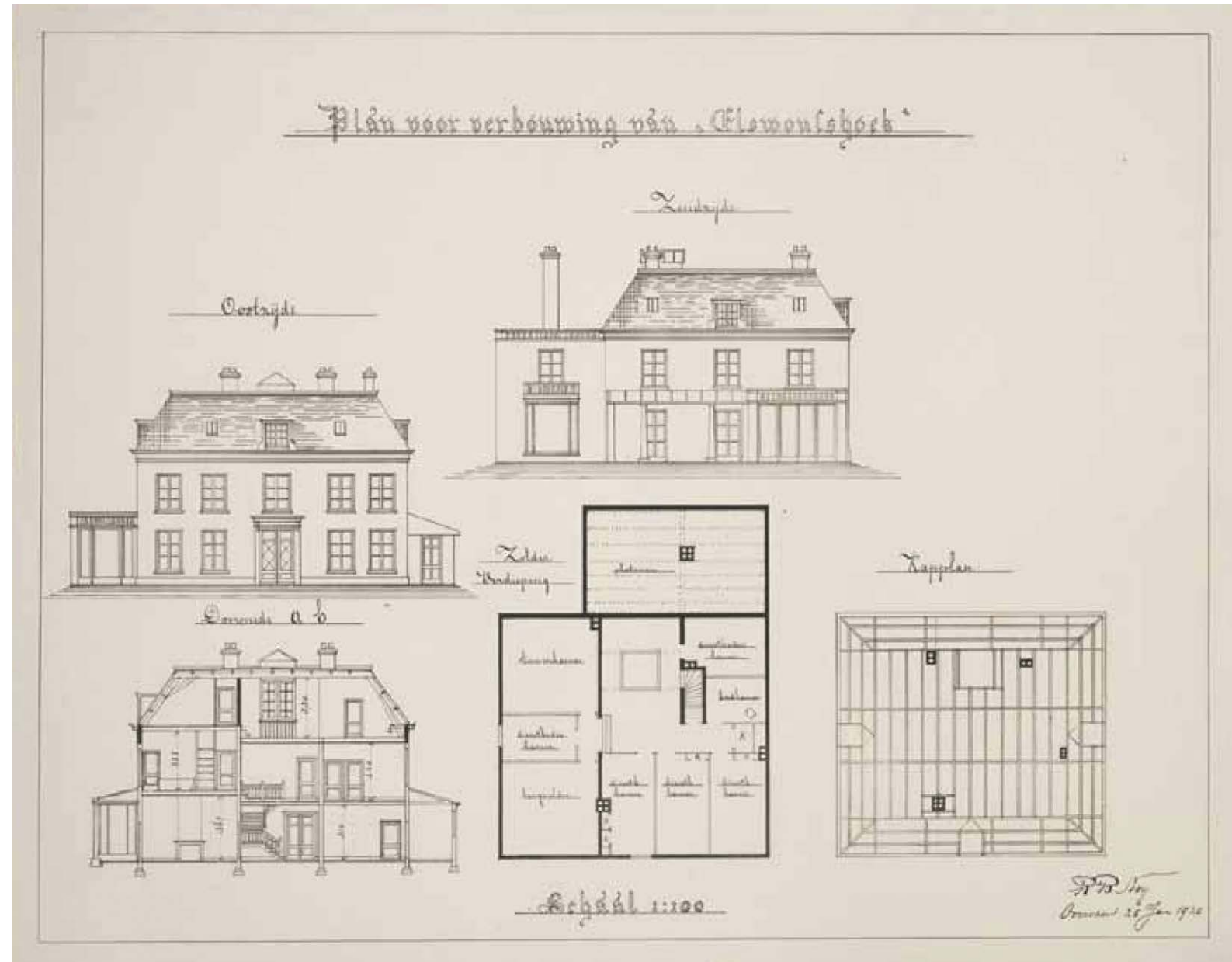

Tekening Egbert Van Drielst: 'te Overveen buyten Haarlem', Gezicht op Elswoutshoek met brug en boerenwoning, 1798

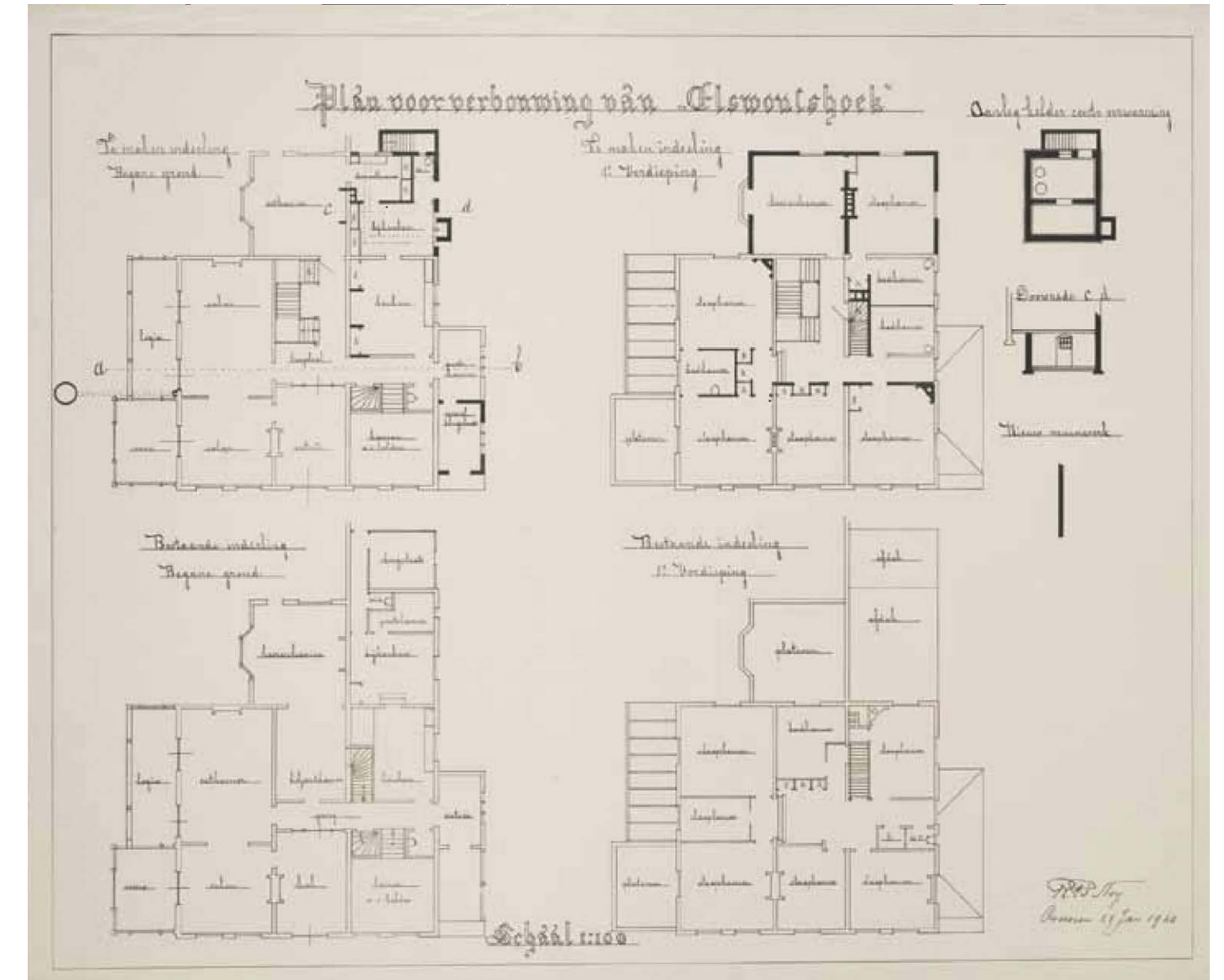

Ansichtkaart "gezicht op Elswoutshoek", 1904

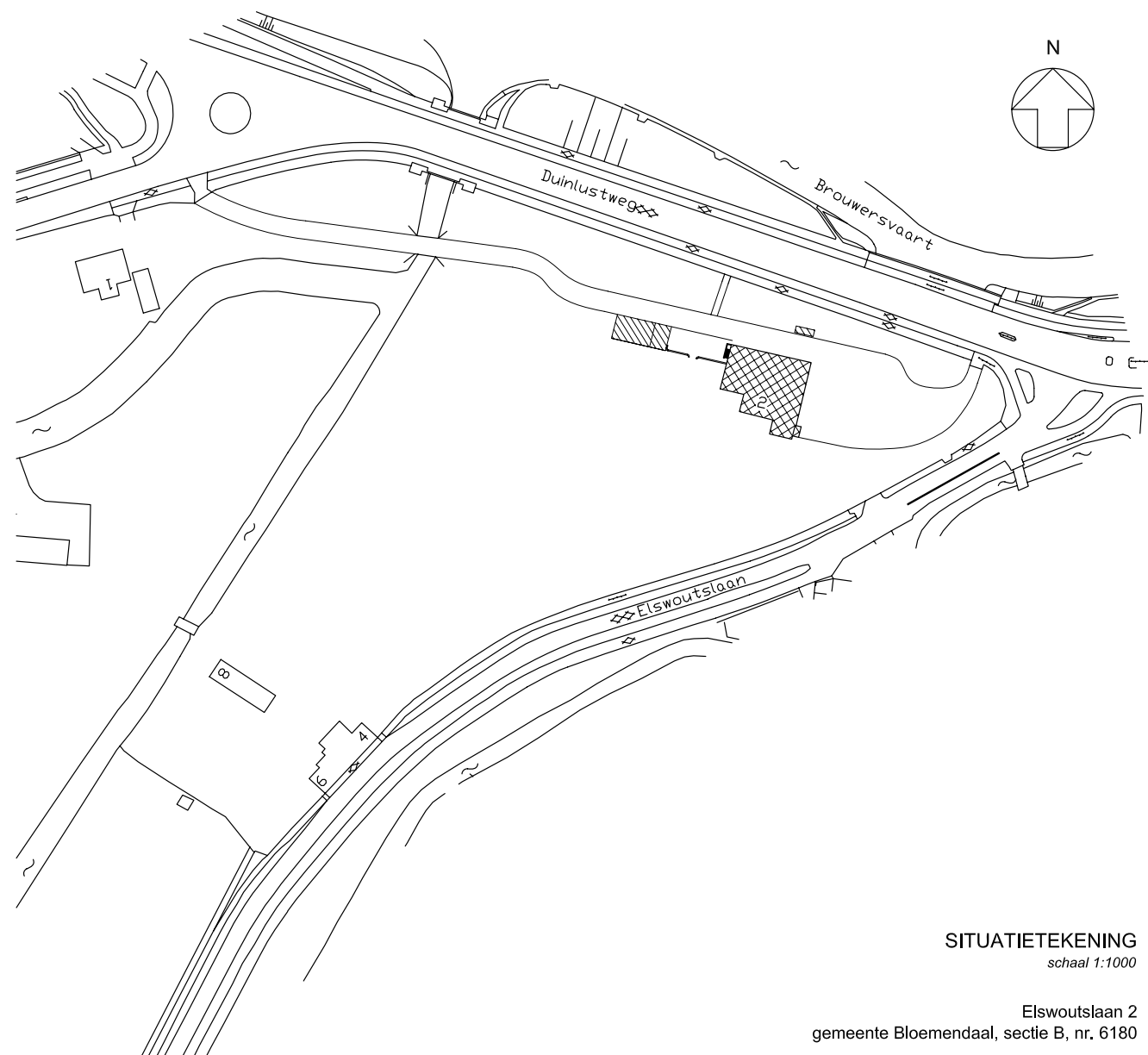

Plan voor verbouwing Elswouts hoek, 1920, architect R.B. Stoj, Overveen

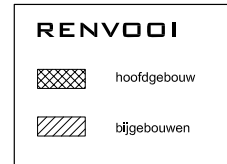

Plan voor verbouwing Elswoutshoek, 1920, architect R.B. Stoj, Overveen

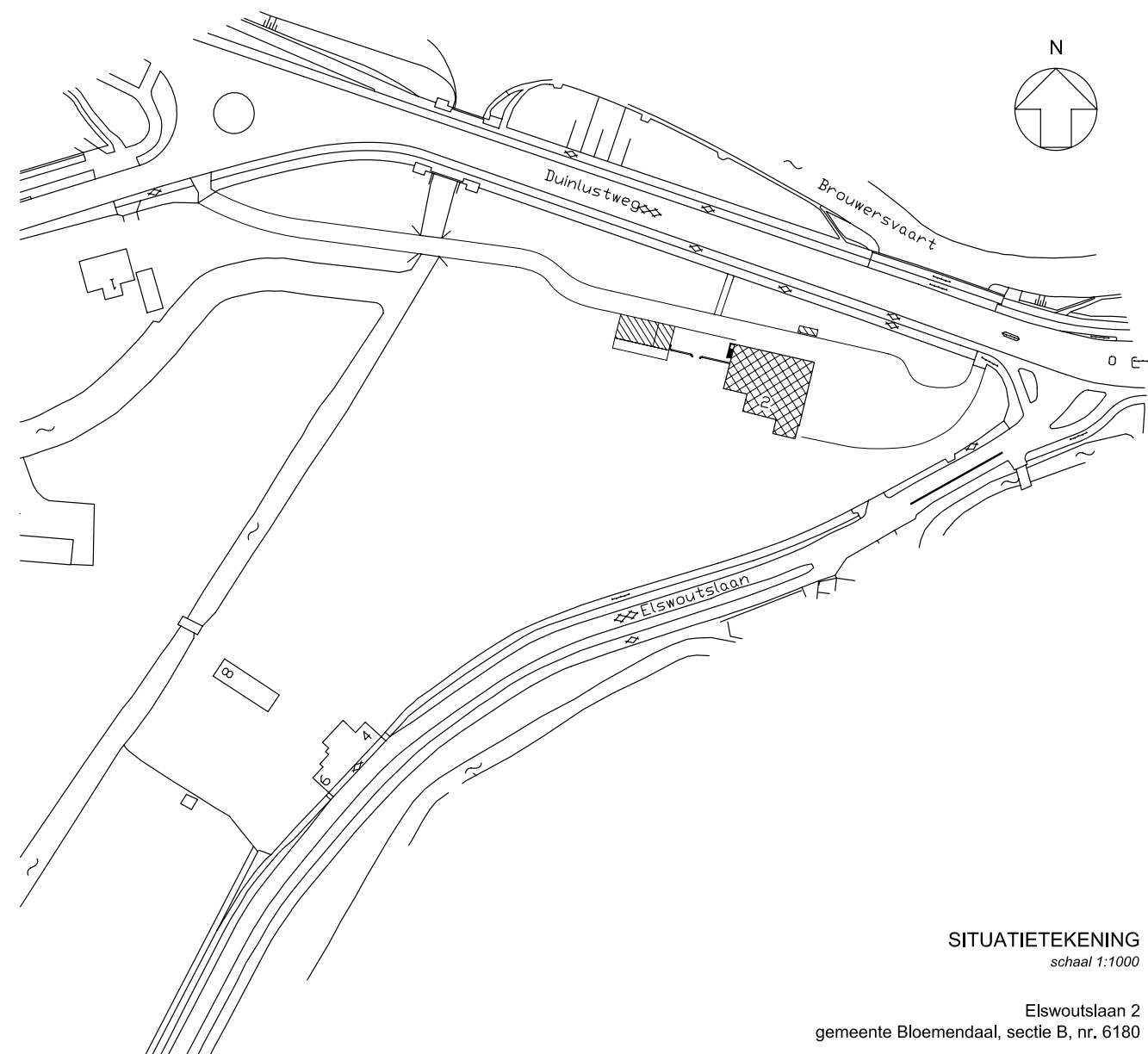

SITUATIETEKENING
schaal 1:1000

Elswoutslaan 2
 gemeente Bloemendaal, sectie B, nr. 6180

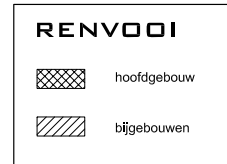

ELSWOUTSLAAN 2	
onderdeel	BESTAANDE TOESTAND
omschrijving	situatietekening
schaal	1:1000
formaat	A3
Marina Roosebeek architect bna Tussen de Bogen 22 1013 JB Amsterdam T 020-6385444 F 020-6244625 E marina@roosebeek.nl	

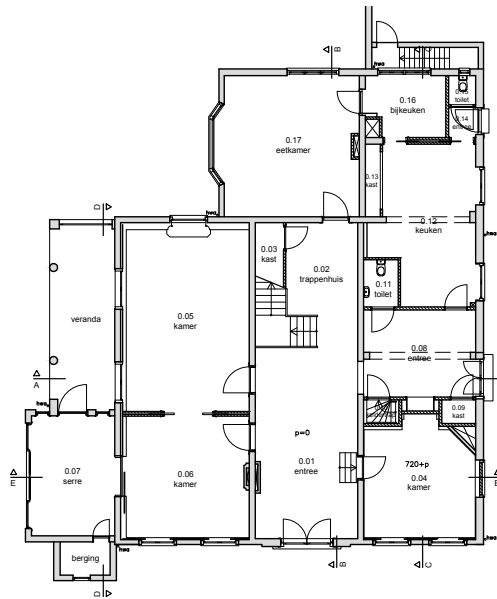
SITUATIETEKENING
schaal 1:1000

Elswoutslaan 2
 gemeente Bloemendaal, sectie B, nr. 6180

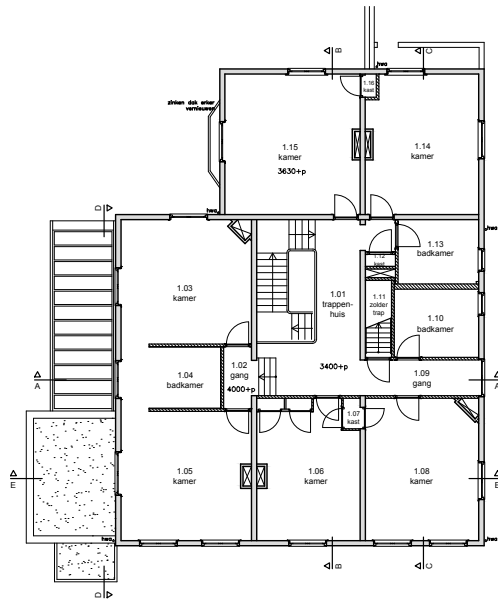

ELSWOUTSLAAN 2	
onderdeel	NIEUWE TOESTAND
omschrijving	situatietekening
schaal	1:1000
formaat	A3
Marina Roosebeek architect bna Tussen de Bogen 22 1013 JB Amsterdam T 020-6385444 F 020-6244625 E marina@roosebeek.nl	

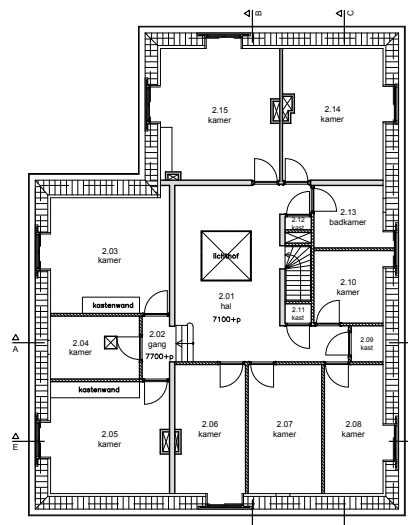

BEGANE GROND

1e VERDIEPING

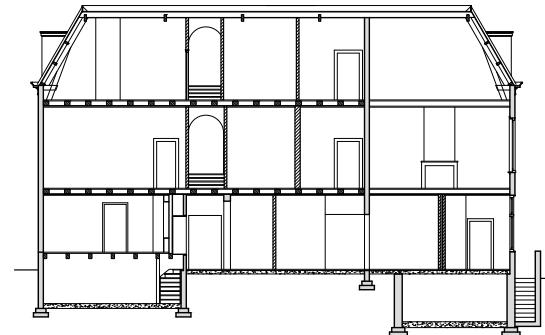
KAPVERDIEPING

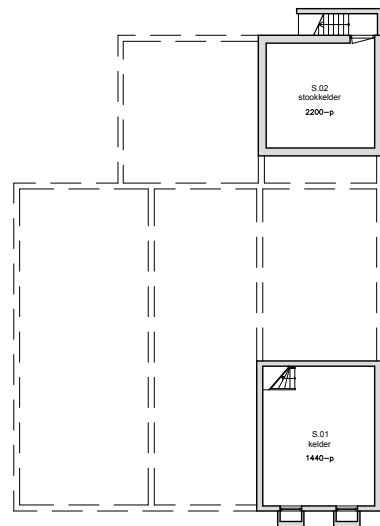
DOORSNEDE A-A

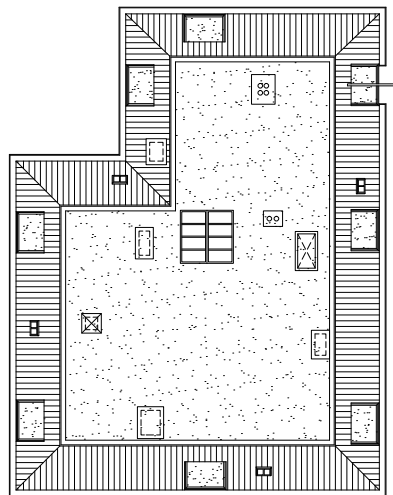
DOORSNEDE B-B

DOORSNEDE C-C

KELDER

DAK

ELSWOUTSLAAN 2

onderdeel

BESTAANDE TOESTAND

omschrijving

plattegronden

schaal

1:200

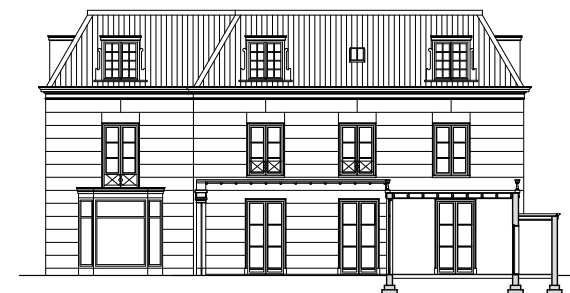
formaat

A3

Marina Roosebeek architect bna

Tussen de Bogen 22 1013 JB Amsterdam

T 020-6385444 F 020-6244625 E marina@roosebeek.nl

DOORSNEDE D-D

DOORSNEDE E-E

ELSWOUTSLAAN 2

onderdeel

BESTAANDE TOESTAND

omschrijving

doorsneden

schaal

1:200

formaat

A3

Marina Roosebeek architect bna

Tussen de Bogen 22 1013 JB Amsterdam

T 020-6385444 F 020-6244625 E marina@roosebeek.nl

OOSTGEVEL

NOORDGEVEL

WESTGEVEL

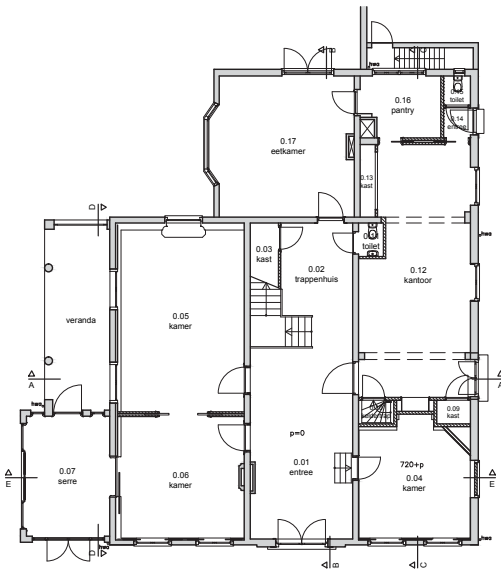

ZUIDGEVEL

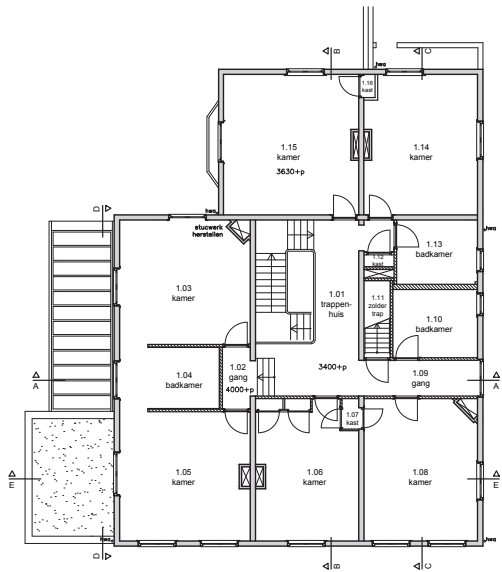
ELSWOUTSLAAN 2

onderdeel
BESTAANDE TOESTAND
omschrijving
gevelaanzichten

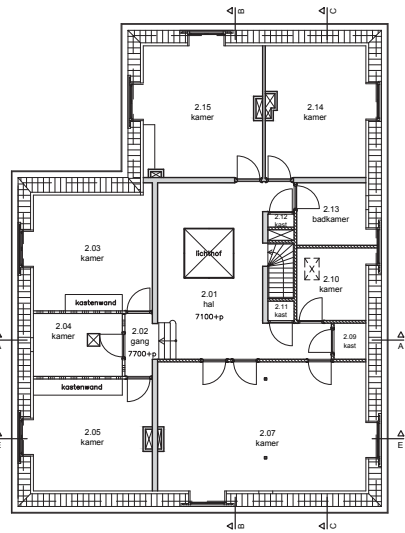
schaal
1:200
formaat
A3

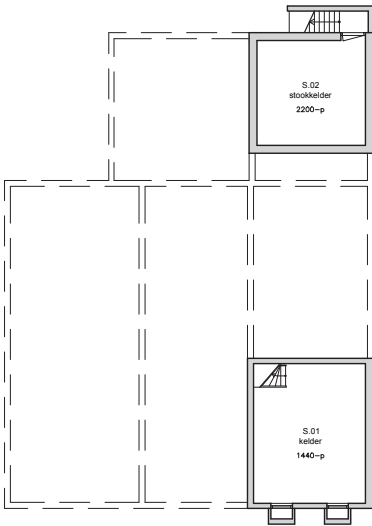
BEGANE GROND

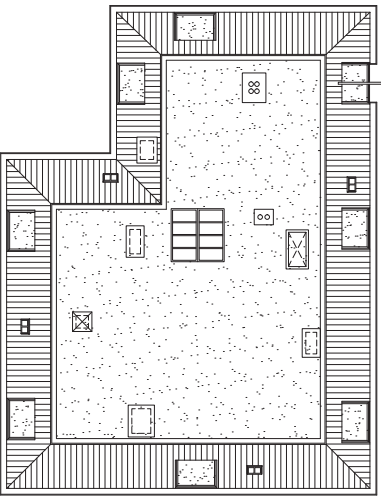
1e VERDIEPING

KAPVERDIEPING

KELDER

DAK

ELSWOUTSLAAN 2

onderdeel
NIEUWE TOESTAND
omschrijving
plattegronden

schaal
1:200
formaat
A3

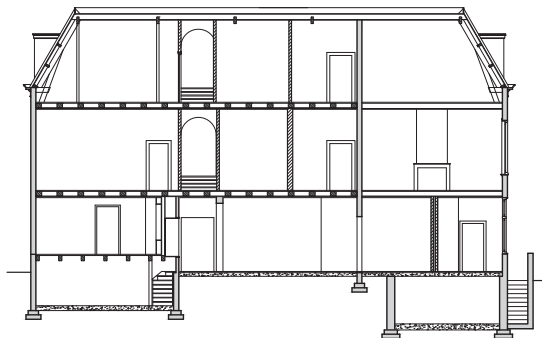
Marina Roosebeek architect bna
Tussen de Bogen 22 1013 JB Amsterdam
T 020-6385444 F 020-6244625 E marina@roosebeek.nl

DOORSNEDE A-A

DOORSNEDE B-B

DOORSNEDE C-C

OOSTGEVEL

NOORDGEVEL

DOORSNEDE D-D

DOORSNEDE E-E

WESTGEVEL

ZUIDGEVEL

ELSWOUTSLAAN 2

onderdeel

NIEUWE TOESTAND

omschrijving

doorsnedes

schaal

1:200

formaat

A3

Marina Roosebeek architect bna

Tussen de Bogen 22 1013 JB Amsterdam

T 020-6385444 F 020-6244625 E marina@roosebeek.nl

ELSWOUTSLAAN 2

onderdeel

NIEUWE TOESTAND

omschrijving

gevelaanzichten

schaal

1:200

formaat

A3

Marina Roosebeek architect bna

Tussen de Bogen 22 1013 JB Amsterdam

T 020-6385444 F 020-6244625 E marina@roosebeek.nl

Marina Roosebeek

B. Bijgebouwen Elswoutlaan 4 - 6 hersteld

Voorgeschiedenis

Uit het onderzoek van Christian Bertram naar de historische ontwikkeling van Elswoutshoek blijkt dat de dienstwoningen van Elswoutshoek voor het eerst op de kaart voorkomen in 1810. De twee woningen zijn gelegen in een dwarshuis, bestaande uit begane grond en kapverdieping onder een zadeldak in oorsprong waarschijnlijk uit de 18e eeuw, maar het huidige voorkomen in hoofdzaak uit de 1e helft van de 19e eeuw. De aanbouwen aan de achterzijde zijn uit verschillende tijden. De gevels zijn nu gepleisterd en gewit, de voorgevel is voorzien van vier ver uiteenstaande negenruits vensters (twee per woning) met luiken. De woningtoegangen zijn aan de achterzijde, de kant van het landgoed.

Analyse en uitgangspunten

Uit het onderzoek aan de hand van kaarten en tekeningen blijkt dat de hoofdvorm van de dienstwoningen op hoofdlijnen intact is gebleven. De belangrijkste latere wijzigingen zijn aan de achterkant van het gebouw, of eigenlijk de kant zichtbaar vanaf het landgoed. Ook is bij onderzoek van de constructie gebleken dat aan de noordzijde de gevel in een later stadium waarschijnlijk is vernieuwd. Uitgangspunt voor de restauratie is om het beeld van het dwarshuis uit begin 19de eeuw te handhaven. De kozijnen, met ramen, deuren en luiken bepalen het beeld met de gestucte

gevels en de oud Hollandse pannen. Het huis heeft weliswaar een voorgevel aan de Elswoutslaen, maar de andere gevels, die zich richten naar het landgoed zijn ook beeldbepalend. Daarom is ervoor gekozen de uitbouwen te laten vervallen en van het dwarshuis een alzijdig gebouw te maken. In het ontwerp van de nieuwe bebouwing van de utilitaire strook zal het gebouw als representant van een eerdere periode zich helder maar terughoudend opstellen. De restauratie zal per onderdeel gedocumenteerd worden; bouwhistorisch en kleuronderzoek kan, als er substantiële uitkomsten te verwachten zijn, hier onderdeel van uitmaken.

Restauratie

Voor de restauratie zal een omgevingsvergunning worden aangevraagd, voor de wijzigingen, zoals het verwijderen van de aanbouwen aan de achterzijde en er wordt gewerkt aan een restauratieplan. Dit plan behelst een uitgebreide rapportage en bouwkundige inspectie van het interieur en het exterieur, dat aan de hand van tekeningen en foto's in beeld wordt gebracht. Een uitgebreide omschrijving van de werkzaamheden en een begroting van bijbehorende kosten hoort hierbij.

Instandhoudingswerkzaamheden

Door achterstallig onderhoud bestaan de werkzaamheden in hoofdzaak uit instandhoudingswerkzaamheden aan de balklagen,

kapconstructie, gevels en het dak. Uitgangspunt is het zo veel mogelijk handhaven van de bestaande onderdelen. Bij vervanging zullende nieuwe onderdelen worden uitgevoerd met gebruikmaking van onderdelen in hetzelfde materiaal en/of houtsoort en met dezelfde detaillering.

Isolatie

Waar mogelijk zal het pand van binnenuit geïsoleerd worden. Voor de kapconstructie wordt, gezien de eenvoudige hoofdvorm van het gebouw en de slechte conditie van de constructie, de isolatie aan de buitenkant aangebracht. Dit heeft geringe verhoging van de nok tot gevolg.

Verwarming

In het kader van het streven het landgoed op ecologische wijze te ontwikkelen, zal gekozen worden voor een daarbij passende wijze van verwarming.

Electra en data

Electra en data bekabeling zullen zoveel mogelijk in samenhang met de restauratiewerkzaamheden worden weggewerkt. Data zullen zoveel mogelijk draadloos verstuurd worden.

Sanitair

Waterleiding en afvoeren zullen zoveel mogelijk langs en door minder monumentale onderdelen worden gelegd.

Fasering van de restauratie

Het restauratieplan is uitgewerkt in de fasen waarin het zal worden uitgevoerd.

Fase 1
Restauratie van het casco van het hoofdhuis

Fase 2
Bewoonbaar maken van het dwarshuis

Fase 3
Bedrijfsmatige inrichting van het gebouw als onderdeel van bedrijfsvoering van het landgoed.

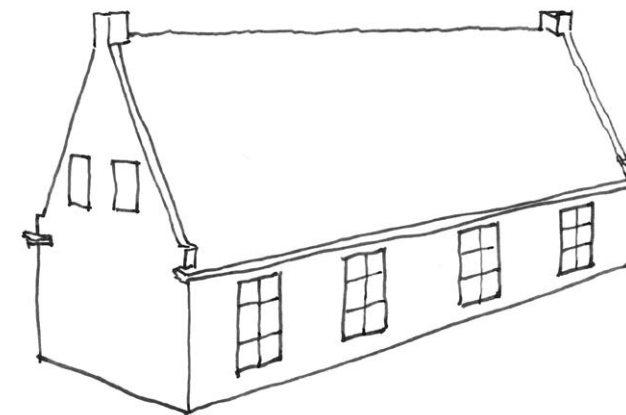
uit Beeldbank Noord Holland (1917)

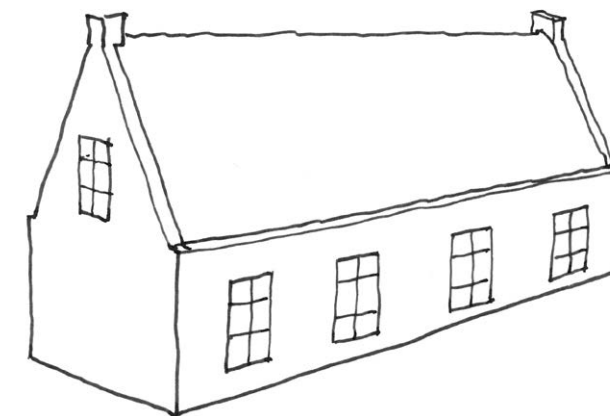
uit Beeldbank Noord Holland (1936)

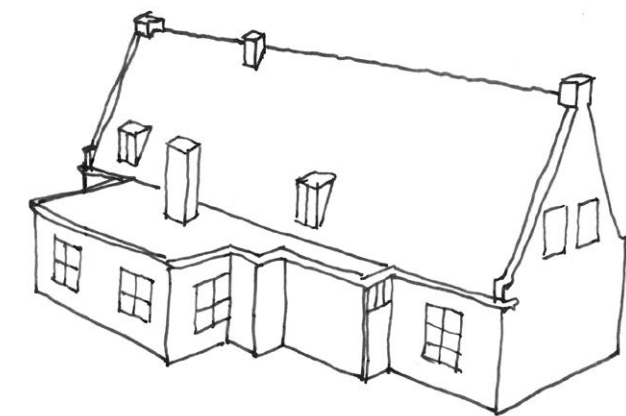
uit Beeldbank Noord Holland (1998)

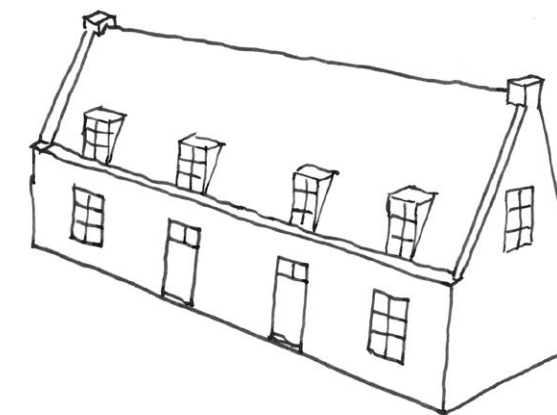
schets bestaand, voorgevel

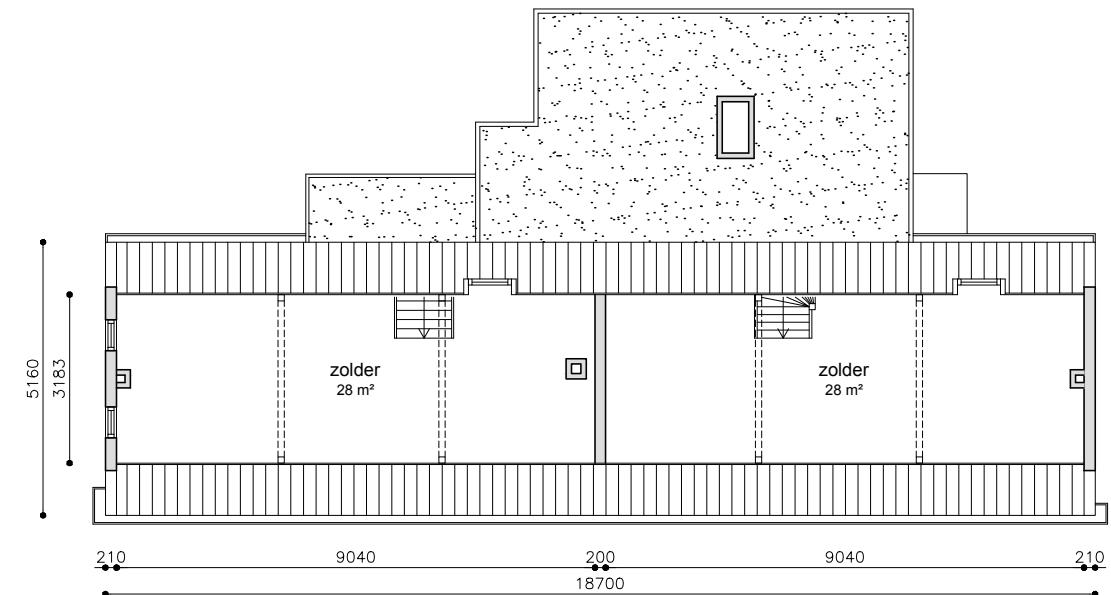
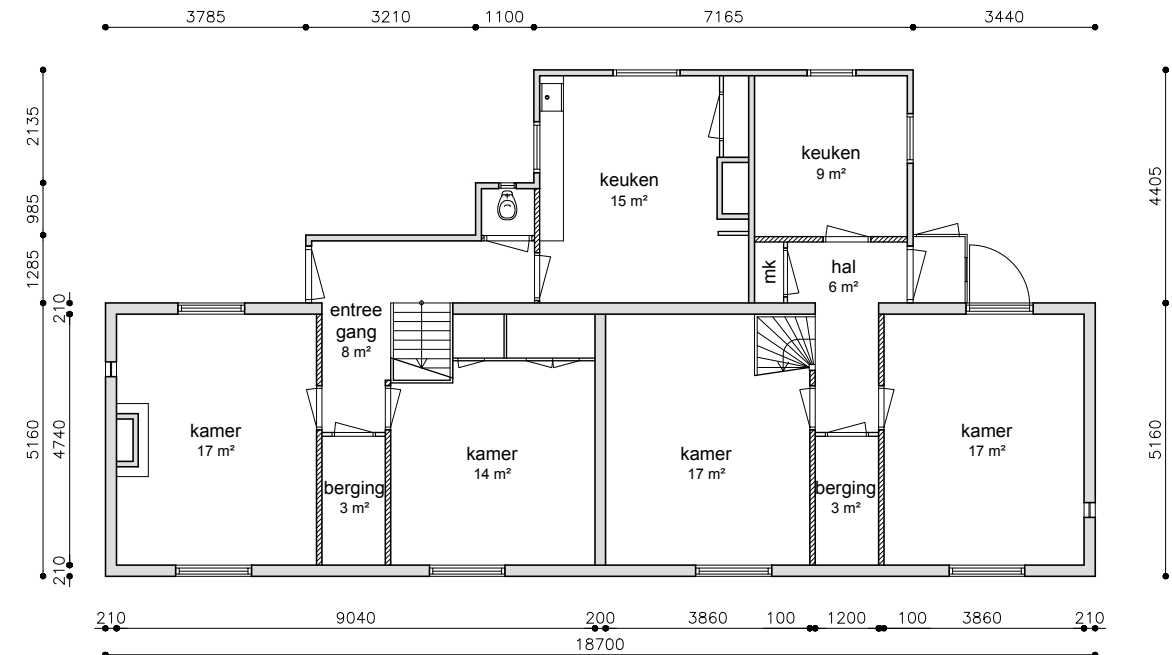
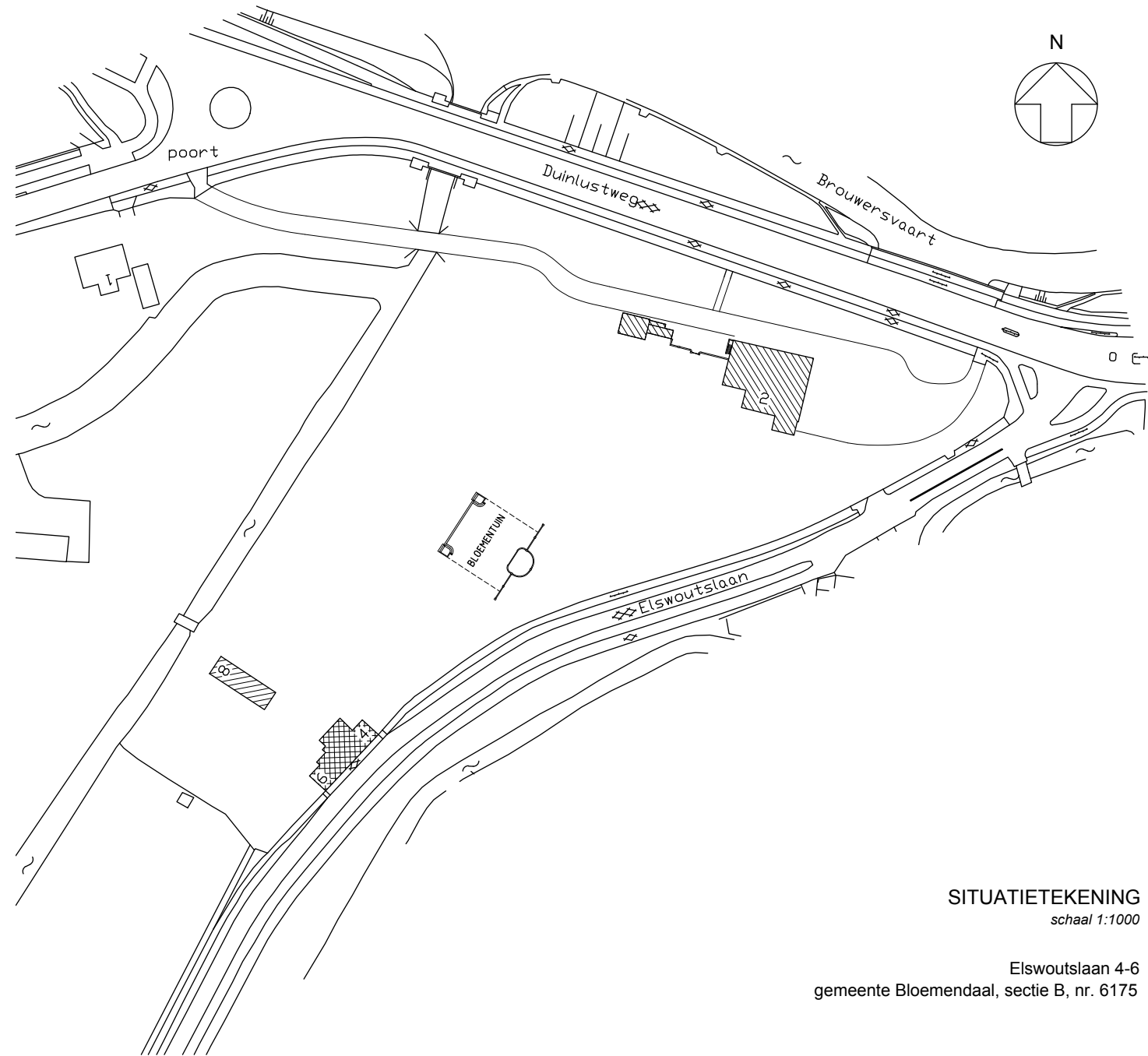
schets nieuw, voorgevel

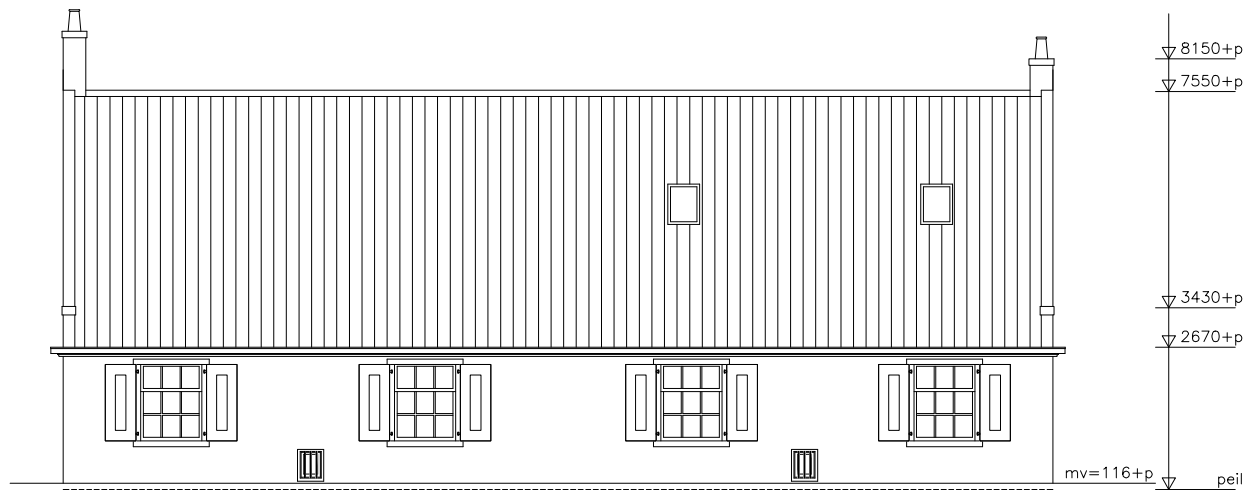

schets bestaand, achtergevel

schets nieuw, achtergevel

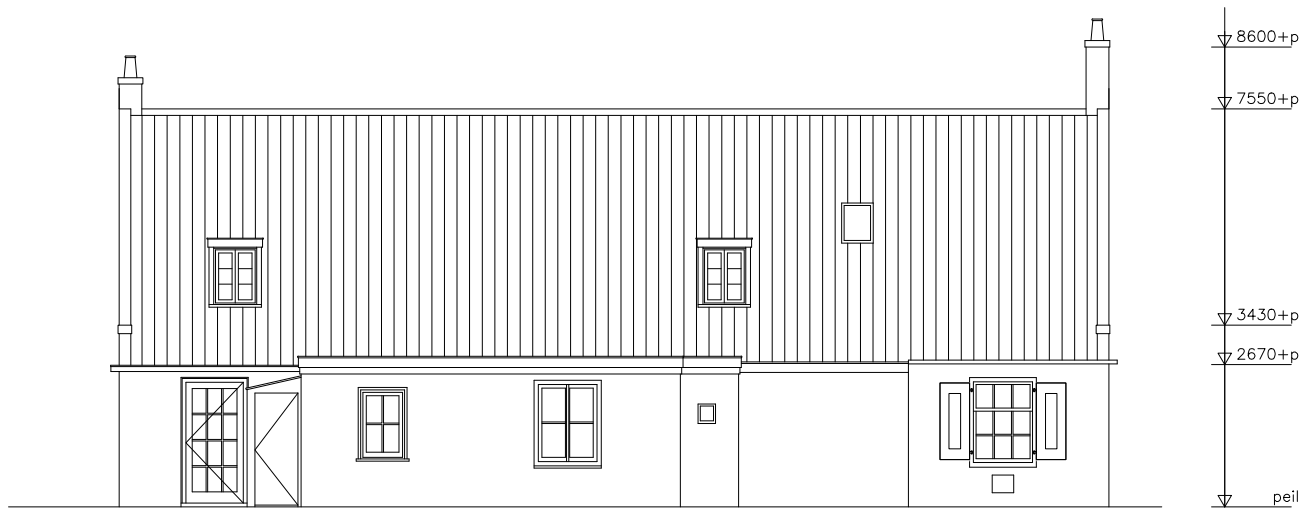

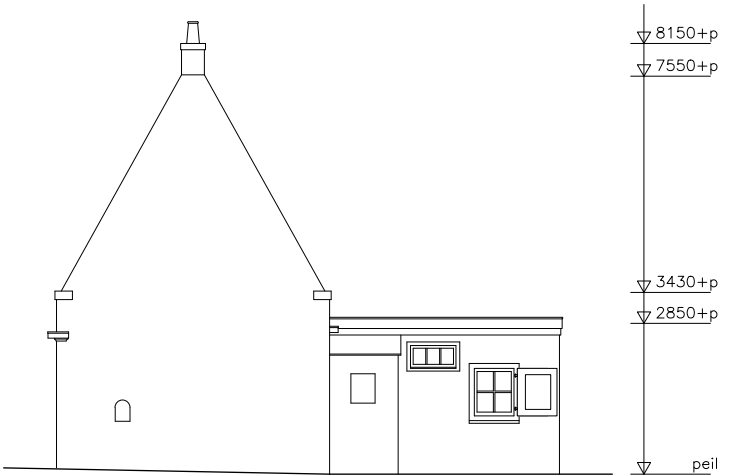
AANZICHT VOORGEVEL
bestaande toestand

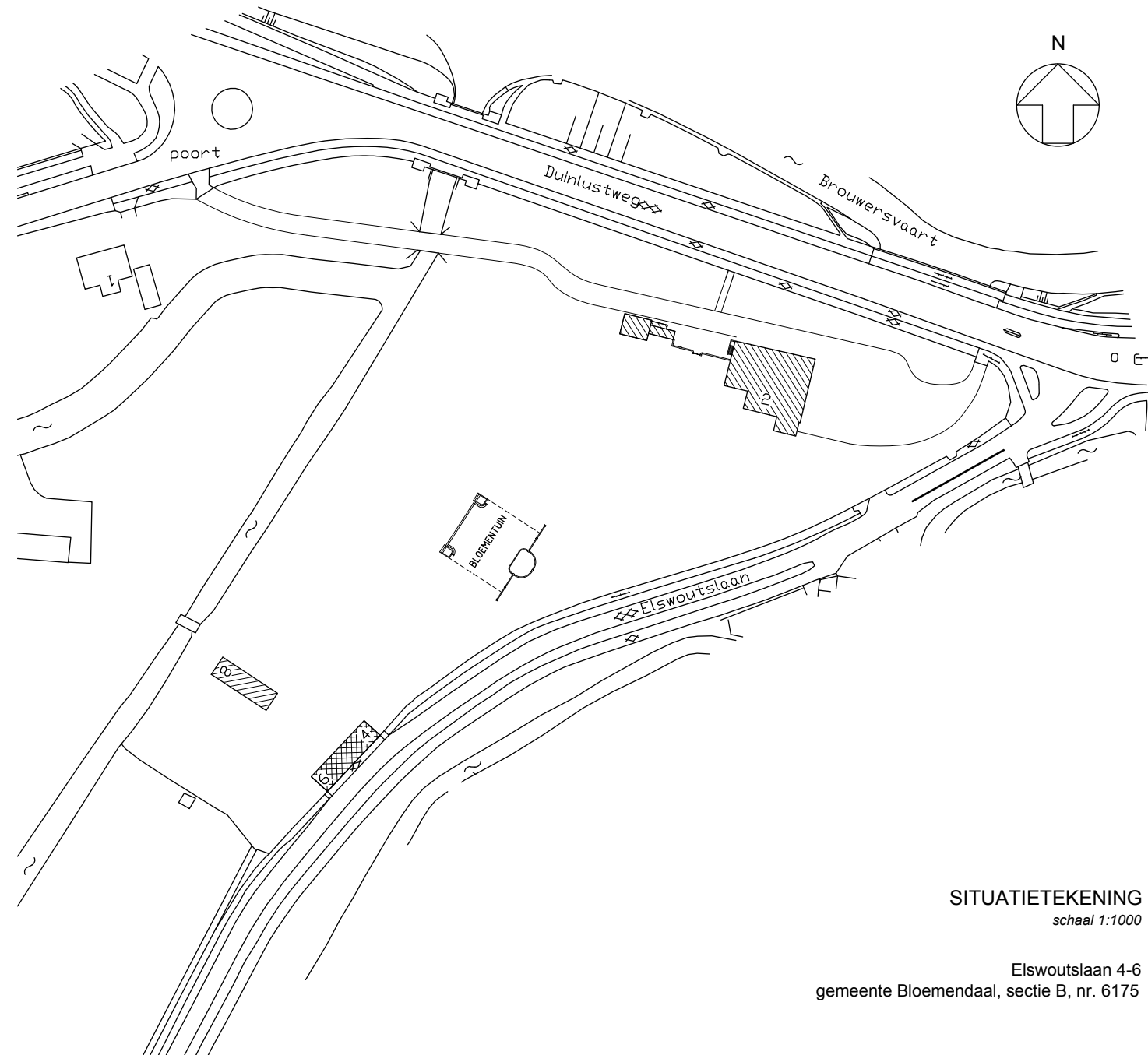
AANZICHT ZIJGEVEL
bestaande toestand

AANZICHT ACHTERGEVEL
bestaande toestand

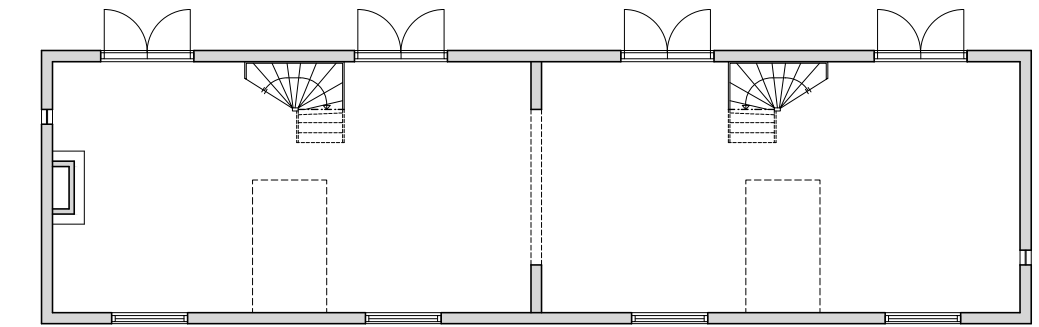
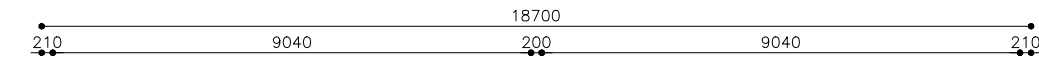

AANZICHT ZIJGEVEL
bestaande toestand

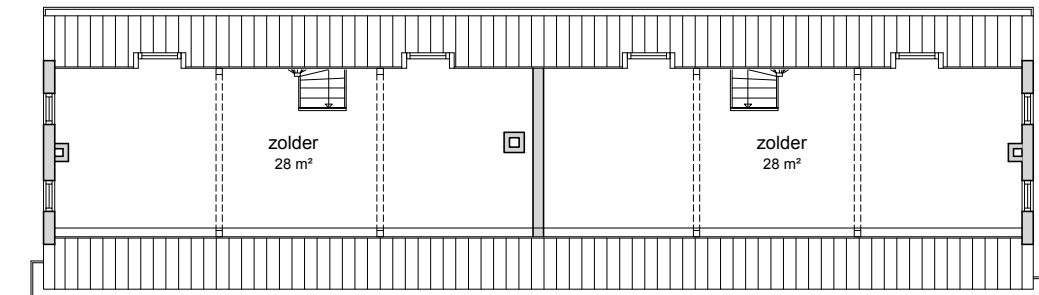
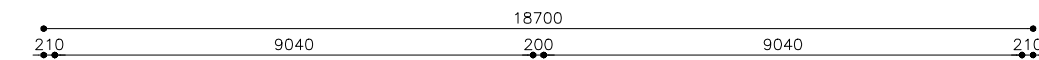

SITUATIETEKENING
 schaal 1:1000

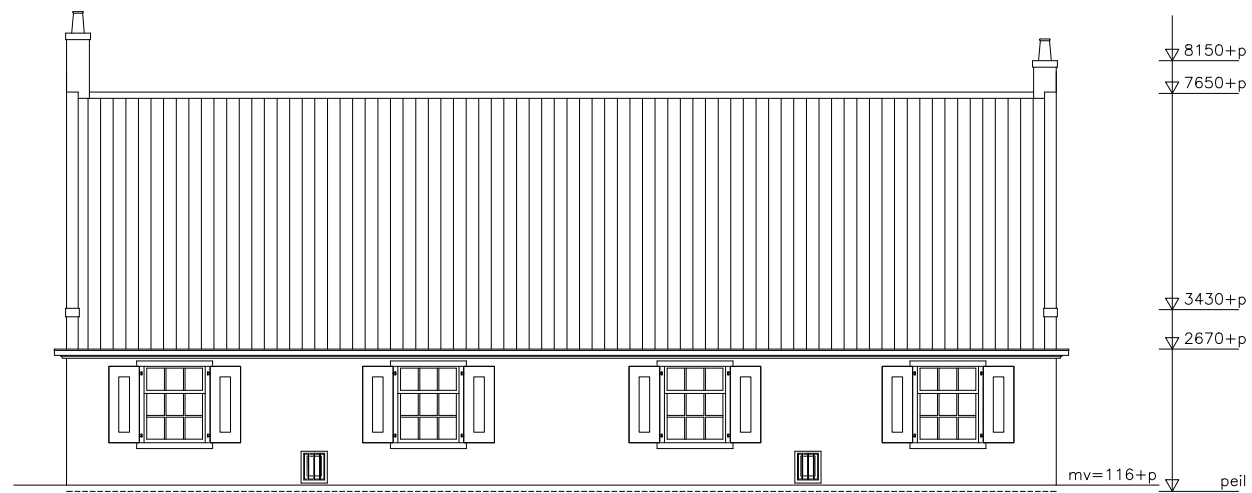
Elswoutslaan 4-6
 gemeente Bloemendaal, sectie B, nr. 6175

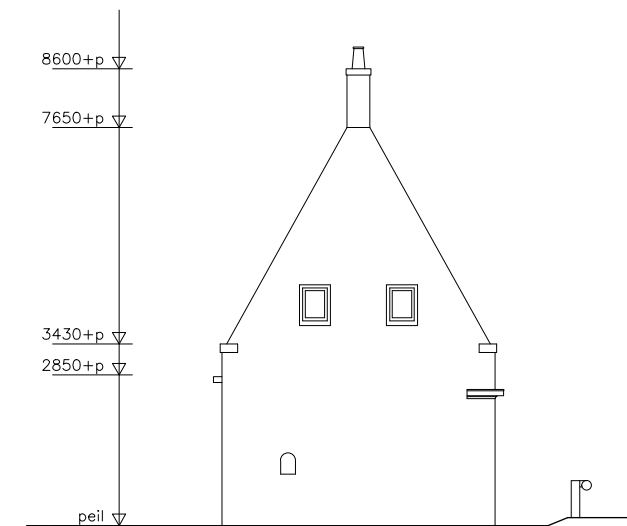
PLATTEGROND BEGANE GROND
 nieuwe toestand

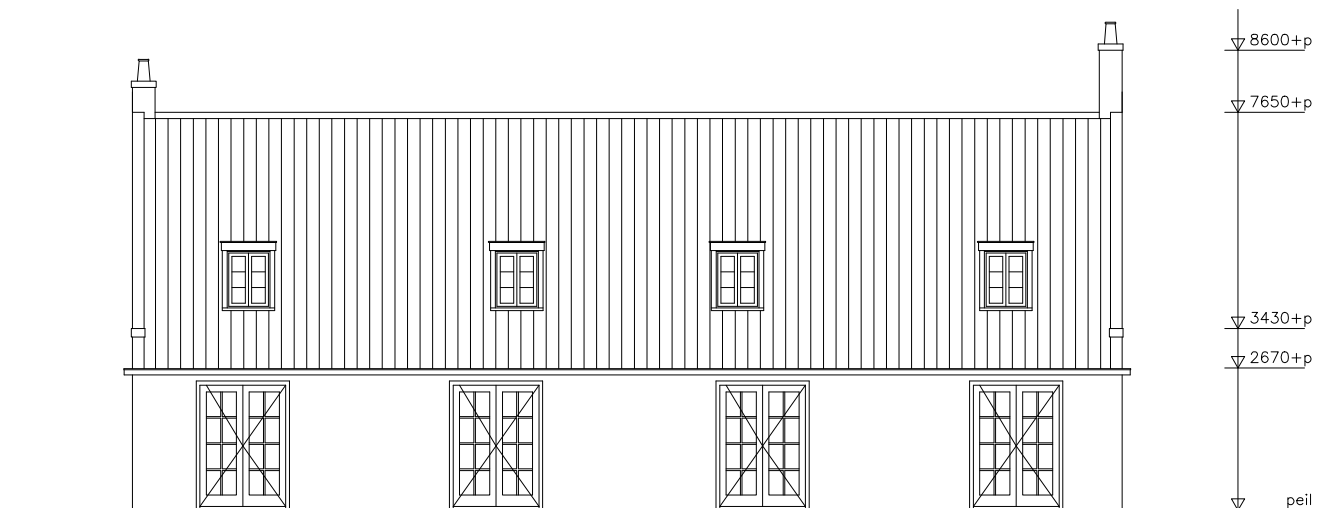
PLATTEGROND ZOLDER
 nieuwe toestand

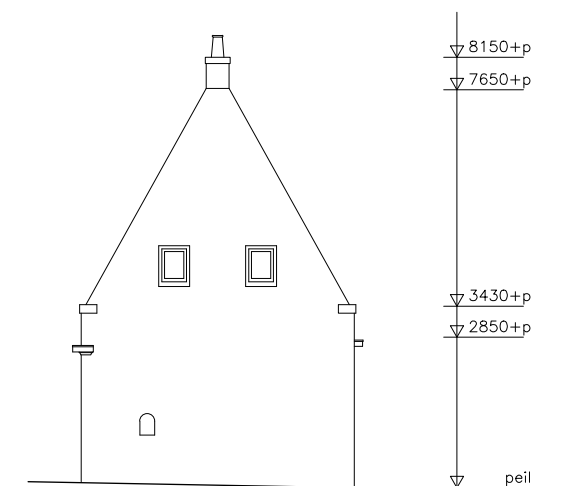
AANZICHT VOORGEVEL
nieuwe toestand

AANZICHT ZIJGEVEL
nieuwe toestand

AANZICHT ACHTERGEVEL
nieuwe toestand

AANZICHT ZIJGEVEL
nieuwe toestand

IV

Over de auteurs

Dr. Erik A. de Jong bekleedt de Artis-leerstoel voor Cultuur, Landschap en Natuur aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is tevens adviseur van Artis en directeur van het Grote Museum voor Biodiversiteit i.o.. Van 2002 tot 2006 was hij hoogleraar Landscape Studies aan het Bard Graduate Center, New York en van 2002 tot 2008 Harvard Senior Fellow Landscape Studies in Dumbarton Oaks, Washington D.C.. Zijn onderzoek en publicaties betreffen de tuin- en landschapsarchitectuur en de relatie tussen natuur, landschap en cultuur.

Dr. Christian Bertram is curator en programmeur van Podium voor tuin- en landschapscultuur Beeckestijn te Velsen en eigenaar van Bureau Bertram: Architectuur en Landschap in Historisch Perspectief. Hij geeft geregeld colleges over de geschiedenis van de tuin- en landschapsarchitectuur, onder meer aan de Vrije Universiteit Amsterdam en de Hogeschool Utrecht. Zijn onderzoek en publicaties betreffen de thema's tuin, landschap en architectuur. Hij is onder meer auteur van een overzichtswerk over buitenplaatsen in Noord-Holland.

Marina Roosebeek bna is architect met ruime ervaring in de omgang met gebouwen met een beschermd status. Zij is onder meer architectlid bij de Monumenten- en Welstandscommissie in Hoorn. Ook was zij lid van de Amsterdamse Raad voor de Monumentenzorg en de Commissie voor Welstand en Monumenten van Amsterdam. Zij is medeauteur van architectuurhistorische overzichtswerken over Amsterdam, zoals De Atlas Gordel 20-40 (2000), de Atlas 19de-eeuwse Ring (2004) en de Atlas AUP (2011).

Michael R. van Gessel bnt/bns is zelfstandig landschapsarchitect in Amsterdam. Tussen 1979 en 1997 werkte hij bij bureau B + B, vanaf 1991 als directeur. De helft van zijn tijd besteedt hij aan het superviseren van grote projecten als de ontwikkeling van de IJ-oeveren in Amsterdam en de vernieuwing van het Vondelpark en Artis. Verder werkt hij onder andere aan landschapsarchitectonische projecten als nieuwe parken (Stadpark Osdorp, museumpark Oranjewoud in Heerenveen, Oranjepark in Vlaardingen), renovaties van oude stadsparken en landgoederen (Rijsterborgerherpark in Deventer, Valkenbergpark in Breda, Twickel in Delden en Kasteel De Haar in Haarzuilens) en tuinen bij openbare gebouwen zoals ministeries en museum de Hermitage in Amsterdam.

Haiko Meijer is architect en mededirecteur van de vestiging van architectenbureau Onix in Groningen. Hij is bekend om zijn innovatieve houtgebouwen en -constructies. Zijn gebouwen zijn herhaaldelijk bekroond met de Houtarchitectuurprijs en gepubliceerd in het boek Wood Works (2009). Op het terrein van de stedenbouw werkte hij onder meer aan landschapsvisies voor verschillende locaties en aan een woonscenario voor de Veenkolonieën (2005). Hij is tevens docent aan de Academie van Bouwkunst in Groningen.

Allart Vogelzang is senior architect bij architectenbureau Onix in Groningen. Hij werkt veel aan langlopende stedenbouwkundige en landschappelijke trajecten gecombineerd met verschillende particuliere opgaven. Hij won diverse ontwerpwedstrijden en deelt met zijn collega's van Onix de titel 'architect van het jaar 2010'. Hij is docent aan de Academie van Bouwkunst in Groningen en Arnhem.

